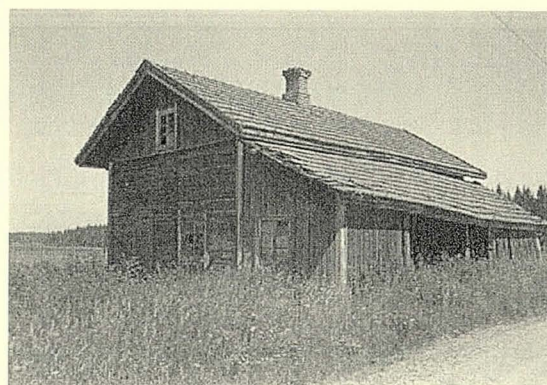
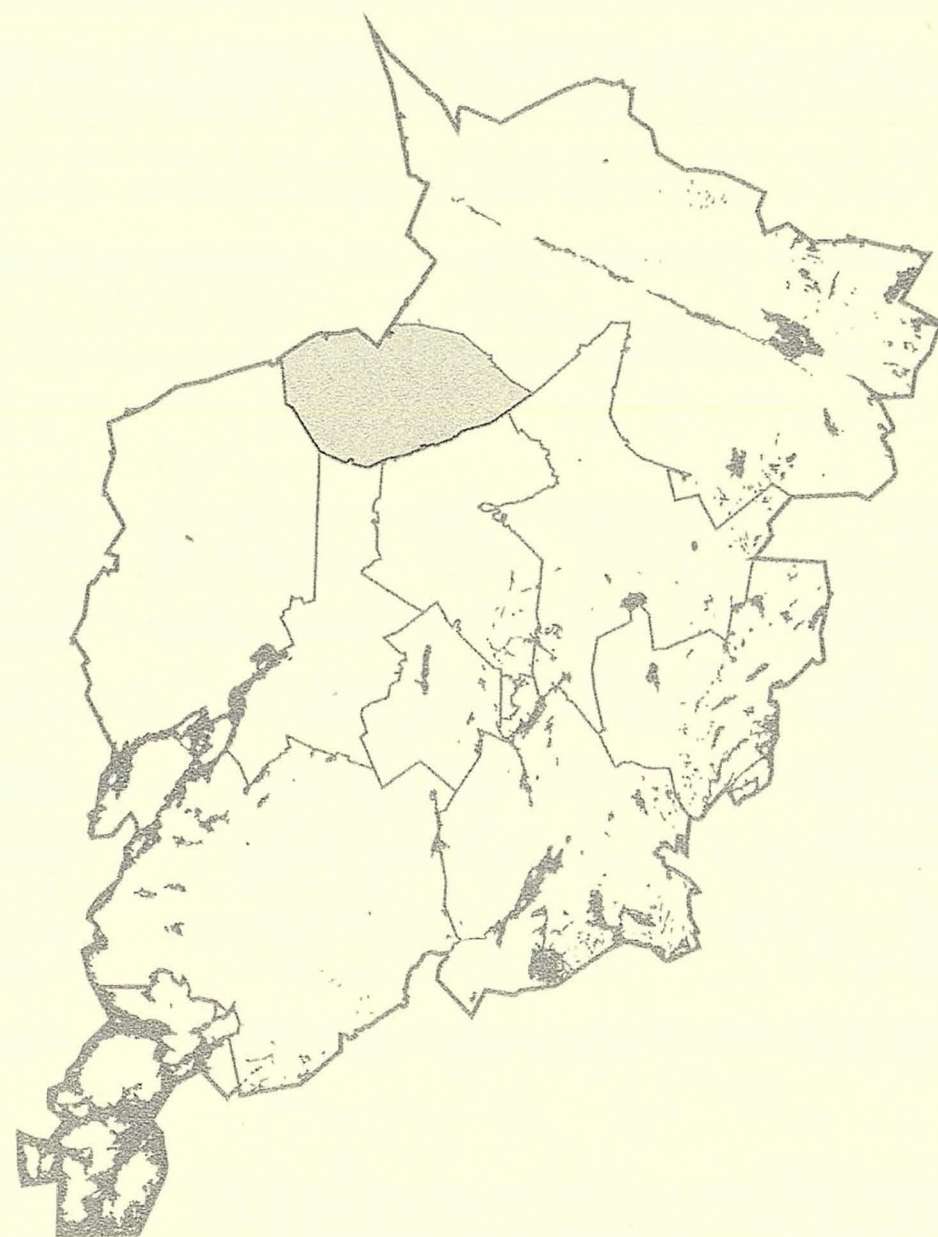

SALON SEUDUN RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ JA MAISEMA

SARAKUM 2000 - 2004 PROJEKTIRAPORTTI

KUUSJOEN KULTTUURIYMPÄRISTÖ JA ARVOT

SALON SEUDUN RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ JA MAISEMA
SARAKUM 2000 - 2004 PROJEKTIRAPORTTI

KUUSJOEN KULTTUURIYMPÄRISTÖ JA ARVOT

Turun maakuntamuseo
Varsinais-Suomen liitto
Salon seudun kunnat
Lounais-Suomen ympäristökeskus

SISÄLLYSLUETTELO

Lukijalle	3
SARAKUM -projektin lähtökohdat	4
Projektin toteutus	4
Rakennetun kulttuuriympäristön ja maiseman tutkimus	6
Kulttuuriympäristön elementit ja arvot	6
Tiedotus	8
Tulokset	8
KUUSJOEN KULTTUURIYMPÄRISTÖ	8
Kulttuuriympäristön tutkimus Kuusjoella	8
Maankäyttö Kuusjoella 1792-1826 laadittujen karttojen mukaan siirrettynä peruskarttapohjalle	9
Hämäläinen	10
Impola	14
Kanunki	18
Kurkela	22
Kuttila	26
Kuusjoenperä	29
Pappila	32
Raatala	34
Tiskarla	40
LIITTEET	42
Hankesuunnitelma	
Kohdeinventointilomake	
Alueinventointilomake	
Kartta kulttuurihistoriallisista arvoista	

Ohjausryhmän työskentelyyn osallistuneet:

Eero Löytönen, Varsinais-Suomen liitto, pj
Paula Silander, Turun maakuntamuseo, siht. 2003-2004
Janne Haikari, Turun maakuntamuseo siht. 2001-2002
Kaarin Kurri, Turun maakuntamuseo siht. 2000-2001
Simo Paassilta, Halikon kunta
Matti Rasila, Salon kaupunki
Jarmo Heimo, Salon kaupunki
Harri Kuivalainen, Salon kaupunki
Elise Lehikoinen, Salon kaupunki
Kari Kotiranta, Perttelin kunta
Risto Suomela, Perttelin kunta
Seppo Koskinen, Kiikalan kunta
Heimo Puustinen, Kiskon kunta
Hannu Koisti, Kiskon kunta
Raimo Andstén, Suomusjärven kunta
Aarno Sola, Kuusjoen kunta
Kunnanjohtaja Pentti Vanhatalo, Perniön kunta
Leo Haltsonen, Someron kaupunki
Kari Lehtinen, Särkisalon kunta
Heikki Saarento, Varsinais-Suomen liitto
Hannu Aavikko, Varsinais-Suomen liitto, A projektin valvoja
Maarit Talamo-Kemiläinen, Turun maakuntamuseo
Heljä Brusila, Turun maakuntamuseo
Soilikki Franssila, Lounais-Suomen ympäristökeskus, B projektin valvoja
Teija Nokka, Lounais-Suomen ympäristökeskus
Antti Jaatinen, TE-keskus, maaseutuosasto
Päivi Suvanto, Varsinais-Suomen jokivarsikumppanit r.y.
Mia Puotunen, Varsinais-Suomen jokivarsikumppanit r.y.

Lukijalle

Kulttuuriympäristö on ihmisen jokapäiväinen elinympäristö, joka ilmentää ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta. Se on monikerroksinen kokonaisuus, jossa historiallinen kehitys näkyy eri-ikäisinä elementteinä ja alueelliset ominaispiirteet voidaan nähdä omassa asiayhteydessään ja osana laajempaa kokonaisuutta.

Kulttuuriympäristön voidaan sanoa olevan yhtä aikaa ainutkertainen ja uusiutuva. Kulttuuriympäristöä ja sen viestittämää identiteettiä kunnioittava suunnittelu ja rakentaminen luovat ympäristöä, joka herättää mielenkiintoa ja tuottaa mielihyvää. Hyvä kulttuuriympäristö vahvistaa historiaan, tapoihin ja traditioihin liittyviä arvoja ja luo jatkuvuutta niiden tasapainoiselle kehittämiselle.

Kuusjoen kulttuuriympäristö ja arvot –raportti on osa Salon seudun rakennettu kulttuuriympäristö ja maisema eli SARAKUM -projektin raportoinnista. Projektin käynnistivät Salon seudun kunnat yhdessä Turun maakuntamuseon, Varsinais-Suomen liiton ja Lounais-Suomen ympäristökeskuksen kanssa vuonna 2000.

SARAKUM –projektin tavoitteena oli perustiedon tuottaminen rakennetusta ympäristöstä, muinaisjäännöksistä ja maisemasta ja sitä kautta alueen asukkaiden paikallisidentiteetin vahvistaminen ja alueen vetovoimaisuuden ja tunnettavuuden lisääminen. Hanke oli rahoituksellisesti jaettu kahteen (A ja B) osaan. Kuusjoki kuului osaan B, jonka rahoituksesta vastasivat osaan kuuluvien kuntien ja Turun maakuntamuseon lisäksi Lounais-Suomen ympäristökeskuksen Euroopan aluekehitysrahasto (Etelä-Suomen tavoite 2 –ohjelma).

Rakennuskannaninventointi tehtiin Kuusjoella 1990-luvun lopulla, jolloin laadittiin myös digitaaliset maisemahistoriakartat. Muinaisjäännökset inventointiin 1997. SARAKUM –projektissa aineisto päivitettiin ja arvotettiin asiantuntijatyöryhmässä, johon kuuluivat maakunta-arkkitehti Heikki Saarento Varsinais-Suomen liitosta ja tutkijat Eija Suna ja Paula Silander Turun maakuntamuseosta. Hankkeen vetäjinä ovat toimineet tutkijat Kaarin Kurri, Janne Haikari ja Paula Silander, joka on myös koostanut tämän raportin.

Kaikki hankkeeseen osallistuneet henkilöt ja rahoittajatahot ovat tehneet ansiokasta ja uranuurtavaa työtä ja siitä heille kaikille lämmin kiitos. Mittavan yhdessä tekemisen tuloksena on monipuolinen ja varsin kokonaisvaltainen aineisto Kuusjoen kulttuuriympäristöstä ja sen pohjalta on laadittu tämä kattava ja monikäyttöinen raportti.

SARAKUM –projektin lähtökohdat

Maaseudun säilyminen elinvoimaisena ja viihtyisänä asuinympäristönä on asetettu tavoitteeksi useissa Varsinais-Suomea koskevissa kehittämissuunnitelmissa. Tavoitteiden saavuttamisen kannalta keskeisessä asemassa on historialliset piirteensä säilyttänyt kulttuuriympäristö. Se takaa vankan perustan paikalliselle identiteetille. Tavoitteiden toteuttamiseksi Turun maakuntamuseo, Varsinais-Suomen liitto ja Lounais-Suomen ympäristökeskus yhdessä Salon seudun kuntien kanssa käynnistivät vuonna 2000 Salon seudun rakennettu kulttuuriympäristö ja maisema (SARAKUM) –projektin. Projektin kohdealueena ovat Salon seudun 11 kuntaa / kaupunkia: Halikko, Kiikala, Kisko, Kuusjoki, Muurla, Perniö, Pertteli, Salo, Somero, Suomensjärvi ja Särkisalo.

Projektin taustalla olivat kokemukset Varsinais-Suomen alueella aiemmin toteutetuista vastaavan tyyppisistä Varsinais-Suomen jokivarsialueiden inventointiprojektista ja Maisema-alueprojektista sekä eri viranomaisten ja toimijoiden yhteistyöfoorumina usean vuoden ajan toiminut Varsinais-Suomen kulttuuriympäristötyöryhmä. Sarakum –projektin tavoitteeksi asetettiin:

- Rakennettua ympäristöä ja maisemaa koskevan perustiedon tuottaminen ympäristönhoidon ja matkailun tukemiseksi.
- Alueen asukkaiden paikallisidentiteetin vahvistaminen.
- Alueen vetovoimaisuuden ja tunnettavuuden lisääminen

Projektin toteutus

Projekti toteutettiin vuosien 2000 – 2004 välisenä aikana. Suunnittelutyö aloitettiin vuoden 2000 keväällä, jolloin selvitettiin inventointitilanne kuntakohtaisesti rakennetun ympäristön ja muinaisjäännösten osalta. Inventointitarpeiden lisäksi huomioitiin maakunnallisten kehittämissuunnitelmien ja maakuntakaavan tarpeet. Maakuntamuseon tutkija Kaarin Kurri laati hankesuunnitelman kesällä 2000 (Liite 1).

Hanke jaettiin projektisuunnitelmassa kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa inventoitiin alueen rakennuskanta ja muinaisjäännökset sekä selvitettiin alueen maisemahistoria. Ensimmäinen vaihe ajoittui vuosille 2000 – 2003. Toisessa vaiheessa kerättyä aineistoa on analysoitu ja arvioitu. Toisen vaiheen lopussa julkaistaan raportit tutkimustuloksista kunnittain ja kylittäin. Analysoitu aineisto ja raportit luovat perustan kolmannelle vaiheelle, jossa on määrä hyödyntää tutkimustietoa erilaisissa pienemmillä alueilla rajatuissa hankkeissa.

Hankkeen rahoitusmalli muotoutui syksyllä 2000, jolloin projekti jaettiin rahoituksellisesti kahteen (A ja B) osaan. A-osaan kuuluivat Halikko, Kiikala, Muurla, Pertteli ja Salo. A-osan rahoitus koostui kuntien, Turun maakuntamuseon ja Varsinais-Suomen liiton osuuksien lisäksi maakunnan kehittämissuunnitelmasta, joka on tarkoitettu aluekehittämissuunnitelmissa määriteltyjen kehittämisen painopisteitä ja toimintalinjoja tukevien määrärahaisten kehittämissuunnitelmien toteuttamiseen. Projektin B-osaan tulivat Kisko, Kuusjoki, Perniö, Somero, Suomensjärvi ja Särkisalo. B-osan rahoitus koostui kuntien ja Turun maakuntamuseon osuuksien lisäksi Lounais-Suomen ympäristökeskuksen myöntämästä Euroopan aluekehityssuunnitelman (Etelä-Suomen tavoite 2 –ohjelma) rahoituksesta. Projektin molemmissa osissa kuntakohtainen rahoitusosuus määrytyi arvioitun työtarpeen mukaan, sillä inventointitilanne vaihteli suuresti eri kuntien välillä.

Toteutuneet kulut	2001	2002	2003	2004	2001 - 2004
LOS/EU					
Aika	1.5.-31.12.2001	1.1.-31.12.2002	1.1.2003-31.12.2003	1.1.2004-31.5.2004	
Palkka- ja sivukulut					
TMM/Rak.tutk. 38,10 / h	4.199,65	610,50	2.057,40		6.867,55
TMM/H.Brusila 38,10 / h	259,00	2.220,00	381,00		2.860,00
projektihenk. palkka	22.645,52	24.373,68	28.625,88	644,13	76.289,21
projektihenk. sosiaalisk.	7.045,43	7.375,45	8.763,60	200,68	23.385,16
Asiantuntijapalkkiot	873,13				
Matka- ja majoituskulut	992,62	1.290,56	1.372,51		3.655,69
Muut					
Materiaali- ja monistuskulut	1.473,33	505,04	1.027,90		3.006,27
Valokuvauskulut	840,94	2.002,00	3.216,38		6.059,32
Toimisto- ja laitekulut	731,62	1.301,40	1.627,38		3.660,40
Hallintokulut					
Muut kulut, ostopalvelut	391,26	690,58	60,53		1.142,37
Internetesitykset, ostop.					
Raportit					
Yhteensä	39.452,50	40.369,21	47.132,58	844,81	127.799,10

Toteutuneet kulut	2001	2002	2003	2004	2001 - 2004
Maakunnan kehittämissuunnitelma					
Aika	1.1.-31.12.2001	1.1.-31.12.2002	1.1.-31.12.2003	1.1.-31.3.2004	
Palkka- ja sivukulut					
TMM/Rak.tutk. 38,10 / h	5.309,69	3330,00	2.247,90	1.077,20	11.964,79
TMM/H.Brusila 38,10 / h	481,00	370,00	381,00		1.232,00
projektihenk. palkka	23.137,73	18737,86	16.713,37	3.367,53	61.956,49
projektihenk. sosiaalisk.	7.199,49	5654,37	5.116,65	1.049,44	19.019,95
Asiantuntijapalkkiot					
Matka- ja majoituskulut	1.269,13	801,40			2.070,53
Muut					
Materiaali- ja monistuskulut	841,00	522,62	269,44	2.146,25	3.779,31
Valokuvauskulut	524,75		227,00	22,70	774,45
Toimisto- ja laitekulut	798,90	1.106,19	845,91	173,20	2.924,20
Hallintokulut	706,39				
Muut kulut, ostop.	368,30	674,40			
Internet, ostop.					
Raportit					
Yhteensä	40.636,42	31.196,84	25.801,27	7.836,32	105.470,85

Turun maakuntamuseo vastasi projektin käytännön toteutuksesta. Maakuntamuseo etsi ja palkkasi tarvittavat työntekijät tutkimustyötä varten ja huolehti työn ohjauksesta sekä tietojen tallennuksesta. Projektin henkilöstönä pyrittiin mahdollisuuksien mukaan käyttämään tutkimusalueelta kotoisin olevia, sopivan koulutuksen omaavia henkilöitä. Vuosien 2000 – 2004 välisenä aikana projektin määräaikaissa tehtävissä työskenteli yhteensä 16 henkilöä ja työkuukausia kertyi 85. Lisäksi vuonna 2000 ja 2003 maakuntamuseossa työharjoittelussa ja työllistämistuella työskennelleet henkilöt tekivät yksittäisiä projektiin kuuluvia tehtäviä. Projektin ohjaajana toimi vuosien 2000 – 2004 välisenä aikana kolme tutkijaa: Kaarin Kurri (2000 – 2001), Janne Haikari (2001 – 2002) ja Paula Silander (2003 – 2004). He ovat hoitaneet projektiin liittyvät hallinnolliset toimet, kuten projektityöntekijöiden palkkauksen ja tutkimustyön ohjauksen ja vastanneet projektin taloudenhoidosta ja raportoinnista eri rahoittajatahoille sekä analysoineet projektissa tuotettua vanhaa rakennuskantaa ja maisemahistoriaa koskevan aineiston. Inventoituja kohteita on arvotettu tekeillä olevaa Salon seutukunnan maakunta-kaavaa varten. Arvotustyöhön ovat osallistuneet maakunta-arkkitehti Heikki Saarento Varsinais-Suomen liitosta sekä maakuntamuseon tutkijat Paula Silander ja Eija Suna. Projektin arkeologisen tutkimuksen ohjauksesta on vastannut maakuntamuseon tutkija Heljä Brusila. Projektin etenemistä ovat valvoneet ohjausryhmät, joissa on edustajia Salon seudun kunnista ja kaupungeista, Turun maakuntamuseosta, Varsinais-Suomen liitosta, Lounais-Suomen ympäristökeskuksesta, TE-keskuksesta ja Varsinais-Suomen jokivarsikumpanit ry:stä.

	2000	2001	2002	2003	2004	2000 - 2004		2001	2002	2003	2004	2000 - 2004
	Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk	Yht. kk		Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk
Halikko		Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1 kk	Maisemahistoria, Fil. yo Anna-Maija Hukkanen, 1 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1 kk Kohteiden arvoperusteiden kirjoitus inventointiaineiston pohjalta, HuK Jaana Salmi, 2 kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	5 kk	Kisko	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1kk Rakennusinventointi, Fil.yo Paula Silander, 3 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1kk Rakennusinventointi, FM Eija Hurme, 3 kk	Muinaisjäännösinventointi, FM Virva Lompolo, 3 kk Täydennysinventointi, kohteiden arvoperusteiden kirjoitus inventointiaineiston pohjalta FM Eija Hurme, 1kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	12 kk
Kiikala	Rakennusinventointi, HuK Tellervo Saukonniemi / 2 kk	Rakennusinventointi HuK Johanna Kurppa, 1 kk Muinaisjäännösinventointi, FM Esa Laukkanen, 3 kk	Maisemahistoria, Fil. yo Anna-Maija Hukkanen, 2 kk	Täydennysinventointi, Fil.yo Patrik Lustig, 1 kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	9 kk	Kuusjoki				Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	
Muurla		Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 2 kk	Muinaisjäännösinventointi, FM Esa Laukkanen, 2 kk	Muinaisjäännösinventointi, FM Esa Laukkanen, 2 kk Täydennysinventointi, FM Janne Haikari, 1 kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	7 kk	Perniö	Rakennusinventointi, FM Eija Hurme, 3 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 2kk Rakennusinventointi, HuK Tellervo Saukonniemi, 2 kk	Maisemahistoria, Fil.yo Anna-Maija Hukkanen, 1kk Rakennusinventointi, HuK Tellervo Saukonniemi, 5kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	13 kk
Muurla		Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 2 kk	Muinaisjäännösinventointi, FM Esa Laukkanen, 2 kk	Muinaisjäännösinventointi, FM Esa Laukkanen, 2 kk Täydennysinventointi, FM Janne Haikari, 1 kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	7 kk	Somero	Maisemahistoria, Fil.yo Anna-Maija Hukkanen, 1 kk Rakennusinventointi, FM Janne Haikari, 1 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 2kk Rakennusinventointi, FM Janne Haikari, 1 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 2 kk Rakennusinventointi, Eija Hurme 1,5 kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	8,5 kk
Pertteli		Maisemahistoria, Fil. yo Anna-Maija Hukkanen, 1 kk Rakennusinventointi, FM Janne Haikari, 1 kk / Eija Hurme, 1 kk	Muinaisjäännösinventointi, FM Jouko Pukkila, 3 kk	Raportin kirjoitus, FM Janne Haikari 1 kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	7 kk	Suomusjärvi	Maisemahistoria, Fil.yo Anna-Maija Hukkanen, 1 kk Rakennusinventointi, FM Janne Haikari, 2 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1 kk, Rakennusinventointi FM Janne Haikari, 1 kk	Rakennusinventointi, FM Eija Hurme, 1 kk Karttojen piirtäminen, Päivi Vuorio, 1kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	7 kk
Salo	Täydennysinventointi, Kati Kostamo, 2,5 kk Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 2 kk	Muinaisjäännösinventointi, FK Eeva Raike, 3 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1 kk		Kohteiden arvoperusteiden kirjoitus inventointiaineiston pohjalta, HuK Jaana Salmi, 1 kk / HuK Tellervo Saukonniemi, 1 kk Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	10,5 kk	Särkisalo	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1 kk	Muinaisjäännösinventointi, HuK Juha Ruohonen, 2 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1 kk Täydennysinventointi, kohteiden arvoperusteiden kirjoitus inventointiaineiston pohjalta, FM Eija Hurme, 1 kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	5 kk
				Muinaisjäännösinventointien taulukointi ja vienti paikkatietojärjestelmään, FM Kaisa Lehtonen, 1 kk		1 kk	Yhteensä	13 kk	15 kk	17,5		45,5 kk
Yht.	6,5 kk	13 kk	9 kk	9 kk	2 kk	39,5 kk						

Rakennetun kulttuuriympäristön ja maiseman tutkimus

Rakennetun kulttuuriympäristön tutkimuksen merkitys osana museotyötä on korostunut 1970-luvulta lähtien, jolloin maaltamuuton ja rakennemuutoksen vaikutukset alkoivat näkyä suomalaisessa maisemassa. Tutkimus- ja suojelutyöhön tarvittava tietoaineisto kerätään rakennuskannan ja muinaisjäännösten inventoinneilla sekä maisemahistorian selvityksillä.

Turun maakuntamuseossa rakennusinventointia on tehty yhteistyössä kuntien kanssa 1980-luvun alkupuolelta lähtien. Yleisenä kehityspiirteenä rakennetun ympäristön tutkimuksessa voidaan pitää pyrkimystä kokonaisvaltaisempaan tutkimukseen. Yksittäisten kohteiden sijasta rakennuksia ja kulttuuriympäristöä on ryhdytty tarkastelemaan kokonaisuuksina. Toinen tärkeä kehityspiire on uuden teknologian hyödyntäminen aineiston käsittelyssä. Tietokannat ja paikkatietojärjestelmät ovat merkittävästi helpottaneet kulttuuriympäristön kokonaisvaltaista tarkastelua.

Tavoitteena on ollut kerätä tiedot kaikista ennen vuotta 1940 rakennetuista rakennuksista. Tämä perusrajaus perustuu rakentamisen ja arkkitehtuurin yleiseen historiaan, sekä työn priorisoimiseen tietojen keräämiseksi ensin vanhimmista ja uhanalaisimmista kohteista. SARA KUM –projektissa rakennusinventointien inventointikriteereitä on tarkennettu silmällä pitäen projektin yleisiä tavoitteita. Käytännössä tämä on tarkoittanut valikoivaa rakennusinventointia, koska käytettävissä olevien resurssien puitteissa kaikkia vanhoja rakennuksia ei ole pystytty inventoimaan, vaan inventoivat kohteet on valittu rakennustaiteellisten, historiallisten, maisemallisten tai muiden kriteerien perusteella. Toisin sanoen inventoija on valinnut vanhasta rakennuskannasta kohteet, jotka edustavat parhaiten oman aikansa rakennustapaa, sijaitsevat maisemallisesti ja / tai historiallisesti keskeisellä paikalla tai joilla on muuta historiallista tai antikvaarista arvoa. Valikoiva inventointi painottuu käytännössä lähinnä kantatilojen rakennuskannan inventointiin. Valikoiva inventointi on tukijalle haasteellista. Valikointia ohjaavien kriteerien pitäminen yhdenmukaisina eri alueiden välillä on vaikeaa, kuten myös kriteerien suhteuttaminen toisiinsa. Valikoiva inventointi tuottaa joka tapauksessa yleiskuvan, jota on mahdollista täydentää myöhemmin. Inventointitietojen täydennys ja päivitys on tärkeää myös kohteissa vuosien kuluessa tapahtuvien muutosten vuoksi. Historiallisten piirteiden säilyttämiseksi kulttuuriympäristössä kiinteistöjä ja alueita on välttämätöntä inventoida myös tulevaisuudessa. Salon seudun kunnissa rakennusinventoinneissa on tallennettu tiedot noin 7 400:stä kiinteistöstä ja noin 900 kylästä.

Rakennusinventoinnissa aineistoa kertyy tuhansista kohteista, minkä vuoksi tiedon laadun lisäksi keskeiseksi tekijäksi muodostuu sen hallittavuus. SARA KUM –projektissa tuotetut inventoinnit on tallennettu kiinteistöittäin (Liite 2) ja kylittäin (Liite 3) tietokantaan, mistä ne ovat siirrettävissä koordinaattien avulla paikkatietojärjestelmään, jolloin niitä voidaan hyödyntää monin eri tavoin ja tarkastella yhtä aikaa muiden aineistojen kanssa.

Kulttuuriympäristön kokonaisvaltaista tarkastelua tukee merkittävästi maisemahistoriantutkimus. Maisemahistorian tutkimuksessa vanhaa maisemaa verrataan nykymaisemaan vanhojen karttojen avulla. Näin saadaan tietoa maiseman elementtien iästä. Vanhat kartat kertovat tieurien kulusta, kylätonttien ja talojen sijainnista, peltojen ja niittyjen laajuudesta sekä monista muista oman aikansa maisemapiirteistä. Projektissa on käytetty metodia, joka otettiin Turun maakuntamuseossa käyttöön 1990-luvulla, ja jossa tietotekniikkaa hyväksi käyttäen vanha kartta piirretään nykyisen peruskartan päälle MapInfo –ohjelman avulla. Aineistoksi on valittu isojaon kartta-aineisto, sillä suurimmassa osassa Varsinais-Suomea se on ensimmäinen riittävän tarkassa mittakaavassa tehty aineisto, joka voidaan täsmällisesti asettaa nykyisen peruskartan päälle. Useissa tapauksissa sen katsotaan edustavan myös keskiaikaista maankäyttöä. Oletuksen paikkansapitävyyttä on aikaisemmissa maisema-alueprojekteissa testattu siten, että joidenkin kylien maankäyttökarttoja on verrattu keskenään neljältä eri aikatasolta: noin 1690-, 1790-, 1890- ja 1990-luvuilta. Hyödynnettäessä tällä menetelmällä isojakokartta-aineis-

toa, tuloksena ovat kyläkohtaiset maisemahistorian kartat, joissa on kaksi tasoa: päällä värillinen isojaon aikaista maankäyttöä kuvaava taso ja alla nykyinen peruskartta. Salon seudun kunnissa isojaoko toteutettiin 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alkuvuosina. SARA KUM –projektissa kaikkien alueen kuntien jokaisesta kylästä, josta on ollut saavissa isojakokartta tai muu samalta ajalta oleva kartta, on tehty maisemahistorian rakennetta kuvaava kartta. Kartat toimitetaan kuntien käyttöön sekä paperitulosteina että paikkatietomuodossa, jolloin sitä on helppo hyödyntää kunnan omiin tarpeisiin.

Kulttuuriympäristön elementit ja arvot

Kulttuuriympäristön arvotuksen merkittävyyttä korostavat valtioneuvoston 30.11.2000 määrittämät valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, joissa kulttuuriympäristön osalta peruslähtökohdaksi määritellään *kansallisen kulttuuriympäristön ja rakennusperinnön sekä niiden alueellisesti vaihtelevan luonteen turvaaminen*. Valtakunnallisesti merkittäviä vanhoja rakennuksia, kulttuuriympäristöjä ja maisema-alueita ovat määrittäneet Museovirasto ja Ympäristöministeriö.

Turun maakuntamuseon kulttuuriympäristön tutkimusmallissa inventoinnit ja maisemahistorian tutkimus ovat tutkimustyön ensimmäinen vaihe. Ne muodostavat perustan toiselle vaiheelle, jossa tuotetun aineiston perusteella analysoidaan ja arvotetaan tutkimuksen kohteena oleva kulttuuriympäristö niin yksittäisten kohteiden kuin maisemakokonaisuuksien osalta. Arvottaminen on erittäin vaativa ja vastuullinen tehtävä. Siinä määritellään kohteen – rakennuksen, kylän, alueen – kulttuurihistoriallinen arvo. Yksittäisen kohteen arvoon vaikuttavat esimerkiksi sen ikä, siihen liittyvät historialliset tapahtumat, vanhojen piirteiden alkuperäisyys ja säilyneisyys sekä kohteen ja ympäristön suhde. Arvojen määrittäminen on aina sidoksissa omaan aikaansa: tutkijat määrittävät ne asiantuntemuksensa ja kokemuksensa perusteella eri kohteita keskenään vertaillen. Mainittujen kriteerien keskinäinen merkittävyys ei ole yksiselitteinen, ja toisaalta kohteessa tapahtuvat muutokset, esimerkiksi rakennuksissa peruskorjaukset, vaikuttavat sen kulttuurihistorialliseen arvoon. Siksi kulttuuriympäristön inventointi on jatkuva prosessi, joka edellyttää tietojen jatkuvaa päivittämistä.

Rakennusinventointeihin liittyvä arvotus suoritetaan kiinteistökohtaisesti tarkastellen rakennusten ominaisuuksia ja sijaintia edellä mainittujen kriteerien pohjalta. Kaikki vanhat kylätontit arvotetaan kokonaisuuksina, muut arvotettaviksi valittavat alueet valitaan tapauskohtaisesti kerätyn materiaalin ja tutkimuksen perusteella. Arvotettavaksi alueeksi voidaan valita esimerkiksi vanha torppa-alue tai teollisuusalue. Arvotettu aineisto yhdistetään tekemällä niin sanotut arvokartat, joihin kootaan arvokkaat rakennukset ja alueet, arvokas avoin maisema (rintapellot), vanha tiestö ja muinaisjäännökset. Muinaisjäännökset, arvokkaat rakennukset ja arvoalueet näkyvät kartalla omina symboleinaan, jotka kertovat myös niille annetun arvon. Maisemahistorian kartoista arvokartalle siirretään vanha avoin viljelysmaisema yhtenäisenä alueena, vanhat kylätontit, tieurat ja vesistöt. Arvokartta on yhteenveto vanhasta maisemarakenteesta, sen arvoista ja suhteesta nykymaisemaan. Digitaalisessa muodossa (MapInfo-tiedostoina) olevien karttojen symboleita ja alueita osoittamalla näkyviin saadaan niihin liitetty tiivistetty tieto sen historiasta, ominaisuuksista ja arvoista.

Arvottaminen on tehty arvomääreillä *Valtakunnallinen, Seudullinen, Paikallinen, Maisemallinen ja Historiallinen*. Näitä määreitä käytetään sekä kiinteistöjen että alueiden arvottamisessa. Periaatteessa määreistä kolme ensimmäistä viittaavat kohteen yleiseen merkittävyyteen koko Suomen kulttuuriympäristössä mitattuna edellä mainituilla useilla arvokriteereillä ja kaksi viimeistä kohdetta koskevaan yksittäiseen arvokriteeriin. Käytännössä myös kaksi viimeistä perustuvat useisiin kriteereihin, toisin sanoen *maisemalliseksi* arvotetulla kiinteistöllä voi olla rakennustaiteellisia ja historiallisia arvoja.

Valtakunnallisesti arvokas

Aluekokonaisuus: Rakennetun ympäristön kokonaisuus, joka kokonaisuutena ja yksittäisten rakennusten tasolla edustaa erityisen hyvin omalle ajalleen tyypillistä miljöötä ja on antikvaarisesti erittäin hyvin säilynyt. Kokonaisuutta ei riko myöhempien aikojen rakentaminen, ja rakennusten vanhat piirteet ovat säilyneet.

Esimerkiksi erityisen hyvin säilynyt kylätontti historiallisen tieuran varressa, jossa on jäljellä kantatiloja vanhoilla paikoillaan antikvaarisesti hyvin säilyneine rakennuksineen ja pihapiireineen.

Kiinteistö: Pihapiiri tai rakennus, joka on rakennustaiteellisesti ja / tai –historiallisesti ainutlaatuinen. Antikvaariset arvot ovat säilyneet hyvin, ja rakennukset sijaitsevat maisemallisesti merkittävällä paikalla.

Esimerkkejä: 1) Vanhalla kylätontilla, historiallisella paikallaan sijaitseva kantatilan talouskeskus, jossa erittäin hyvin säilynyt vanha päärakennus ja vanhoja talousrakennuksia, jotka muodostavat ehjän perinteisen talonpoikaispihapiirin. 2) Kartano, jossa antikvaarisesti hyvin säilynyt ja rakennustaiteellisesti merkittävä päärakennus sekä kokonaisuutena hyvin säilynyt pihapiiri talousrakennuksineen.

Seudullisesti arvokas

Aluekokonaisuus: Hyvin säilynyt rakennetun ympäristön kokonaisuus, jossa rakennukset edustavat ajalleen tyypillistä ja antikvaarisesti hyvin säilynyttä rakennusperinnettä. Kaikki vanhat kylätontit, jotka ovat edelleen asumiskäytössä ja toimivat kantatilojen talouskeskuksina.

Esimerkkejä: 1) Kylätontti, jossa kantatilan talouskeskus tai kantatilojen talouskeskuksia on säilynyt alkuperäisellä kylätontilla. 2) Historiallisesti ja rakennustaiteellisesti erittäin arvokkaat teollisuus-, kartano- ym. kokonaisuudet.

Kiinteistö: Hyvin säilynyt maatilatalouskeskus, kartano, vanha teollisuuslaitos tai muu arkkitehtonisesti ja rakennushistoriallisesti erittäin arvokas yksittäinen rakennus. Esimerkiksi vanhalla kylätontilla sijaitseva kantatilan talouskeskus, jossa hyvin säilynyt vanha päärakennus.

Paikallisesti arvokas

Aluekokonaisuus: Rakennetun ympäristön kokonaisuus, jossa on vanhaa hajottavia tekijöitä, mutta joka on paikallishistoriallisesti merkittävä tai jossa alkuperäisiä ympäristörakenteellisia ja rakennustaiteellisia piirteitä on vielä jäljellä. Esimerkiksi kylätontti, josta on siirretty tai purettu vanhojen kantatilojen rakennuksia, mutta tontti on edelleen asuinkäytössä ja siellä sijaitsee pientila.

Kiinteistö: Rakennustaiteellisesti tai paikallishistoriallisesti merkittävä rakennus tai pihapiiri, jossa on toteutettu yksittäisiä vanhoja piirteitä rikkovia uudistuksia, mutta vanha yleisilme on säilynyt pääpiirteissään, tai antikvaarisesti hyvin säilynyt rakennus tai pihapiiri, joka rakennustaiteellisesti ja asutushistoriallisesti edustaa yleistä kohderyhmää.

Esimerkkejä: 1) Vanhalla kylätontilla sijaitseva kantatilan talouskeskus, jossa toteutettu osittaisia uudistuksia (peruskorjaukset, laajennukset) huomioimatta antikvaarisia arvoja. 2) Torpan, mäkituvan tai 1900-luvun alkupuolella syntyneen uudistilan pihapiiri, jossa antikvaarisesti hyvin säilyneet rakennukset.

Maisemallisesti arvokas

Aluekokonaisuus: Rakennetun ympäristön kokonaisuus, joka on paikallishistoriallisesti merkittävä, mutta jossa on toteutettu muutoksia vanhaa huomioimatta tai joka on kokonaisuudessaan niin uusi ja yleinen, ettei se (vielä) ole asutushistoriallisesti korostettavan merkittävä. Rakennuksia on purettu ja/ tai niissä on toteutettu merkittäviä uudistuksia (laajennukset, peruskorjaukset) ja/ tai vanhan rakennuskannan joukkoon on rakennettu runsaasti uutta kuitenkin vanhoja antikvaarisia arvoja kokonaan menettämättä, tai alue on asutushistorialtaan nuori.

Esimerkkejä 1) Kylätontti, josta on purettu tai siirretty kantatilojen talouskeskuksia, mutta tontti on edelleen asuinkäytössä ja siellä sijaitsee esim. asutustila, jonka päärakennus 1940-50-luvulta tai uudempi. 2) Rintamamiestilojen ja muiden 1940-50-luvun tilojen aluekokonaisuus tai 1940-1950-luvulla syntynyt huvila- ja loma-asuntoalue.

Kiinteistö: Vanha rakennus tai pihapiiri, jossa antikvaariset arvot ovat hävinneet, mutta joka sijaitsee maisemallisesti keskeisellä paikalla tai on tärkeä osa historiallista aluekokonaisuutta, tai vanha rakennus/pihapiiri, jossa antikvaarisia arvoja on jäljellä, mutta joka sijaitsee syrjäisessä paikassa ja edustaa asutushistoriallisesti yleistä kohderyhmää.

Esimerkkejä: 1) Kantatila, jonka päärakennuksessa toteutettu suuria peruskorjauksia huomioimatta antikvaarisia arvoja, tai jonka vanha päärakennus on kokonaan purettu, mutta talouskeskus sijaitsee edelleen vanhalla kylätontilla. 2) Torppa tai mäkitupa, jossa antikvaarisia arvoja on jäljellä, mutta rakennukset sijaitsevat syrjäisellä paikalla. 3) Rintamamiestila, jossa 1940-50-luvulla tehdyt rakennukset ovat säilyneet hyvin vanhassa asussaan.

Historiallisesti arvokas

Aluekokonaisuus: Rakennetun ympäristön kokonaisuus, jossa vähän tai ei ollenkaan jäljellä antikvaarisia ja maisemallisia arvoja rakennusten peruskorjausten ja uudisrakentamisen vuoksi, tai rakennukset on voitu kokonaan purkaa, mutta alueeseen liittyy paikallishistoriallisesti merkittäviä rakennuksia tai tapahtumia tai historiallisen ajan kiinteitä muinaisjäännöksiä. Myös vaihtoehtoisesti alue, joka on asutus- ja rakennushistoriallisesti nuori.

Esimerkkejä: 1) Kylätontti tai torppa-alue, jolta kaikki vanhat rakennukset on purettu. 2) Tehdas tai teollisuusalue, jossa on jäljellä vanhoja rakennuksia, mutta niiden antikvaarinen arvo vähäinen.

Kiinteistö: Mikä tahansa peruskorjauksessa tai muusta syystä antikvaariset arvonsa kokonaan menettänyt vanha rakennus, joka ei sijaitse maisemallisesti merkittävällä paikalla, mutta jolla on asutushistoriallista merkitystä.

Esimerkkejä: 1) Voimakkaasti peruskorjattu rakennus, jossa on asunut tai toiminut historiallisesti merkittävä henkilö. 2) Kantatilan talouskeskus, jossa ei ole jäljellä vanhaa päärakennusta tai muitakaan vanhoja rakennuksia, mutta jolla kantatilana on asutushistoriallista arvoa.

Tiedotus

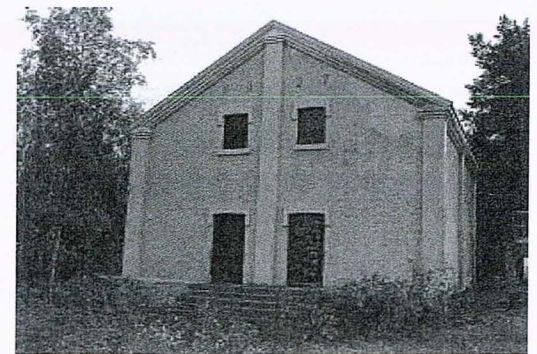
Projektin alkuvaiheessa kesäkuussa 2001 järjestettiin tiedotustilaisuus Halikon Rikalanmäellä. Tilaisuudessa esiteltiin projektin tavoitteet Salon seudun tiedotusvälineille. Kesäkuun toisena päivänä vuonna 2004 järjestettiin seminaari, jossa esiteltiin SARAKUM-projektin tuloksia ja koottua aineistoa. Tutkimusten edetessä projektin aikana keskityttiin kuntakohtaiseen tiedottamiseen levittämällä tietoa rakennus- ja muinaisjäännösinventoinneista niissä kunnissa, joissa tutkimuksia on tehty. Tiedotuskanavana käytettiin kuntatiedotteita, kuntien www-sivuja sekä paikallislehtiä. Tärkeässä osassa tiedottamisessa ovat olleet projektin www-sivut (<http://www.turku.fi/museo/Sarakum>), jotka luotiin vuoden 2001 lopulla. Sivulla esitellään projektin tavoitteet, aikataulu, tutkimusmenetelmät, henkilöstö sekä yhteystiedot. Vuoden 2003 aikana ryhdyttiin valmistelemaan projektin tuottaman aineiston siirtämistä internetiin. Se toteutettiin keväällä 2004 yhteistyössä Varsinais-Suomen liiton ja Salon seudun Vihreä Laakso –hankkeen kanssa. Lounaispaikan sivuilta löytyvät maisemahistoriakartat, muinaisjäännökset sekä kulttuurihistoriallisesti merkittävät rakennukset ja arvokkaat alueet.

Tulokset

Hankkeen aikana on tuotettu kattava, monipuolista käyttäjäkuntaa palveleva perustiedosto alueen muinaisjäännöksistä, rakennetusta ympäristöstä ja maisemahistoriasta. Salon seudun kuntien alueella on tallennettu tiedot noin 7 400 kiinteistöstä ja noin 900 kylästä. Kaikkien alueen kuntien jokaisesta kylästä, josta on ollut saavissa isojakokartta tai muu samalta ajalta oleva kartta, on tehty maisemahistorian rakennetta kuvaava kartta. Kerätyn aineiston pohjalta on määritelty kohteiden ja alueiden kulttuurihistorialliset arvot. Arvotettu aineisto on yhdistetty tekemällä niin sanotut arvokartat, joihin on koottu arvokkaat rakennukset ja alueet sekä muinaisjäännökset. Maisemahistorian kartoista arvokartalle siirretään vanha avoin viljelysmaisema, vanhat kylätontit ja tieurat.

Projektissa tuotettu materiaali on kokonaisuudessaan tallennettu Turun maakuntamuseon tietokantaan ja arkistoon. Kunnat saavat aluettaan koskevan materiaalin sekä paperitulosteina että sähköisessä muodossa. Kustakin kunnasta tehdään CD-rom, johon on koottu kuntaa koskeva aineisto. CD-romille on tallennettu arvokartat ja maisemahistoriakartat sekä kiinteistötiedot paikkatietomuodossa (MapInfo). Raporttiin on koottu kunnan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet ja arvoalueet, maisemahistoriakartat ja arvokartta. Inventointitietokannasta (Access) toimitetaan käyttöversio kunnille. Inventointitiedot on myös tulostettu ja toimitettu kuntiin.

Paikkatietoaineistoa on viety Vihreä laakso –hankkeen ja Varsinais-Suomen liiton tuella Varsinais-Suomen paikkatietokeskuksen ylläpitämän palvelimen avulla internetiin Salon seudun ympäristökartastoon (<http://www.lounaispaikka.fi/ymparistokartasto/>), jossa tietoaineisto on kaikkien kiinnostuneiden ulottuvilla.

KUUSJOEN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Kulttuuriympäristön tutkimus Kuusjoella

Kiikalassa on tehty kulttuuriympäristön tutkimusta Varsinais-Suomen jokivarsialueiden inventointiprojektin puitteissa vuosina 1997 – 1999. Tuolloin inventoitiin alueen rakennuskanta ja laadittiin digitaaliset maisemahistoriakartat, joiden pohjalta laadittiin kulttuurihistorialliset arvokartat. Projektista on laadittu raportti *Varsinais-Suomen jokivarsialueiden inventointiprojekti 1997 – 1999, Rakennettu kulttuuriympäristö ja arvot*, Kaarin Lehtonen, 2000. Turun maakuntamuseon monisteita 15.

SARAKUM-projektissa oli varattu Kuusjoen alueelle viikko työaikaa, jolloin valmis inventointiaineisto päivitettiin. Päivitetyn aineiston pohjalta tarkistettiin kulttuurihistorialliset arvot käyttäen samaa metodologia kuin muissakin SARAKUM-projektin tutkimusalueen kunnissa. Kuusjoella oli tallennettu tiedot noin 240 kiinteistöstä ja yhdeksästä kylästä. Inventointien lähdeaineistona on käytetty pääasiassa Varsinais-Suomen maanmittaustoimiston arkiston historiallista kartta- ja asiakirja-aineistoa, paikallishistorioita ja kentällä kerättyä materiaalia. Kaikista kylistä, joista on ollut saatavilla isojakokartta tai muu vanha historiallista maankäyttöä kuvaava kartta, on tehty maisemahistoriakartta ja määritelty arvoalueet.

Inventointiaineisto analysoitiin ja arvotettiin määreillä *Valtakunnallinen, Seudullinen, Paikallinen, Maisemallinen ja Historiallinen*. Arvomääreiden kriteerit on selvitetty aiemmin kappaleessa *Kulttuuriympäristön elementit ja arvot* (s. 6-7). Raporttiin on koottu kaikki arvotetut kiinteistöt ja alueet. Kuusjoelta arvotettiin kulttuurihistoriallisin perustein 121 kiinteistöä ja 20 arvoaluetta. Analysoitu aineisto on yhdistetty liitteenä olevaan, kulttuurihistoriallisia arvoja esittävään karttaan, johon on merkitty arvotetut kiinteistöt ja arvoalueet symbolein sekä vanha avoin viljelysmaisema, vanha tieverkosto, vanhat kylätontit ja muinaisjäännökset Kuusjoen kunnan alueelta.

Maisemahistoriakartat on tehnyt Eija Hagelberg Jokivarsialueiden inventointiprojektin yhteydessä. Raportissa käytetyt valokuvat ovat inventoijien ottamia ja ne on arkistoitu Turun maakuntamuseon arkistoon. Päivitetty aineisto on arvotettu asiantuntijatyöryhmässä, johon ovat kuuluneet maakunta-arkkitehti Heikki Saarento Varsinais-Suomen liitosta ja tutkijat Eija Suna ja Paula Silander Turun maakuntamuseosta. Muinaisjäännösinventointi on suoritettu Kuusjoella vuonna 1997 (Laakso).

Tässä raportissa esitetään SARAKUM-projektissa tuotettu arvotettu inventointiaineisto kylittäin järjestettynä. Kylistä on alueinventoinnin mukainen lyhyt yhteenveto alueen historiasta, maisemasta ja nykytilasta. Arvotetut alueet ja kiinteistöt on lueteltu kylittäin ja niihin liittyy lyhyt sanallinen kuvaus. Valokuvat ovat esimerkinomaisia ja niissä on pyritty kattavasti esittelemään vain valtakunnallisesti ja seudullisesti merkittävät kohteet. Viereisellä sivulla on koko Kuusjoen kunnan alueelta maisemahistorian rakennetta kuvaava kartta. Kartan avulla voidaan helposti paikallistaa vanhojen asuinpaikkojen, peltojen, niittyjen, myllyjen, teiden ym. maisemaan liittyvien elementtien sijainti. Vastaavanlainen maisemahistoriakartta esitetään suuremmissa mittakaavassa (1:10 000) kylittäin. Raporttiin kootut arvotetut alueet ja kiinteistöt on numeroitu kohdenumerolla, jonka avulla ne löytää liitteenä olevasta kulttuurihistoriallisesta arvokartasta.

Kuusjoki:
Maankäyttö vuosina 1792-1826 laadittujen
karttojen mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

Eija Hagelberg 1999
1:44 000

KARTTASELITYS

--- Kunnanraja

Historiallinen kartta:

— joki

— puro

- - - talvitie

- - - tie

□ aitaus

■ haka

■ niitty

■ niittyraivio

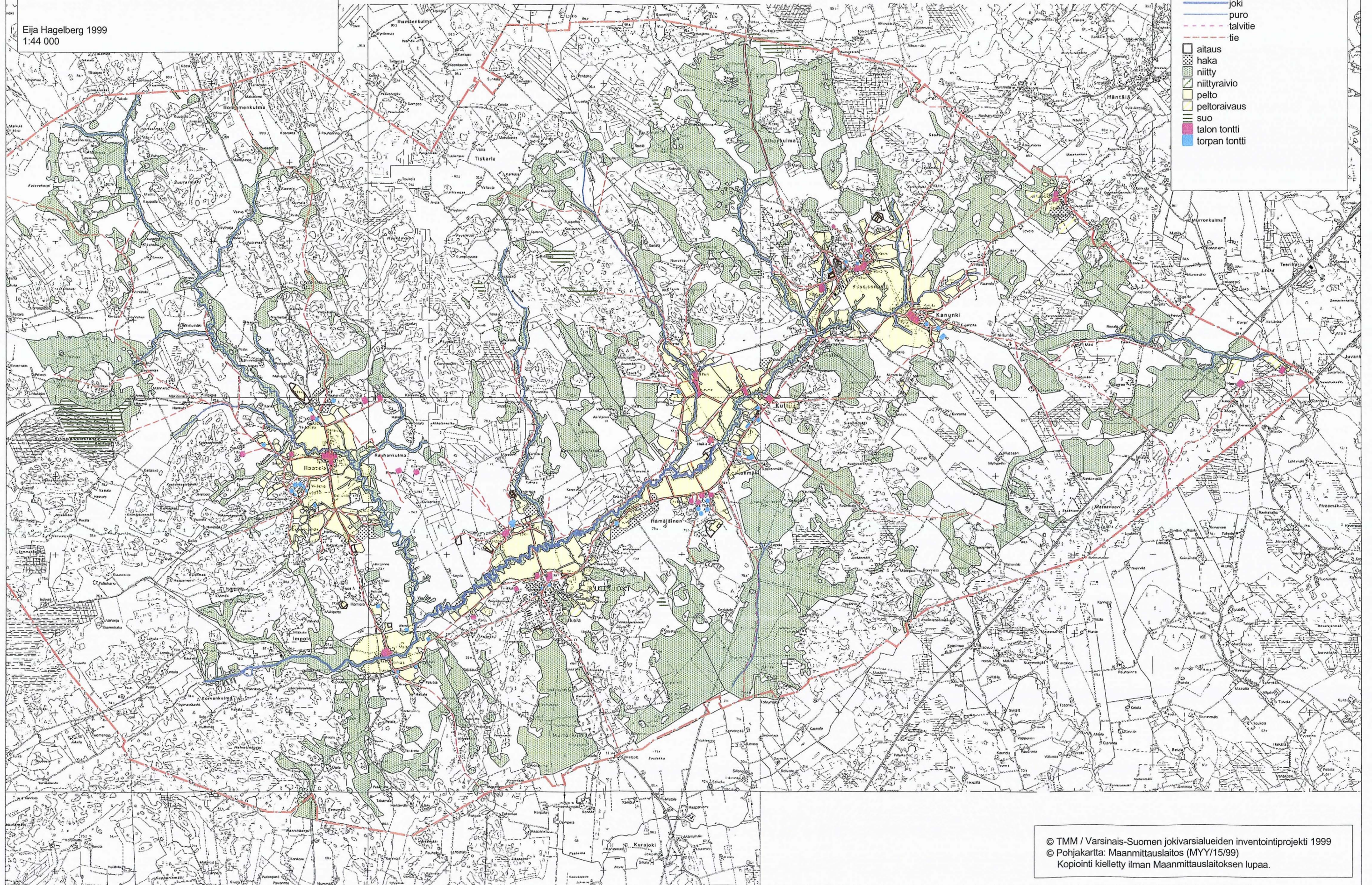
■ pelto

■ peltoraivas

■ suo

■ talon tontti

■ torpan tontti

Maisema

Hämäläisten kylän alueella on laaja, tasainen peltoaukea, jota rikkovat pienet metsäsaarekkeet. Vain aivan kylän kaakkoisosissa on laajempi metsäalue. Luoteessa kylä rajoittuu Kuusjokeen. Jokea seurailee sen eteläpuolella maantie, Ylikulmantie, jonka varteen sijoittuu Hämäläisten taajama. Siitä n. 300-400 m itään on tien eteläpuolella metsäinen kylämäki, josta puolestaan n. 300 m koilliseen on Koskenmäen asutustihentymä, jonka lounaisreuna kuuluu Hämäläisten kylään.

Historia

Kuusjoen historian mukaan Hämäläisten kylä mainitaan ensikerran lähteissä vuonna 1540, jolloin siellä oli kolme taloa: Jolkki, Kotkelo ja Puuska. Kotkelo sai 1500-luvun lopulla nimen Paanu isäntänsä Urbanus Eerikinpojan mukaan. Siitä erotettiin vuonna 1600 edelleä mainitun pojalle Simo Urbanuksenpojalle talo, josta pitkän aikaa käytettiin kolmea eri nimeä: Härrä, Prunni ja Simola. Keskimäinen nimi johtui siitä, että talon tontti sijaitsi kylän yhteisen kaivon lähellä. Vuonna 1627 Jolkki liitettiin yhdysviljelykseen Härrin kanssa ja Puuska Paanun kanssa. Puuska erosi itsenäiseksi taloksi jälleen 1695, mutta Jolkin liittäminen Härriin jäi lopulliseksi. Härrä halottiin vuonna 1745 Ali- ja Ylihärriksi. Isojaon aikaan kylässä on siis ollut neljä taloa: Paanu, Puuska, Ali- ja Ylihärri. Vuoden 1798 isojakokartan mukaan kolme viimeksi mainittua ovat sijainneet tarkalleen nykyisillä paikoillaan ja Paanu nykyisen Paanulan tontilla. Kuusjokea myötäilevä tie on niin ikään kulkenut tarkalleen nykyistä tielinjaa pitkin. Talojen rintapellot ovat sijainneet sen pohjoispuolella lähinnä jokea, ja tien eteläpuolella on vain ollut pienehköjä peltoaitauksia. Näistä suurin on ollut Puuskan kaakkoispuolella sijainnut peltoaitaus. Huomattava osa nykyisestä jokilaakson peltoaukeasta on vielä tuolloin ollut metsää. Suuri niittyalue on ollut kylän eteläosissa etelään laskevan ojan varrella. Hakamaat ovat sijainneet maantien läheisyydessä ja kylämäellä. Puuskan peltoaitauksen itäpuolitse on vienyt tie eteläiselle niittyalueelle, jonka läpi kulkiessaan se on seurannut ojan varrella ja mainittu kartassa talvitieksi. Nykyisen Nummilan talon lounaispuolella on ollut kylän yhteinen hiekanottoaika. Hämäläisten kylän isojakokarttaan on merkitty useita torppia. Kylän luoteisosissa maantien varrella on sijainnut vuonna 1786 perustettu Otinkangaren torppa, jonka paikalla nykyään sijaitsee Kankarin talo. Lisäksi on kylämäellä on ollut Ylihärin, Paanun ja Puuskan talojen eteläpuolella neljä torppaa, joista Ylihärriä lähinnä olevan nimeksi on annettu Föränin torppa. Kuusjoen historian mukaan kylään olisi 1800-luvulla perustettu yhteensä 8 torppaa, joista kuitenkin vain kaksi olisi ollut jäljellä vuonna 1886: Nummila ja Ketunnummi. Näistä edellinen on edelleen olemassa itsenäisenä talona, mutta jälkimmäinen on hävinnyt. 1900-luvun alussa innokas paikallinen vaikuttaja, Alihärin isäntä Kaarlo Härrä on alkanut kehittää maantien varteen kylän länsiosiin taajamaa. Ensin rakennettiin vuonna 1914 Kuusjoen meijeri, jonka isännöitsijänä hän tulloin itse oli. Meijerin isännöitsijän talossa toimi Kuusjoen säästöpankki vuodesta 1922 vuoteen 1927, jolloin rakennettiin meijerin koillispuolelle erillinen pankkirakennus. Kaarlo Härrä oli nimittäin myös säästöpankin toimitusjohtaja. Hänelle myönnettiin myöhemmin taloustirehtöörin arvo. Siitä, milloin taajamaan perustettiin ensimmäinen kauppa, ei ole tietoa, mutta ainakin vuoden 1922 pitäjänkarttaan on jo merkitty Heikki Harmin yksityinen kauppaliike. Myöhemmin 1920-luvulla rakennettiin meijeriä vastapäätä liike- ja asuinrakennus Länsi-Suomen Osakepankille, jonka taival jäi kuitenkin lyhyeksi. Jo 1930-luvulla kiinteistöön muutti Salon Seudun Osuuskaupan myymälä, joka toimi siinä vuoteen 1978 asti. Omakotitalot Hämäläisten taajamassa ovat viime sotien jälkeen, lähinnä 1940- ja 1950-luvuilla rakennettuja. Taajama on 1960-luvulta lähtien vähitellen hiljentynyt kokonaan niin, ettei siellä ole enää liiketoimintaa lukuunottamatta tilitoimistoa ja ompelimoa. Hämäläisten kylän koilliskulmaan maantien molemmin puolin sijoittuu Koskenmäen asutustihentymän lounaisosa.

taajamassa sijaitsevaa Päivölää eli meijerin tonttia, Pohjataloa eli entistä säästöpankkia, Ali- ja Ylihärin sekä Puuskan kantataloja, joissa on säilynyt 1800-luvun rakennuskantaa suhteellisen paljon ja osin alkuperäisessäkin asussa, ja vielä myös Koskenmäellä Mäki-nimistä entistä Kyläisotalon muonamiehen mökkiä, joka on säilyttänyt alkuperäisen ilmeensä. Ville Laakso on vuonna 1997 inventoinut Kuusjoen muinaisjäänöksiä ja Hämäläisten kylästä hän on löytänyt Ali-Härin mailta Kuusjoen ja Järvenojan yhtymäkohdasta historialliselta ajalta peräisin olevan vanhan uhrilähteen.

Hämäläisten isojakokarttaan on merkitty mäellä tuolloin sijainnut Koskenmäen torppa ja reserviläisen torppa, jotka sijaitsivat Kutilan kylän puolella. 1800-luvun kuluessa tai viimeistään 1900-luvun alussa mäen laitamille tuli asutusta myös Hämäläisten kylän puolelle. Näistä jäljellä on Hovila, Mäki, Kulmala ja Mäenranta. Useita mökkejä on mäen Hämäläisten kylään kuuluvalla osalla hävinnyt: Jalon ja Nurmanskan mökit Mäen, Kulmalan Päivölän välimaastosta ja punainen tupa Hovilan kohdilta maantien luoteispuolelta. Hovilaan on 1920-luvun lopulla perustettu kauppa, joka toimi aina vuoteen 1994 asti.

Nykytila

Hämäläisten kylän kantataloista Puuska, Ali- ja Ylihärri sijaitsevat edelleen isojaon aikaisella paikalla. Rakennuskantansa puolesta kulttuurihistoriallisesti arvokkaina kohteina voidaan pitää Hämäläisten

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Kuusjoki	Hämäläinen	1
ARVOALUE	ARVOTUS	
Hämäläisten taajama	Seudullinen	

KUVAUS

Taajaman keskeisin osa on rakennettu 1910- ja 1920-luvulla: Päivölä (meijeri), Pohjatalo (säästöpankki), Kauppa ja Heimola.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Kuusjoki	Hämäläinen	2
ARVOALUE	ARVOTUS	
Koskenmäki	Historiallinen	

KUVAUS

Vanha torppa- ja mäkitupa-alue. Kutilan kylän puolella mäkeä Kyläisotalo (kantatalon puolikas) 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta lähtien entisen Koskenmäen torpan paikalla.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Kuusjoki	Hämäläinen	3
ARVOALUE	ARVOTUS	
Kylätontti	Seudullinen	

KUVAUS

Hämäläisten kylän kantataloista Puuska, Ali- ja Ylihärri sijaitsevat edelleen isojaonaikaisella paikalla kylätontilla. Paanun kantatalon tontilla on talo nimeltä Paanula. Kylätontilla on jäljellä 1800-l rakennuskantaa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Hämäläinen	1
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Alihärri	Seudullinen	

Alihärri on v. 1600 perustetun Härrin talon puolikas, halottu v. 1745. Se on sijainnut nykyisellä paikalla jo isojaon aikaan 1700-luvun lopulla. 1800-luvulta peräisin olevat asuinrakennus ja piharakennus ovat 1900-luvun alun ulkoasussa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Hämäläinen	2
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Heimola	Paikallinen	

Heimolassa on aluksi toiminut Länsi-Suomen Osakepankki, myöhemmin Salon Seudun Osuuskaupan myymälä. Rakennukset ovat säilyneet alkuperäisessä asussa, tosin liike-asuinrakennukseen on tehty maantien puolelle 1950-luvulla näyteikkunauloke.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Hämäläinen	3
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kainula	Paikallinen	

Lohkottu vuonna 1930 Paanusta, huvilamainen asuinrakennus, joka lienee 1910-luvulta peräisin, on varsin hyvin säilynyt. Se sijaitsee näkyvällä ja keskeisellä paikalla Hämäläisten kylämäen pohjoislaidalla maantien varrella.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Hämäläinen	4
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kankari	Historiallinen	

1786 perustettu torppa, lohkottu Paanusta vuonna 1911. Asuinrakennus 1900-Luvun alusta.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Kauppa

KYLÄ
Hämäläinen
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
5

Kauppa on vanha kauppakiinteistö 1900-luvun alusta, joka sijaitsee maisemallisesti keskeisellä ja näkyvällä paikalla Hämäläisten taajamassa maantien laidassa.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Lehtola

KYLÄ
Hämäläinen
ARVOTUS
Historiallinen

KOHDENO
6

Lehtola sijaitsee Ylikulmantien lähellä vanhalla mäkitupa- ja pientaloalueella. Asuinrakennus 1930.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Mäki

KYLÄ
Hämäläinen
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
7

Mäki lienee vanha Kylä-Isotalon muonamiehen asunto, lohkottu Nopolasta vuonna 1962. Asuinrakennus on 1800-luvulta peräisin ja säilytynyt ulkoa alkuperäisessä asussa.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Mänty

KYLÄ
Hämäläinen
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
8

Asuinrakennus 1910-luvulta. Mänty sijaitsee maisemallisesti melko näkyvällä paikalla kumpareella peltojen keskellä.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Pohjatalo

KYLÄ
Hämäläinen
ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
9

Pohjatalo on 1920-luvulla rakennettu, hyvin alkuperäisessä asussa säilynyt entinen Kuusjoen säästöpankin pankkirakennus, joka sijaitsee keskeisellä ja näkyvällä paikalla Ylikulmantien varrella Hämäläisten taajamassa.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Puuska

KYLÄ
Hämäläinen
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
10

Vanha kantatalo. Asuinrakennus on 1870-luvulta, luhtitallirakennuksen vanhinosa mahdollisesti jo 1700-luvulta. Navettarakennus on 1920-luvulta ja sikalarakennus 1930-luvulta.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Päivölä

KYLÄ
Hämäläinen
ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
12

Päivölän tontilla olevissa rakennuksissa on toiminut Kuusjoen meijeri vuodesta 1914. Ne ovat säilyneet varsin hyvin alkuperäisessä asussa. Sijainti on keskeinen ja näkyvä.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Ylihärri

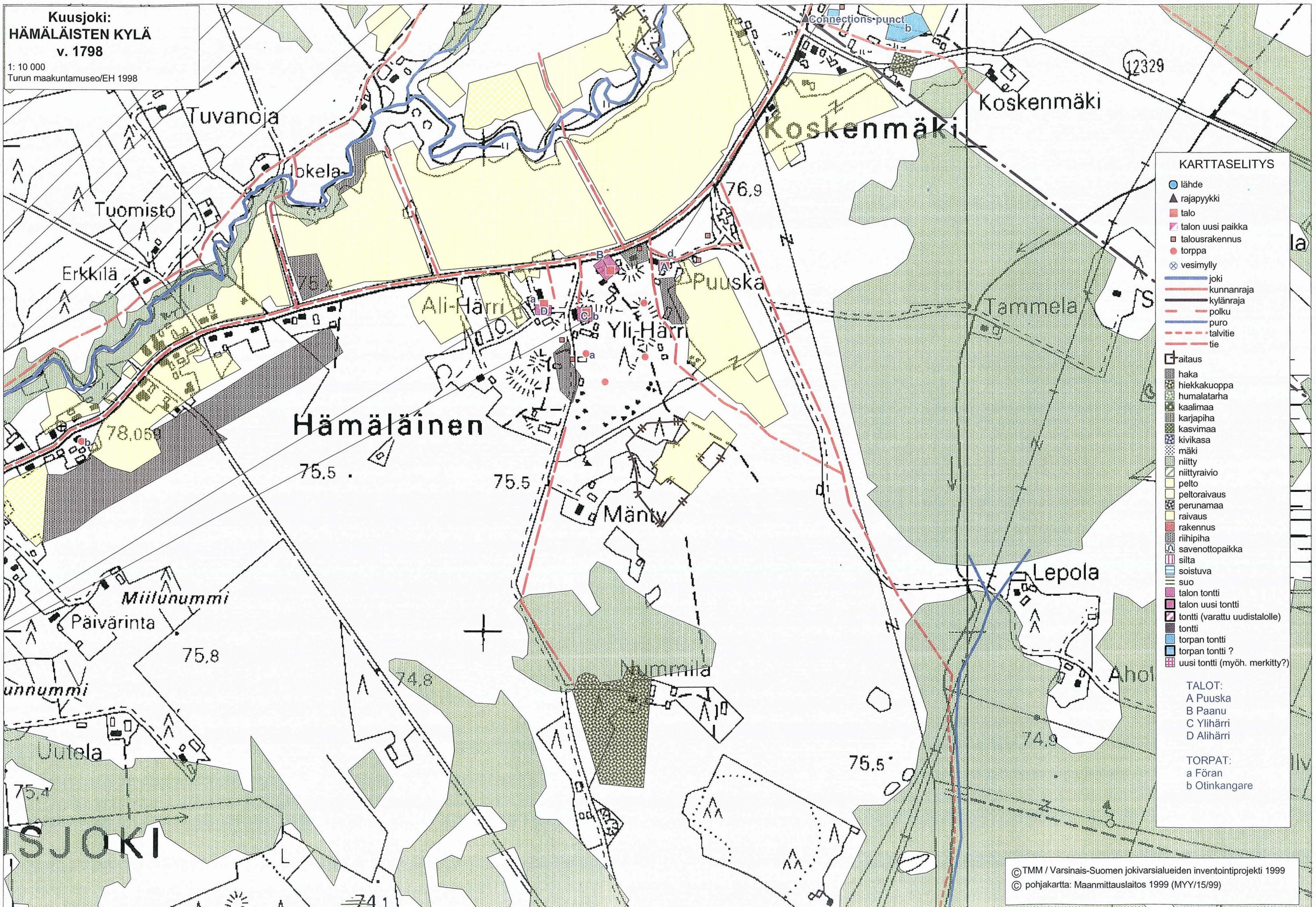
KYLÄ
Hämäläinen
ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
13

Ylihärri on v. 1600 perustetun Härrin talon puolikas, erotettu v. 1745. 1800-luvulta peräisin asuinrakennus, puuvaja, kellari, pikkutupa ja mahdollisesti myös navetta ja piharakennus, säilyneet pääosin alkuperäisessä asussa.

**Kuusjoki:
HÄMÄLÄISTEN KYLÄ
v. 1798**

1: 10 000
Turun maakuntamuseo/EH 1998

KARTTASELITYS

- lähde
- ▲ rajapyykki
- talo
- talon uusi paikka
- talousrakennus
- torppa
- ⊗ vesimylly
- joki
- kunnanraja
- kylänraja
- polku
- puro
- talvitie
- tie

Aitaus

- haka
- hiekkakuoppa
- humalatarha
- kaalimaa
- karjapiha
- kasvimaa
- kivikasa
- mäki
- niitty
- niittyraivio
- pelto
- peltoraivaus
- perunamaa
- raivaus
- rakennus
- riihipiha
- savenottoaikka
- silta
- soistuva
- suo
- talon tontti
- talon uusi tontti
- tontti (varattu uudistalolle)
- tontti
- torpan tontti
- torpan tontti ?
- uusi tontti (myöh. merkitty?)

TALOT:
A Puuska
B Paanu
C Ylihärrä
D Alihärrä

TORPAT:
a Förän
b Otinkangare

© TMM / Varsinais-Suomen jokivarsialueiden inventointiprojekti 1999
© pohjakartta: Maanmittauslaitos 1999 (MYY/15/99)

Kuusjoki**Impola****Maisema**

Impolan kylä sijaitsee Kuusjoen kunnan itäosissa. Se rajoittuu pohjoisessa Raatalan kylään, lännessä Halikon kuntaan, idässä Kurkelan kylään ja etelässä Salon kaupunkiin. Raatalan halki virtaa Kuusjoki ja sen itärajalla sivuhaara Viepjoki. Impolan itäosissa Kuusjoki virtaa melko matalassa uomassa, mutta kylän keskiosissa olevan Impolan kosken länsipuolella joki on tehnyt syvän uoman, jonka rinteet ovat pääosin metsäiset. Kuusjoen varrella on peltoaukea, joka on laajimmillaan kylän itäosissa. Lounaisosissa on suurehko metsäaalue nimeltä Helvetinkorpi.

Historia

Kuusjoen historian mukaan Impola on asutettu 1300-luvulla. Vuoden 1540 maakirjan mukaan kylässä on tuolloin ollut viisi taloa: Haali, Joulun, Lintula, Metäs ja Seikkula. Seikkula yhdistettiin Jouluun vuonna 1597 ja vuonna 1652 Lintula ja Haali Metäkseen, josta silloin tuli aatelisten Lindtman-suvun asumakartano. Seikkulan ja Lintulan osalta yhdistäminen jäi pysyväksi, mutta Haali itsenäistyi uudelleen vuonna 1710, kun Metäs reduktion myötä muuttui takaisin talonpoikaistaloksi. Vuosina 1730-1753 taloja oli taas vain kaksi, koska Metäs vuorostaan oli yhdysviljelyksessä Haalin kanssa. Sen jälkeen taloja oli kolme 1810-luvulle, jolloin Joulun hävisi tultuaan liitetyksi yhdysviljelykseen Kurkelan Isoparran kanssa ja jolloin isojaossa erotetulle Impolan kylän liikamaalle perustettuun kaksi uudistaloa, Uusitalo I eli Lintula ja Uusitalo II eli Pyörteenkoski. Seuraavalla vuosikymmenellä perustettiin vielä kolmas uudistalo, Uusitalo III eli Jorri, joka kuitenkin Kuusjoen historian mukaan liitettiin 1870-luvulla yhdysviljelykseen Pyörteenkosken kanssa, eroten taas 1911, kun Pyörteen talo jaettiin veljestenkesken. Isojako aloitettiin Impolan kylässä vuonna 1792, jolloin mitattiin kylän maat ja piirrettiin niistä kartta. Kyseiseen karttaan on piirretty Haalin, Joulun ja Metäksen talot kylätontille, jolla edelleen Haalin ja Metäksen talot sijaitsevat. Niiden ympärillä on ollut nykyiseen peltoaukeaan verrattuna melko pieni peltoalue Kuusjoen molemmin puolin. Nittyjä on ollut lähinnä jokien ja oijen varsilla. Kylässä on ollut isojakokartasta päätellen peräti 10 torppaa. Ne ovat sijainneet silloisen peltoalueen laitamilla sekä Kuusjoen pohjoispuolella että eteläpuolella. Näillä paikoilla ei ole enää rakennuksia. Impolankoskessa on ollut kolme vesimyllyä. Kuusjoki on tuolloin kokenut tällä kohdin kahta eri uomaa. Vuodelta 1822 on olemassa kartta, jossa näkyvät Impolaan isojaon myötä perustetut uudistalot: Jorri, Pyörteenkoski ja Lackiala eli Lintula. Näistä kaksi jälkimmäistä vaikuttaa jo tuolloin sijainneen nykyisellä paikalla. Sen sijaan Jorrin talo lienee sijainnut nykyistä hieman idempänä. Isojaon täydennysjako on Impolan kylässä tehty vuonna 1910. Sen tuloksena syntyneestä kartasta näkee, että Joulun tonttimaan on tullut Metäksen omistukseen. Peltoalue on laajentunut huomattavasti isojaon aikaisesta tilanteesta, kylän pellot ja niityt eli avoin viljelysmaisema on ulottunut jotakuinkin yhtä laajalle kuin nykyään. 1800-luvun puolivälissä perustettu Impolankosken vesisaha. 1880-luvun puolivälissä Kurkelan Isoparran ja Impolan Joulun omistaja D. A. Collin on perustanut kosken yläpuolelle höyrysahan. Sahan ympärille on 1900-luvun alkuun tullessa muodostunut sahan rakennuskannan lisäksi sahan työläisten asuinrakennuksia. Kuusjoen eteläpuolella sahan kohdalla työläisten kasarmi, useita mäkitupia ja torppia (mm. Myllypakka, Anttila, Seppälä, Muru, Kivilä, Hakala, Ilola). Lisäksi Impolan koskessa oli mylly myllytupineen sekä kosken pohjoispuolella Sahan maalla Harlin ja Vaskiolle vievän tien varressa Repola. Kuusjoen historian mukaan Repolassa on toiminut vuosina 1898-1901 ""J. V. Rekolan viskuritehdas"", josta on myöhemmin kasvanut salolainen teollisuuslaitos E. & J. Laino Oy. Myös nykyinen Kaunela Repolan ja Lintulan välissä maantien varrella on ollut jo olemassa. Torppia on syntynyt myös Kuusjokilaakson peltoalueen pohjoisreunalle, niistä kaksi on nimetty: Solbacka ja Kuirla. Isojakokartassa olleet torpat näyttävät hävinneen lähes tyystin, mutta uusia on perustettu mm. Raatalaan vievän tien läheisyyteen (Harmala, Kankare ja Daali). Myös Kurkelaan vievän tien varrella lähellä Kurkelan kylän rajaa on ollut rakennuskantaa, jotka ovat saattaneet olla mäkitupia. Vuoden 1922 pitäjänkarttaan ne on nimetty: Hellman, Martti, Martinsyrjä. Niitä ei kuitenkaan ole enää olemassa. Hävinnyt on myös Kuusela Kaunelasta runsas 200 m luoteeseen. Kovin suuria muutoksia ei ole runsaan kymmenen vuoden takaiseen tilanteeseen peltoalueen määrässä, mutta asutus on levinnyt edelleen. Nykyisen Jokipellon jokirantapelloilla on tuolloin ollut tiilitehdas. Viime sotien jälkeinen asutus on melko vähäistä, poikkeuksena Raatalantien varteen syntynyt omakotitaloasutus sekä pientilat Rantala, Jokirinne ja Ahola Yliulmantien varrella.

Nykytila

Nykyisessä Impolan kulttuurimaisemassa merkittäviä kokonaisuuksia ovat vanha kylätontti eli Haalin ja Metäksen talojen pihapiirit, ja Sahan ympäristö, vaikka saha paloi 1950-luvun lopulla ja tuotantorakennuksista on jäljellä vain tiilirakenteinen sahaamo ja höyrypannun savupiippu. Niiden lisäksi jäljellä on Sahan päärakennus ja sahan työläisten asuntoja, joista osa sijaitsee edelleen Sahan

mailla, osa on itsenäistynyt. Pyörteen talossa on säilynyt hieno talonpoikainen pihapiiri, jonka rakennuskanta on pääosin 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta. Impolankosken mylly on hajotettu mutta myllytupa on edelleen olemassa. Impolasta Raatalaan vievää tietä on oikaistu 1930-luvun lopulla niin, että Kuusjoen yli vievä silta on siirretty kylätontin kohdalta sen länsipuolelle. 1910-luvun lopulla syntyneet Ylitalo ja Alitalo sijaitsevat maisemallisesti merkittävässä paikassa näkyen Saloon vievälle tielle metsä reunasta, ja ne ovat säilyneet poikkeuksellisen hyvin alkuperäisessä asussa. Myös Kaunelan pihapiiri, joka on muotoutunut nykyiselleen 1920-luvulla, muodostaa edustavan kokonaisuuden ja sijaitsee maisemallisesti merkittävällä paikalla Turilantien varrella Kuusjokilaaksossa." Seutukaavassa Pyörteenkoski ympäristöineen on saanut suojelumerkinnän SU-4-481 retkeilykohteeksi sillä perusteella, että siellä on ollut laidunnettuja ketoja ja rantaniittyjä. Paikka on luonnonkaunis, mutta sitä ei ole pitkään aikaan laidunnettu, joten kedot kasvavat umpeen ja kaipaivat raivausta. Sen kaakkoispuolella on kivikautinen asuinpaikka, joka on saanut suojelumerkinnän SU 632. Raatalantiestä länteen oleva peltoaukea on seutukaavassa merkitty maisemallisesti arvokkaaksi. Impolassa on asuttu 1300-luvulta lähtien. Olemassa olevat kantatalot Haali ja Metäs sijaitsevat vanhalla kylätontilla, siitä länteen on Impolankosen Ihelle syntynyt 1800-luvun loppupuolella sahayhdyskunta, jonka rakennuskannasta on vielä osa jäljellä. Kylän länsiosiin on 1800-luvun alussa perustettu kolme uudistaloa. Impolan kylä sijaitsee Kuusjoen molemmin puolin.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Kuusjoki	Impola	4
ARVOALUE	ARVOTUS	
Sahan alue	Paikallinen	

KUVAUS
Vesisaha perustettu n. 1850, höyrysaha n. 1880, työlu. asuinrak. 1800-l. Sahan toiminta loppunut. Laaja, jokilaakson molemmilla puolilla, välissä kallioinen Impolankoski.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Kuusjoki	Impola	5
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti, ryhmäkylä	Seudullinen	

KUVAUS
Kuusjoen rannalla sijaitsevalla kylätontilla sijaitsevat edelleen Haalin ja Metäksen kantatalot. Kylätontti on tiiviisti rakennettu ja vehreä.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Kuusjoki	Impola	6
ARVOALUE	ARVOTUS	
Yli- ja Alitalon kokonaisuus	Maisemallinen	

KUVAUS
1900-luvun alussa muodostettuja tiloja. Edustava, vuosisadan vaihteessa muodostunut kokonaisuus. Hyvin säilynyt, maisemassa näkyvä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Impola	14
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Alitalo	Maisemallinen	

Alitalo on n. 1920 perustettu maatila, jonka varsin hyvin säilyneet rakennukset ovat tuolta ajalta

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Impola	15
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Antinmäki	Historiallinen	

Antinmäki lienee mäkitupa 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Haali

KYLÄ
Impola
ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
16

Impolan kylän kantatalo, 1600-l. Metäksen kanssa Impolan kartano. Talonpoikaistalo 1800-l, kivinavetta ja aitta 1800-l, aitta ja varastorakennuksia 1900-l. Vanhalla kylätontilla, keskeinen.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Koulurinne

KYLÄ
Impola
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
23

Koulurinne on 1926 rakennettu Impolan alakansakoulu. Varsinainen koulurakennus ja ulkorakennus ovat tältä ajalta ja säilyneet hyvin alkuperäisessä asussa

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Pyörtenkoski eli Pyörte

KYLÄ
Impola
ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
24

Kruunun uudistila 1790-l, jaettu kolmeen osaan 1804. Talonpoikaistalo 1800-l alku, vanha osa saattaa olla alkuperäinen, jatkettu 1870-l. Luhti 1800-l, aitta 1793, navetta ja kanala 1900-l alusta, savusauna 1879, puimala 1910-l.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Saha

KYLÄ
Impola
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
25

Saha perustettu 1853, suurin osa rakennuskannasta purettu. Jäljellä ovat lähinnä 1800-luvun lopusta, ent. asuinrakennus ja konttori sekä ent. työläisten asumuksia, höyrysahan alkuajoilta. Turilantien varrella, näkyvä.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Ylimylly

KYLÄ
Impola
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
28

Ylimylly on vanha mylläriin asuinrakennus, jonka vanhimmat osat lienevät 1900-luvun alusta. Myllyrakennus on purettu.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Ylitalo

KYLÄ
Impola
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
29

Ylitalo on lohkottu Joulusta vuonna 1925, pihapiirin rakennuskannasta asuinrakennus, puuvaja, navetta ja savusauna ovat 1910-luvulta, muu rakennuskanta on 1920- ja 1930-luvulla

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Ilola

KYLÄ
Impola
ARVOTUS
Historiallinen

KOHDENO
19

Ilola on ilmeisesti 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa syntynyt maatila, jonka varsin hyvin alkuperäisessä asussa säilynyt asuinrakennus on tuolta ajalta.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Impo

KYLÄ
Impola
ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
20

Impo-nimisellä tilalla sijaitsee Impolan saha, perustettu 1853, tontti erotettu 1953. Paikalla on ollut paja (höyrysaha) jo aiemmin n. 1900-l. Näkyvä, Turilantien ja Kuusjoen välissä.

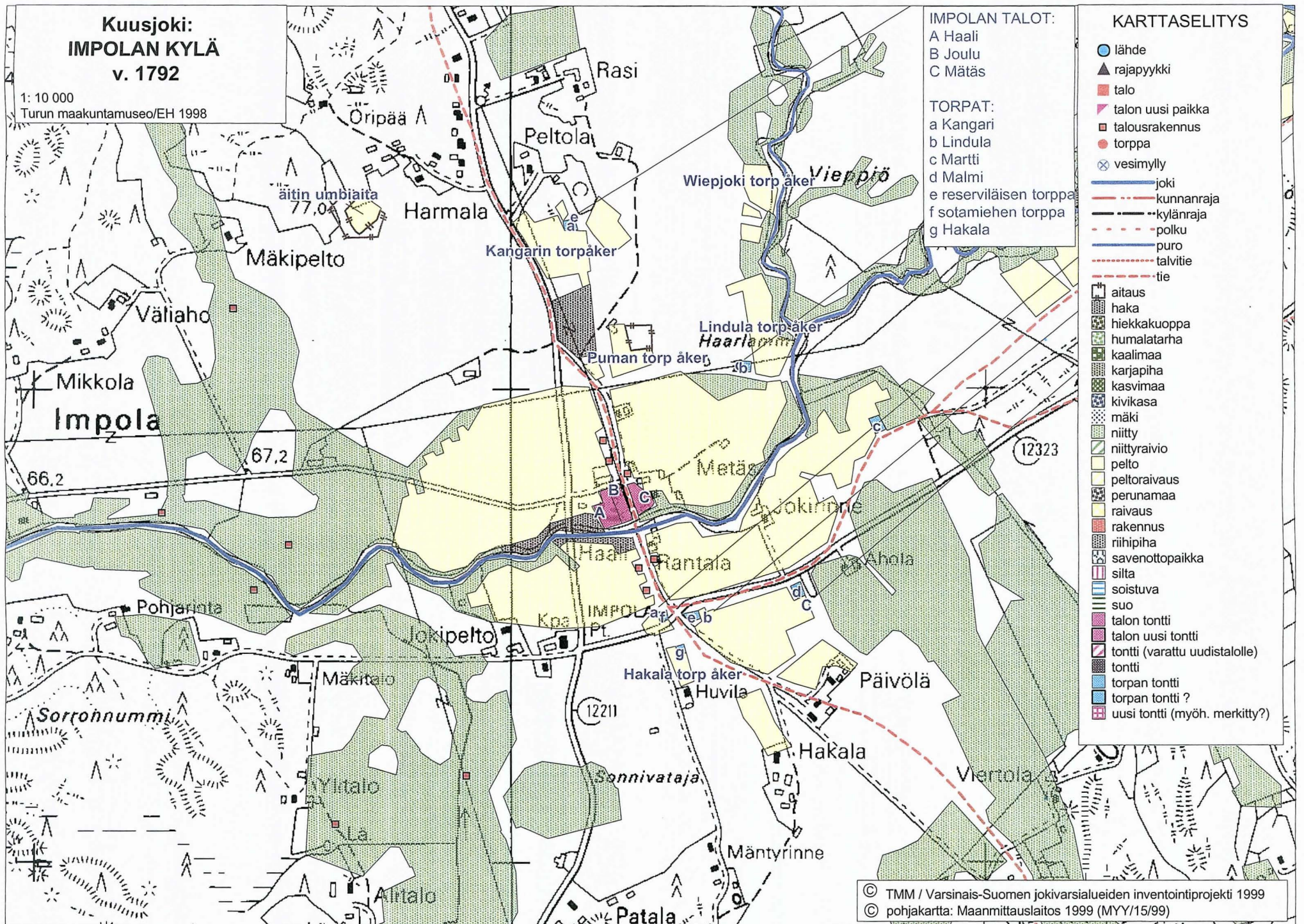

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Kaunela

KYLÄ
Impola
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
21

Erotettu Metäksen kantatalosta 1800-l lopulla (?). Asuinrakennuksen vanha osa 1890-l, jatkettu 1920-l, navetta ja vaja 1920-l. Näkyvä.

Maisema

Kanungin kylän keskeinen osa sijaitsee Kuusjoen latva-alueella peltuaukealla. Kylä rajoittuu lounaassa Kuttilan kylään, lännessä Kuusjoenperän kylään, koillisessa Someron Häntälän kylään ja kaakossa Perttelin ja Kiikalan kuntiin. Maisema on pääosin tasaista peltoaukeaa, jonka reunamilla on pienehköjä peltosaarekkeita. Vain kylän kaakkoisrajalla on laajempi metsäalue. Keskeinen alue kuuluu Kuusjoen vesistöön, mutta kaakkokulman vedet laskevat Ruokkijokeen, lounaiskulman Kuorsojaan ja koillisreunan vedet puolestaan kohti Häntälän notkoa ja Rekijokea, eli kaikki viimeksimainitut kuuluvat Uskelanjoen vesistöön. Kuusjokea seuraileva maantie kulkee sen eteläpuolella Kanungin kylän alueella nimellä Kanunkintie kohti Kiikalan kunnan Kärkelän kylää. Kylän pohjoisosissa kulkee tie Kuusjoenperältä Häntälän kylään. Kylän kaakkoisosan halki kulkee uudehko suoraviivainen Salo-Somero -tie. Vanha kylätontti sijaitsee kylän länsiosissa maantien varrella mäellä, jota ympäröi peltoaukea ja joka erottuu maisemasta selkeästi. Suomen ympäristökeskus on vuonna 1997 teettänyt perinnemaisemien inventoinnin Kuusjoella, jolloin on Kanungin kylän alueelta inventoitu Lauttansillan laidun Kuusjoen eteläpuolelta Koskentien sillasta itään (kuuluu Ylijoen taloon).

Historia

Kuusjoen historian mukaan Kanungin kylä on todennäköisesti asutettu 1300-luvulla. Kanungin, eli Kanunkilan eli Ison-Kuusjoenperän kylä mainitaan asiakirjoissa ensimmäisen kerran uuden ajan alussa vuonna 1540, jolloin kylässä on ollut kolme taloa: Siukka, Sälli ja Vesä. Vuonna 1613 erotettiin Vesästä Jaati. Vuosina 1637-1696 Siukka oli yhdysviljelyksessä Jaatin kanssa. Veronmaksukyvyttömiä olivat Siukka vuosina 1625-1637 ja Vesä 1624-1637. Vesä muuttui kruununmaaksi vuonna 1638. Ratsutilana oli Jaati vuosina 1644-1691, Vesä 1644-1698. Siukan talo hävisi vuonna 1733, jolloin se liitettiin Jaatiin. Seuraavaksi halottiin Jaati vuonna 1767 Ali- ja Ylijaatiksi. Vesä puolestaan halottiin Ali- ja Ylivesäksi 1810-luvulla, jolloin myös muodostettiin kylän liikamaalle kolme kruunun uudistaloa: Juvankoski, Alikorvenoja ja Ylikorvenoja. 1820-luvulla halottiin kahtia Juvankoski Haara- ja Kruununkoski-nimisiksi taloiksi. Isojako on Kanungin kylässä suoritettu vuosina 1767-1796, 1800-1824. Isojaon karttaan on merkitty vanhat kantatalot Vesä, kahtia jakautunut Jaati ja Sälli kylämäelle em. järjestyksessä luoteesta kaakkoon samoille paikoille, joissa nykyään sijaitsevat Ylivesä, Yli- ja Alijaati sekä Sälli. Korvenojan talojen tontit on merkitty kylätontilta Korvenojalle (Someron puolelle) vievän tien varteen Ylikorvenoja nykyisen Alikorvenojan tontille ja Alikorvenojan tontti sitä vastapäätä tien eteläpuolelle. Kylän itäosiin on merkitty Kruununmaan tontti nykyiselle paikalleen Ruokkijoen varteen ja Haara siitä n. 0.5 km länsilounaaseen samoin nykyiselle sijaintipaikalleen. Vanhan kylätontin kaakkoispuolella on sijainnut kolme torpan tonttia. Rintapelot ovat isojaon aikaan sijoittuneet kylätontin ympärille, laajimpina etelä- pohjoispuolelle. Lisäksi on ollut erillisiä peltoaitauksia rintapeltojen lähellä joki- ja ojanotkojen varsilla. Lisäksi näyttäisi olleen jonkin verran peltoa ja raiviota jo Korvenojan talojen tonttien ympärillä ja Haaran talon luoteispuolella. Niittyä on ollut jokinotkon lisäksi muilla alavilla mailla pienempinä ja isompina aloina ympäri kylän maita. Niistä laajimpia ovat olleet nykyisten Korvenojantien ja Kuusjoenperäntien väliin jäänyt niittyalue ja ns. Takamaanittu Haaran uudistalosta länsilounaaseen. Vesimyly on ollut Kuusjoessa kylätontin luoteispuolella. Kuusjokea seuraileva maantie on kulkenut samalla kohdilla kuin nykyäänkin kylämäelle poiketen ja jatkuen jonkin matkaa myös itään nykyistä linjausta, mutta haarautunut sitten niityille vieviksi ja Perttelin Haalin kylän pohjoisosiin vieväksi haaraksi. Kylämäeltä on lähtenyt myös tie koilliseen Korvenojalle ja toinen pohjoiseen Kuusjoenperää ja Häntälän kylää yhdistävälle tielle. Korvenojalle vievää tietä eikä Korvenojan uudistaloja ole merkitty ns. Kuninkaan kartastoon, sen sijaan kohti Häntälää kulkeva on merkitty päätieksi. Kuninkaan kartastossa (kartoitus kentällä v. 1786) ei myöskään näy itään kohti Haaran ja Kruununmaan uudistaloille vieviä teitä eikä myöskään kyseisiä uudistaloja. Sen sijaan Perttelin Haalin kylään Kanungin kylän eteläisten takamaiden halki vievä tiemaa näkyy vähäisenä tiemaana. Vesän talon halkomisen jälkeen uusia itsenäisiä taloja ei Kanungin kylään syntynyt 1800-luvun puolella, sen sijaan torppien määrä ja niiden myötä viljelty peltoalue lisääntyi merkittävästi. Kun 1700-luvun lopulla oli perustettu kome torppaa, 1800-luvun kuluessa kylään perustettiin yhteensä 20 torppaa. Osa niistä jäi lyhytaikaisiksi, mutta Kuusjoen historian mukaan vuonna 1886 niistä oli jäljellä vielä 17. Näistä on itsenäistyneinä jäljellä edelleen ainakin Ylijoki, Nummila ja Perälä eli nykyinen Ilola. Vuosina 1901-1905 tehdyn Halikon kihlakunnan kartan mukaan Kanungin kylämäen kautta kulkeva tie Korvenojalle on merkitty vähäiseksi, sen sijaan maantie on merkitty Ylikulman kohdalla Kuusjoen ylittäväksi ja kulkien siten Kuusjoenperän kautta ja Kanungin kylän pohjoisosan läpi Somerolle Häntälän kylään. Karttaan on myös merkitty jo isojakokartassa näkyneet tiet kylämäeltä pohjoiseen edellämäntilälle maantielle ja tie kaakkoon kohti Perttelin Haalin kylän takamaita. Viimeksi mainitulta tieltä on eronnut tie Haaran ja Kruununmaan taloille ja eteenpäin Juvankoskenkulmalle Kiikalan puolelle. Lisäksi siinä näkyy kaksi eteläisille niityille vievää tietä. Vuoden 1922 pitäjänkartta osoittaa, että 1920-luvulle tultaessa lähes kaikki niityt on otettu peltoviljelykseen ja myös metsämaasta on raivattu lisää peltoa. Kanungin kylän peltoalue on

vuonna 1922 ollut hyvin lähellä nykyistä laajuutta, sillä siihen mennessä on otettu lähes kaikki viljelyskelpoinen maa käyttöön. Asutuskin on vuoteen 1922 mennessä laajennut koko kylän alueelle. Ylikorvenojan osatalo on siirretty nykyiselle paikalleen 1880-luvun lopulla, Alivesä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Alivesä sijaitsi ennen Ylivesän talon lounaispuolella.

Nykytila

Kanungin kylämäki on edustava tiiviisti rakennettu mäki, jossa kantatalot ovat säilyttäneet alkuperäiset tonttinsa Alivesää lukuunottamatta. Se on seutukaavassa saanut merkinnän MM:2 K 202 eli "Kanungin kylän mäelle sijoittunut rakennusryhmä, talonpoikainen kylämiljöö, jossa paikallistiestö seuraa vanhoja tonttirajoja". Eniten vanhaa rakennuskantaa on kylämäellä säilynyt Ylivesän ja Ylijaatin tonteilla. Sällin ja Alijaatin taloissa on säilynyt vanha asuinrakennus ja aitta 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta. Vielä inventoimatta jääneissä, 1800-luvun alussa perustetuissa kruunun uudistaloissa on myös säilynyt merkittävässä määrin vanhaa rakennuskantaa. Ville Laakso on vuonna 1997 inventoinut Kuusjoen muinaisjäänneksiä ja Kanungin kylästä hän on paikantanut ajoittamattoman, osittain tuhoutuneen kiviraunion kylän eteläosista Matasvuorelta (SU-636).

KUNTA

Kuusjoki

ARVOALUE

Kylämäki

KYLÄKOSA

Kanunki

ARVOTUS

Seudullinen

KOHDENO

7

KUNTA

Edustava tiiviisti rakennettu mäki, jossa kantatalot Ylivesä, Ylijaati, Alijaati ja Sälli ovat säilyttäneet alkuperäisen tonttinsa ja osan vanhasta rakennuskannastaan. Alituvan mäkitupa, Kaunelan syytinkiasunto ja Peltolan lohkotila ovat osa kyläaluetta

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Kanunki	30
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
AHTOLA	Paikallinen	

Ahtola sijaitsee tien varrella näkyvällä paikalla. Torppamainen asuinrakennus on säilyttänyt alkuperäisen, 1890-1900-l alun ulkoasunsa. Ahtolassa on toiminut kauppa 1900-l alussa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Kanunki	31
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Alijaati	Paikallinen	

Erotettu Jaatista 1767, sijaitsee Jaatin kantatalonkylä tontilla. Asuinrakennus on 1800-luvun lopulta, samoin ilmeisesti aitta, säilyneet melko hyvin alkuperäisessä asussa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Kanunki	32
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
ALIKORVENOJA	Maisemallinen	

Alikorvenoja on muodostettu 1800-luvun alussa jakamalla tuolloin perustettu Korvenojan kruunun uudistila. Peruskorjatun (1950-80-l.) asuinrakennuksen vanhin osa 1860-luvulta. Muu rakennuskanta on tehty 1930-l jälkeen.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Kanunki	33
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Alitalo	Maisemallinen	

Alitalo on vanha mäkitupa, jonka asuinrakennus (n. 190) on säilynyt varsin hyvin alkuperäisessä asussa. Sijaitsee keskeisellä ja näkyvällä paikalla Kanungin kylämäellä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Kanunki	34
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
HAARA	Paikallinen	

Haara on muodostettu 1800-l alussa jakamalla tuolloin perustettu Juvankosken kruunun uudistila. Haaran asuinrakennus on 1860-luvulta ja aitta 1800-luvulta. Huonokuntoinen, tyhjillään. Juankoskentien varrella näkyvä kokonaisuus.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Kanunki	35
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
JAAKOLA	Maisemallinen	

Jaakola on lohkottu Alikorvenojasta v. 1937, sijaitsee näkyvällä paikalla tien varrella ja 1938 valmistunut asuinrakennus on säilyttänyt alkuperäisen ulkoasunsa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Kanunki	36
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KALLIOLA	Maisemallinen	

Mäkitupa tai torppa, lohkottu Alikorvenojasta v. 1928, asuinrakennus on mahdollisesti 1800-luvun lopulta ja se on korjauksista huolimatta säilyttänyt ulkoasunsa kohtalaisen hyvin.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Kanunki	37
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kaunela	Paikallinen	

Kaunela on lohkottu Alijaatista vuonna 1913, sijaitsee keskeisellä paikalla Kanungin kylämäellä. Asuinrakennus n. v. 1910 on hyvin säilynyt alkuperäisessä asussa. Kellari ilmeisesti 1800-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Kanunki	38
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kivelä	Maisemallinen	

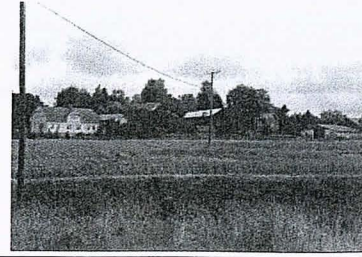
Kivelä on lohkottu Sällistä vasta vuonna 1962, sijaitsee näkyvällä ja melko keskeisellä paikalla. Asuinrakennus 1933.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Koulu

KYLÄ
Kanunki
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
39

Koulun kiinteistössä (rak. 1900-l:n alussa) on aluksi toiminut kiertokoulu, myöhemmin alakoulu. Se sijaitsee näkyvällä ja keskeisellä paikalla.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
KRUUNUNJOKI

KYLÄ
Kanunki
ARVOTUS
Historiallinen

KOHDENO
40

Kruununjoki (ent. Kruunumaa) on muodostettu jakamalla 1800-l alussa samaan perustettu Juvankosken kruunun uudistalo. Asuinrakennus on 1879 (sali muutettu traktositaliksi 1990-l.). Juankoskentien varrella näkyvä, ympäristö avoin.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
PELLONPÄÄ

KYLÄ
Kanunki
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
41

Pellonpää on Ylivesän entinen torppa, joka on perustettu 1850-luvulla. Pellonpään asuinrakennus sijaitsee keskellä peltoaukeaa aivan tien varrella. Vinkkeli asuinrakennus on säilyttänyt 1900-luvun alun ulkoasunsa.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Peltola

KYLÄ
Kanunki
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
42

Lohkottu Sällistä vuonna 1901. Peltolan asuinrakennus on ulkoa 1900-luvun alkuvuosikymmenien asussa, lisäksi on säilynyt muuta rakennuskantaa tältä ajalta. Sijainti on keskeinen ja näkyvä.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Perälä

KYLÄ
Kanunki
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
43

Perälässä on säilynyt aitta 1800-luvulta, muu rakennuskanta 1900-luvun alusta. Rakennuskokonaisuus on hyvin hoidettu ympäristöineen.

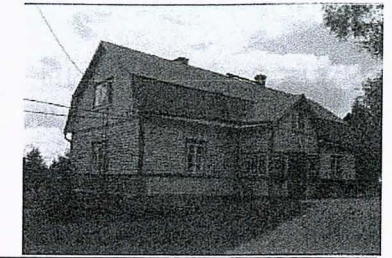

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Sälli

KYLÄ
Kanunki
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
44

Sällin on kylän vanha kantatalo, joka on sijainnut nykyisellä paikalla jo isojaon aikaan. Asuinrakennus lienee peräisin 1800-luvun lopulta, säilynyt kohtalaisen hyvin 1900-luvun alkupuolen asussa.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Ylijaati

KYLÄ
Kanunki
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
45

Ylijaatin osatalo sijaitsee vanhalla Jaatin kantatalon tontilla. Poikkeuksellisen paljon 1800-luvun ja 1900-luvun alun rakennuskantaa, joka on säilynyt alkuperäisessä asussa melko hyvin. Asuinrakennus 1910-luvun alusta.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
YLIKORVENOJA

KYLÄ
Kanunki
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
46

Ylikorvenoja on muodostettu 1800-luvun alussa jakamalla tuolloin perustettu kruunun uudistila. Tilan vuosisadan vaihteen rakennuskanta on hyvin säilynyttä. Asuinrakennus on 1880-luvulta. Pihapiiri on hoidettua.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Ylivesä

KYLÄ
Kanunki
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
47

Ylivesän osatalo sijaitsee vanhalla Vesän kantatalon tontilla. Pihapiirissä on säilynyt paljon 1900-luvun alkupuolen rakennuskantaa ja vilja-aitta vuodelta 1840. Komea mansardikattoinen asuinrakennus 1920-luvulta.

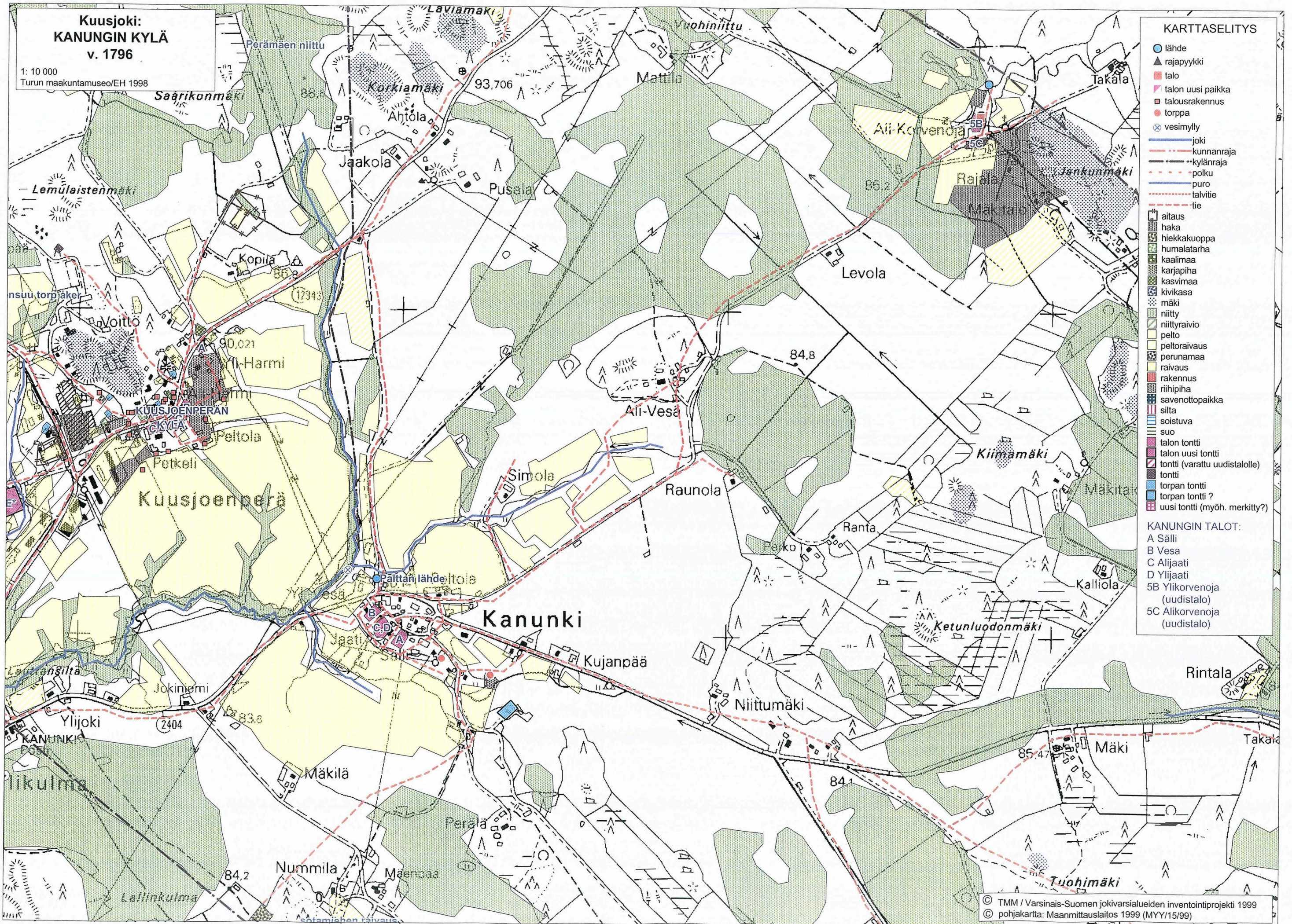
**Kuusjoki:
KANUNGIN KYLÄ
v. 1796**

1: 10 000
Turun maakuntamuseo/EH 1998

KARTTASELITYS

- lähte
- ▲ rajapyykki
- talo
- ✱ talon uusi paikka
- talusrakennus
- torppa
- ⊗ vesimylly
- joki
- kunnanraja
- kylänraja
- polku
- puro
- talvitie
- tie
- ▤ aitaus
- ▥ haka
- ▧ hiekkakuoppa
- ▨ humalatarha
- ▩ kaalimaa
- karjapiha
- kasvima
- ▬ kivikasa
- ▭ mäki
- ▮ niitty
- ▯ niityraivio
- ▰ pelto
- ▱ peltoraivaus
- ▲ perunamaa
- △ raivaus
- ▴ rakennus
- ▵ riihipiha
- ▶ saventoppaikka
- ▷ silta
- soistuva
- suo
- talon tontti
- ▻ talon uusi tontti
- ▼ tontti (varattu uudistalolle)
- ▽ tontti
- ▾ torpan tontti
- ▿ torpan tontti ?
- ▿ uusi tontti (myöh. merkitty?)

- KANUNGIN TALOT:**
 A Sälli
 B Vesa
 C Alijaati
 D Ylijaati
 5B Ylikorvenoja (uudistalo)
 5C Alikorvenoja (uudistalo)

KUNTA KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Kuusjoki Kurkela

Maisema

Kurkelan kylä sijaitsee Kuusjoen eteläpuolella lukuunottamatta maakaistaletta Viepjoen itärannalla. Pohjoisessa kylä rajoittuu Pappilan kylään, lännessä Impolan ja Raatalan kyläin, etelässä Perttelin kuntaan ja idässä Hämäläisten kylään. Kylän keskiosissa on Kurkelan taajama. Sen läpi kulkee Ylikulmantie seuraillen Kuusjokea. Etelästä taajamaan tulee Kuusjoentie Perttelistä.

Historia

Kuusjoen historian mukaan Kurkela on asutettu 1300-luvulla. Vuoden 1540 maakirjan mukaan kylässä on tuolloin ollut kuusi taloa: Hiekkänen, Isoparta, Kapuli, Mattila, Pässä ja Tuomola. Kapuli yhdistettiin Mattilaan vuonna 1639. Hiekkänen sain 1600-luvulla isäntänsä Paavo Yrjönpöjan etunimestä rinnakkaisnimen Paavola ja Isoparta samoin Kreu Eerikinpojasta rinnakkaisnimen Kreula. Pässä halottiin kahtia vuonna 1931, jolloin syntyi Yli- ja Alipässä. Näin ollen Kurkelassa oli isojaon aikaan vuosina 1792 - 1805 kuusi taloa. Niistä neljä sijaitsi Kuusjokilaakson peltojen etelälaidalla Pappilaan vievän tien molemmin puolin, Tuomola ja Mattila länsipuolella ja Alipässä ja Ylipässä itäpuolella. Aulis Ojan mukaan Isoparta ja Paavola olisivat siirtyneet kylätontilta vasta 1790-luvulla, mutta vuonna 1792 piirretyssä isojakokartassa ne on merkitty jo sieltä siirretyiksi. Kurkelan pellot sijaitsivat lähinnä Kuusjoen varrella, mutta pienempiä aitauskia oli myös kylämäen itä- ja kaakkoispuolella. Niittyä oli jonkin verran jokinoitkossa, mutta pääosa kylän niityistä sijaitsi kylän eteläosissa siellä nykyään sijaitsivilla peltoaukeoilla. Kylämäellä varsinaisten kylätonttien eteläpuolella on tuolloin ollut neljä torppaa. 1800-luvulla kylän talojen lukumäärä pieneni kahdella kun Paavolan maat tulivat 1860-luvulla Isoparran talon ja Ylipässin maat 1870-luvulla Alipässin omistajien haltuun. Isopartaa, johon on Paavolan lisäksi kuulunut Impolan Joulu on alettu kansan suussa kutsua Parran kartanoksi. 1820-luvulla on Tuomolan maalle kylämäelle rakennettu Kuusjoen saarnahuone, joka on vuosisadan jälkipuoliskolla muutettu kirkoksi. Sen viereen on rakennettu kellotapuli 1870-luvulla. 1880-luvulla otettiin käyttöön hautausmaa kylämäellä kirkosta n. 50 m luoteeseen. Kuusjoen tullessa 1800-luvun lopulla (1886) kappeliseurakunnaksi pappila sijaitsi aluksi n. 15 vuotta Kurkelan Paavolan tontilla, jossa sijaitsi entinen pitäjänapulaisen asunto, joka oli valmistunut 1867. 1901 Pappila siirrettiin Kuttilaan, mutta sieltä taas takaisin Kurkelaan, nyt Kuusjoentien varteen nykyiselle paikalleen vuonna 1949. 1900-luvun alusta olevasta isojaon täydennysjakokartasta näkee, miten Tuomola on sillä välin siirretty nykyiselle paikalleen lähemmäs kirkkoa ja Ylikulmantietä. Muita edelleen olemassa olevia uusia taloja ovat Ylätupa, Kankare, Virta ja Ihaniemi. Lisäksi on rakennettu kylän itäosiin Ylikulmantien varrelle kansakoulu 1800-luvun lopulla, mutta se on palanut 1980-luvulla. 1900-luvun alkuvuosikymmeninä Kurkelaan on alkanut muodostua taajama. Nykyisen kunnantalon paikalla on sijainnut työväentalo. Sitä vastapäätä on rakennettu 1927 viljamakasiini viljelijöiden yhteiskäyttöön, alakansakoulu (Heimola) on samoin 1920-luvun lopulta. 1930-luvulla rakennettiin nykyinen kunnantalo (Mäki), palokunnan talo (Tulensurma) ja yhteiskuivaamo (Jalostamo). 1950-luvulla rakennettiin taajamaan yhteiskoulu, jossa nykyään toimii Kuusjoen ala-aste. Selkeä kunnan keskustaajama siitä on kuitenkin tullut vasta viime vuosikymmeninä, jolloin taajama-alueelle on rakennettu paljon omakotitaloja ja rivitaloja, kirkon eteläpuolelle seurakuntakeskus ja Ylikulmantien varteen kaksi liikerakennusta. Samalla palvelut ovat vähitellen keskittyneet Kurkelaan.

Nykytila

Nykyisessä Kurkelan kulttuurimaisemassa merkittäviä kokonaisuuksia ovat taajaman keskeinen osa, johon kuuluu kirkko, Vanhatuomola, Ylätupa, Jyvämäki, kunnantalo (Mäki), Alipässä-Muistola, Rauhankallio, Heimola, Jalostamo ja Tulensurma, ja Isoparran rakennusten muodostama kokonaisuus Ylikulmantien molemmin puolin. Erillinen kulttuurihistoriallisesti merkittävä kohde on Koivulinna. Kurkelassa on asuttu 1300-luvulta lähtien. Sen kantaloista Alipässä sijaitsee alkuperäisellä paikalla (nykyään nimenä Muistola), Isoparta 1700-luvun lopulla siirretyllä tontilla ja Tuomola, joka on siirretty nykyiselle paikalle 1800-luvulla. Vanhan kylätontin ympäristössä sijaitsee Kurkelan taajama, jossa sijaitsee 1800-luvun alusta peräisin oleva kirkko, kunnantalo 1930-luvulta, pappila 1940-luvulta ja muuta nykyaikaiselle keskustaajamalle tyyppillistä rakennuskantaa.

KUNTA KYLÄKOSA KOHDENO
Kuusjoki Kurkela 8
ARVOALUE ARVOTUS
Isoparta ympäristöineen Seudullinen

KUVAUS
Isoparran rakennusten muodostama kokonaisuus
Ylikulmantien molemmin puolin.

KUNTA KYLÄKOSA KOHDENO
Kuusjoki Kurkela 9
ARVOALUE ARVOTUS
Kirkonseudun taajama Seudullinen

KUVAUS
Ylikulmantien molemmin puolin sijaitsevaa taajamaa
hallitsee kirkko ja sen lähiympäristö.

KUNTA KYLÄKOSA KOHDENO
Kuusjoki Kurkela 10
ARVOALUE ARVOTUS
Vanha kylätontti Seudullinen

KUVAUS
Kurkelan vanha kylätontti sijaitsee kirkonseudun
taajaman pohjoisreunalla. Kylätontilla sijaitsee edelleen
Alipässin rakennuksia (nyk. Muistola). Vanhatuomola ja
Alipässä siirtyneet taajaman tuntumaan tien varteen.
Mattila, Paavola ja Ylipässä hävinneet

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Alipässi

KYLÄ
Kurkela
ARVOTUS
Historiallinen

KOHDENO
48

Alipässin tilaan kuuluu Kurkelan kylän Pässin kantatalon puolikkaan Alipässin maat lukuunottamatta keskeisistä pihapiiriä.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Heimola

KYLÄ
Kurkela
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
49

Heimola on vanha Kurkelan alakoulu, joka on rakennettu vuonna 1929. Se on säilynyt ulkopuolelta alkuperäisessä asussa lukuunottamatta länsipäädyn parveketta. Heimola sijaitsee Kurkelan taajamassa

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Isoparta

KYLÄ
Kurkela
ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
50

Kantatalo (talonpoikaistalo), talouskeskus siirretty nyk. paikkeille viimeistään 1790-l, edustava empiretyylinen päärakennus 1860-l, navetta 1900-l alku, vilja-aitta ja riihi 1800- loppu, puuvaja, liiteri.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Jalostamo

KYLÄ
Kurkela
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
52

Jalostamo on kuusjokelaisten maanvilejlijöiden yhteiskuivaamo, jonka vanhin osa on rakennettu 1929. Se sijaitsee maisemallisesti merkittävässä paikassa Kuusjoen tien varrella.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Jyvämäki

KYLÄ
Kurkela
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
53

Jyvämäki on 1927 rakennettu komea, kunnan maanvilejlijöiden yhteinen viljamakasiini, joka sijaitsee Kurkelan taajamakuvan kannalta keskeisellä paikalla.

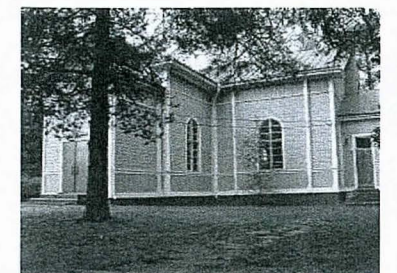

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Kirkonmäki (Kirkko)

KYLÄ
Kurkela
ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
54

Kirkonmäki-nimisellä tontilla sijaitsee Kuusjoen kirkko (1823), tapuli (1882) ja entinen ruumiiden säilytysvaja (1930-1950-luku). Itäpään sakaristo on 1930-luvun lopulta. Kirkkoa ympäröivä kiviaita on tehty vuonna 1902.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Kurkela	55
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kivimäki	Maisemallinen	

Kivimäki on pientalo, jonka pihapiirin rakennukset on rakennettu n. 1930. Rakennukset ovat säilyneet alkuperäisessä asussa. Se sijaitsee maisemallisesti melko merkittävällä paikalla Kuusjoentien varrella.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Kurkela	56
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Koivulinna	Paikallinen	

Koivulinna lienee rakennettu 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Tältä ajalta on asuinrakennuksen itäpää, sauna ja varastorakennuksen eteläpää. Asuinrakennusta on laajennettu ilmeisesti 1920-luvulla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Kurkela	57
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Muistola	Seudullinen	

Muistola-nimisellä tiluksella sijaitsee Alipässin vanha pihapiiri, jonka rakennuksista aitta ja navetta ovat 1800-luvun puolelta, asuinrakennus ja vaja 1900-luvun puolelta. Muistola sijaitsee Kurkelan kylän vanhalla kylätontilla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Kurkela	58
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäki	Paikallinen	

Mäki on Kuusjoen kunnantalo, joka on rakennettu 1936. Sitä on vuonna 1968 laajennettu ja sisätiloja muutettu sekä ikkunat ja kuisti sekä ulkokuori uusittu. Sijaitsee taajamakuivan kannalta erittäin keskeisellä paikalla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Kurkela	59
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Rauhankallio	Paikallinen	

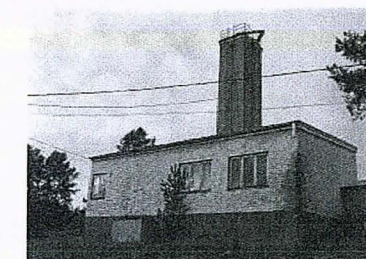
Rauhankallio on ilmeisesti 1920- tai 1930-luvulta peräisin ja säilynyt alkuperäisessä ulkoasussa varsin hyvin. Sen pohjoispäässä on toiminut posti.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Kurkela	60
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Rinne	Maisemallinen	

inne lienee 1920- tai 1930-luvulla rakennettu pientalo, joka on säilynyt alkuperäisessä asussa varsin hyvin. Se sijaitsee maisemallisesti melko merkittävällä paikalla Kuusjoentien varrella.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Kurkela	61
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Tulensurma	Paikallinen	

Tulensurma on paloasema 1930-luvun lopulta ja se edustaa ajalleen tyypillistä paloasema-arkkitehtuuria.

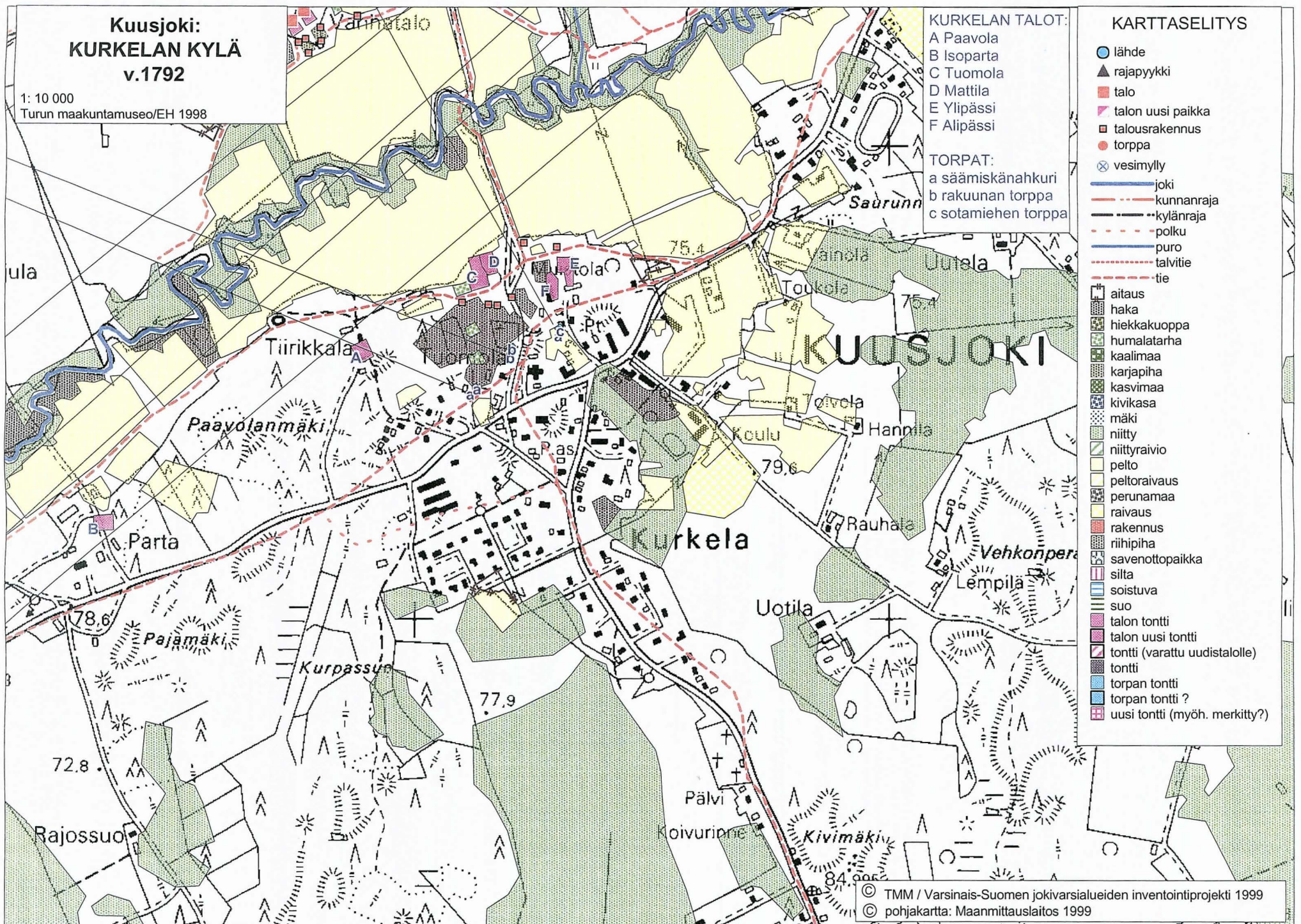
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Kurkela	62
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Tähkä	Paikallinen	

Tähkä on 1930-luvun lopulla rakennettu Osuusliike Tähkän kauppa. Siinä toimii nykyään yksityinen kauppa. Se sijaitsee Kurkelan taajamakuivan kannalta erittäin merkittävässä paikassa Paatsamantien kupeessa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Kurkela	63
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Vanhatuomola	Seudullinen	

Isojaon aikaan 1792 Tuomola on sijainnut nykyisestä paikasta n. 200 m pohjoiseen vanhalla kylätontilla. Isojaon täydennysjakokartassa vuodelta 1907 Tuomola sijaitsee jo nykyisellä paikalla. Nykyinen asuinrakennus on 1900-luvun alusta.

KUNTA

Kuusjoki

Maisema

Kuttilan kylä sijaitsee pääosin Kuusjoen kaakkoispuolella, mutta vähän peltoa myös joen luoteispuolelta kuuluu kylään. Kuusjokivarren lisäksi peltoa on Sievonmäestä etelään ulottuvan metsäsaarekkeen itäpuolella osin aina kunnan rajalle asti. Niiden halki kulkee Kuorsoja, joka virtaa etelään Pertteliin kohti Uskelanjokea. Kuusjokea seurailee joen kaakkoispuolella maantie (Ylikulmantie). Sen varrella on kylän länsiosissa kalliainen Koskenmäki, jolla sijaitsee piehekö asutustihentymä, joka on osittain Kuttilan kylän puolella, osin Hämäläisten kylän puolella. Koskenmäeltä lähtee kaakkoon tie Perttelin Vähähiisiin kylään. Kylän kaakkoskulman metsäalueen halki kulkee uudempi kantatie, Salo-Somero -tie.

Historia

Kuttilan kylä on mainittu asiakirjoissa ensimmäisen kerran vuonna 1467. Uuden ajan alussa vuonna 1540 Kuttilassa oli neljä taloa: kaksi Kuttia ja kaksi Sievoa. Kutit yhdistettiin toisiinsa vuonna 1571 ja Sievot vuonna 1672. Kutti sai yhdistyneenä uuden rinnakkaisnimen Isotalo. Yhdistyttyään Sievo sai puolestaan rinnakkaisnimen Tapani. Sievon talot olivat olleet veronmaksukyvyttömiä ennen yhdistymistään vuodesta 1624, tosin toinen Sievo oli tänä aikana kolme vuotta (1624-1626) veronmaksukykyinen. Vuonna 1776 halottiin Isotalo kahtia Keto- ja Kyläisotaloksi, ja vuonna 1797 Sievo Sievoksi (Kylä-Sievo) ja Tapaniksi (Keto-Sievo). Isojako on Kuttilan ja Tiskarlan yhteisessä jakokunnassa suoritettu vuosina 1794-1795, 1800-1803. Tuohon aikaan molempien Isotalojen ja ns. Kylä-Sievon tontit ovat sijainneet vielä vanhalla tonttipaikalla Kuusjoen luoteispuolella eli samalla puolella jokea kuin Tiskarlan talot. Sen sijaan Tapanin talo on jo merkitty nykyiselle sijaintipaikalle. Lisäksi karttaan on merkitty Kuusjoen kaakkoisrantaa seurailevan tien eli nykyisen Ylikulmantien varrelle kuusi torppaa Tapanista lounaaseen: Kujanpään torppa ja vakituisen sotamiehen Strömin torppa nykyisen Keto-Isotalon tontin molemmin puolin, Slaghökin torppa sotamiehen torppaa vastapäätä ja sen lounaispuolella Åhlin torppa sekä kaksi torppaa Koskenmäelle, joista Koskenmäki-niminen on sijainnut nykyisen Kyläisotalon tontilla ja reserviläinen Munterin torppa siitä hieman itäkaakkoon. Isojaon aikaan pellot ovat sijoittuneet Kuusjoen varteen ja torppien läheisyyteen. Laajimmat peltolohkot ovat sijainneet samalla puolella jokea kuin vanha kylätontti eli luoteispuolella. Niittyä on ollut jokinoitkon lisäksi pienehköinä ja suurempina alueina kylän takamaille eli kaakkoisosiin asti. Kuusjoen molemmin puolin on kulkenut tie ja vanhan kylätontin kohdalta on ollut poikittainen tie joen yli kylän kaakkoisosiin takaniityille ja toisaalta luoteeseen Tiskarlan kylän maille. Tapanilta on lähtenyt tie itään Lallikulman niityille. Nykyistä Perttelin puolelle Vähähiisiin vievää tietä ei ole merkitty isojakokarttaan. 1800-luvun kuluessa Isotalot on siirretty joen kaakkoispuolelle, Keto-Isotalo nykyiselle paikalleen ja Kyläisotalo nykyiselle Paimelan talon tontille. Vuoden 1883 maanjakokartassa näkyy, että Isotalot on siirretty tätä ennen. Keto-Isotalon omistajan mukaan Keto-Isotalo olisi ilmeisesti siirretty jo 1820- tai 1830-luvulla. Lisäksi kyseiseen karttaan on merkitty kaksi Kalliolan ja Hellstenin torpat tai mäkituvat Koskenmäelle Ylikulmantien luoteispuolelle ja jo isojakokarttaan merkitty reserviläisen torpan tontti mäen etelälaidalle. Kaikkia torppia ei ole ilmeisesti karttaan kuitenkaan merkitty, sillä Kuusjoen historian mukaan Kuttilassa oli vuonna 1886 yhteensä kuusi torppaa: Ilola (ilmeisesti sijainnut nykyisen Sarkalan tontin kohdilla), Kankare, Koivisto (ilmeisesti nykyinen Mäki), Koskenmäki, Lautanpää (ilmeisesti Kuusjoenperän ja Kanunkiin vievien teiden risteyksen lähellä) ja Peltola (sijaitsee edelleen Ylikulmantien varrella n. 150 m Mäestä pohjoiseen. Vuosina 1901-1905 tehdyn Halikon kihlakunnan kartan mukaan Sievo on edelleen sijainnut vanhalla kylätontilla Kuusjoen luoteispuolella. 1800-luvun kuluessa joen kaakkoispuolinen tie on jo selkeästi muuttunut päätieksi. Kuusjoen historian mukaan se oli alkuaan ollut vanha ratsutie Perttelistä Somerolle, jonka tilalle olisi 1600-luvun puolivälissä rakennettu tie. Siitä huolimatta, että sitä kutsuttiin maantiekseksi, oli se varsin huonokuntoinen 1800-luvun jälkipuoliskolle asti niin etteivät matkalaiset voineet käyttää sitä ennen kunnostusta kärrytienä. 1900-luvun alun kihlakunnan karttaan on kohennetun tien varrelle merkitty kantatalojen osatalojen (Isotalot, Sievo ja Tapani) lisäksi paljon muita taloa tai torppaa merkitseviä pisteitä. Sen sijaan kylän takamaille asutus ei vielä näytä levinneen. Vuoden 1922 pitäjänkartasta voidaan tarkemmin selvittää silloinen asutuksen ja viljelysten levinnäisyys. Kyläisotalo on siirretty nykyiselle paikalleen 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa, kun seurakunta ostettuaan talon erotti sen tontin ja n. 12 ha maata pappilaksi nimellä Paimela ja myi loput yksityiseen omistukseen, jolloin Kyläisotalon pihapiiri rakennettiin Koskenmäelle saman nimisen torpan entiselle tontille. Sievon osataloa ei kartassa näy, Sievon nykyiselle sijaintipaikalle on merkitty asumus nimellä Metsäranta. Koskenmäen luoteisosissa on sijainnut koulu, jota on tuolloin vielä kutsuttu kiertokouluksi. Koskenmäen lähistölle on merkitty useita torppia tai mäkitupia ja niiden lisäksi kaksi kauppaa, joista Päivärinnan rakennus on edelleen olemassa. Toinen pienempi asutustihentymä on ollut lähestyttäessä Kuusjoenperään ja Kanungille vievien teiden risteykseen. Siellä on sijainnut Ylikulman kansakoulu vuodesta 1905 lähtien Lautanpään torpan pellolle rakennettuna. Lisäksi asutusta on ollut maantien läheisyydessä ns. Sievonmäen metsäalueen luoteisreunalla (Tuominen, Koivumaa, Metsäranta,

Koivisto, Mäenranta). Vuoteen 1922 mennessä (pitäjänkartta) asutus on jo levinnyt tasaisesti kylän takamaille asti. Samalla on niittymaot otettu valtaosaltaan peltoviljelykseen. Lisäksi on ravattu metsämaista peltoa. Kylän taka-alueiden taloista 1900-luvun kahden ensimmäisen vuosikymmenen aikana perustettuja ovat edelleen olemassa olevat Haavisto, Kivimäki, Kivesoja, Saari, Koivuniemi, Haapaniemi, Riihimäki, Levonmäki, Roomisto, Mäenpää ja Kulmala. Kylän takamaille onkin näiden jälkeen perustettu vain yksi talo, Niemelä 1930-luvun lopulla. Ylikulman pieneen teiden risteykseen sijoittuvaan taajamaan on rakennettu Salon Seudun Osuuskaupan myymälä 1920-luvun jälkipuoliskolla ja Kuusjoen Ylikulman Osuuskassan konttori (pankki perustettu 1928). Uusi koulurakennus on rakennettu vuonna 1960. Lisäksi on pari uutta pientaloa rakennettu maantien varteen 1930-1950-luvuilla (Sarkala, Jokirinne).

Nykytila

Kuttilan kylän kantatalojen ennen isojakoa halotuista osataloista vain Tapani sijaitsee isojaon aikaisella tontilla. Vanha kylätontti Kuusjoen luoteispuolella on nykyään peltoa, sen länsipuolella on Kyläpelto-niminen pientila viime sotien jälkeiseltä ajalta. Tapani, Keto-Isotalo ja Kyläisotalo sijaitsevat Ylikulmantien varrella. Tapanin ja Keto-Isotalon päärakennukset ovat 1800-luvulta, jälkimmäinen varsin hyvin säilynyt. Kumpikaan näistä ei ole enää asumiskäytössä, vaan tonttien lounaislaidalle on rakennettu hiljattain uusi asuinrakennus. Kyläisotalo on sijainnut nykyisellä paikallaan 1900-luvun alusta, miltä ajalta on kohtalaisen hyvin alkuperäisessä asussa säilynyt asuinrakennus ja aitta. Ville Laakso on vuonna 1997 inventoinut Kuusjoen muinaisjäännöksiä ja Kuttilan kylästä hän on paikantanut uhrilähteen historialliselta ajalta (Aulis Ojan 1933 mainitsema) Sievon mäen pohjoispuoliselta pellolta.

KUNTA

Kuusjoki

ARVOALUE

Vanha kylätontti

KUVAUS

Vanha kylätontti on nykyään peltoa. Historiallisen ajan kiinteä muinaisjäännös.

KYLÄKOSA

Kuttila

ARVOTUS

Historiallinen

KOHDENO

11

KUNTA

Kuusjoki

ARVOALUE

Ylikulman mäkitupa-alue

KUVAUS

Väliilä, Kujala, Peltola ja Tyynelä, jotka ovat alun perin olleet epäitsenäisiä asumuksia, lähinnä mäkitupia, sijaitsevat lähekkäin Ylikulmantien varrella. Alkuperäiset asuinrakennukset.

KYLÄKOSA

Kuttila

ARVOTUS

Paikallinen

KOHDENO

12

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Keto-Isotalo

KYLÄ
Kuttila
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
64

Keto-Isotalo on sijainnut nykyisellä paikallaan ilmeisesti 1820- tai 1830-luvulta lähtien. Asuinrakennus on tältä ajalta ja varsin hyvin säilynyt. 1800-luvulta myös kellari ja entinen maidon kuorinta-asema. Aitta saattaa olla peräisin 1700-luvulta.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Koulu I

KYLÄ
Kuttila
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
65

Koulun tontilla toimi 1800-luvun lopulta vuoteen 1914 meijeri, ja 1910-luvun lopulta vuoteen 1966 alakoulu edelleen olemassa olevassa koulurakennuksessa. Se sijaitsee melko näkyvällä ja keskeisellä paikalla Koskenmäellä Tiskarlantien varrella.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Kujala

KYLÄ
Kuttila
ARVOTUS
Historiallinen

KOHDENO
66

Kujala on ilmeisesti vanha mäkitupa, joka sijaitsee keskeisellä ja näkyvällä paikalla Ylikulmantien varrella peltoaukealla. Asuinrakennus n. 1890.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Kyläisotalo

KYLÄ
Kuttila
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
67

Kyläisotalo on syntynyt vuonna 1776, jolloin Isotalo (Kutti) hjaettiin kahteen osaan. Talouskeskus siirretty nyk. paikalle 1900. Hyvin säilynyt asuinrakennus on pääosin tältä ajalta, samoin aitta. Komea betonitiilinavetta vuodelta 1930.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Mäki

KYLÄ
Kuttila
ARVOTUS
Historiallinen

KOHDENO
68

Mäki on todennäköisesti vanha Koiviston torppa, joka on itsenäistynyt 1920-luvulla. Asuinrakennus n. 1905. Se sijaitsee melko näkyvällä ja keskeisellä paikalla Kuusjokilaakson peltoaukean laitamilla n. 150 m maantiestä kaakkoon.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Osuuskauppa

KYLÄ
Kuttila
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
69

Entinen osuuskaupparakennus sijaitsee maisemallisesti keskeisellä ja näkyvällä paikalla maanteiden risteyksessä.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Paimela

KYLÄ
Kuttila
ARVOTUS
Historiallinen

KOHDENO
70

Lohkottu Kylä-Isotalosta vuonna 1904 kirkkoherran virkataloksi, talouskeskus sijaitsee Kylä-Isotalon vanhalla tontilla. Toimi pappilana 1900-l:n alusta 1900-luvun puoleen väliin, nykyisin maatalon talouskeskus. Päärakennus 1901.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Peltola

KYLÄ
Kuttila
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
71

Peltola sijaitsee sijatsee maisemallisesti melko näkyvällä ja keskeisellä paikalla.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Sievo

KYLÄ
Kuttila
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
72

Kylä-Sievo, lohkottu Sievon kantatalosta 1797, talouskeskus siirretty nyk. paikalle 1900-luvun alussa. Asuinrakennus, navetta, aitta ja lato 1900-luvun alkupuoliskolta.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Simola

KYLÄ
Kuttila
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
73

Simola on erotettu Kyläisotalosta vuonna 1912. Asuinrakennus (n. 1909) on säilynyt alkuperäisessä asussa ja se sijaitsee näkyvällä ja keskeisellä paikalla Ylikulmantien varrella.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Tapani

KYLÄ
Kuttila
ARVOTUS
Historiallinen

KOHDENO
74

Tapani on erotettu 1797 Sievosta, talouskeskus sijaitsee vanhalla paikalla. Päärakenus 1900-luvun alusta.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Tyynelä

KYLÄ
Kuttila
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
75

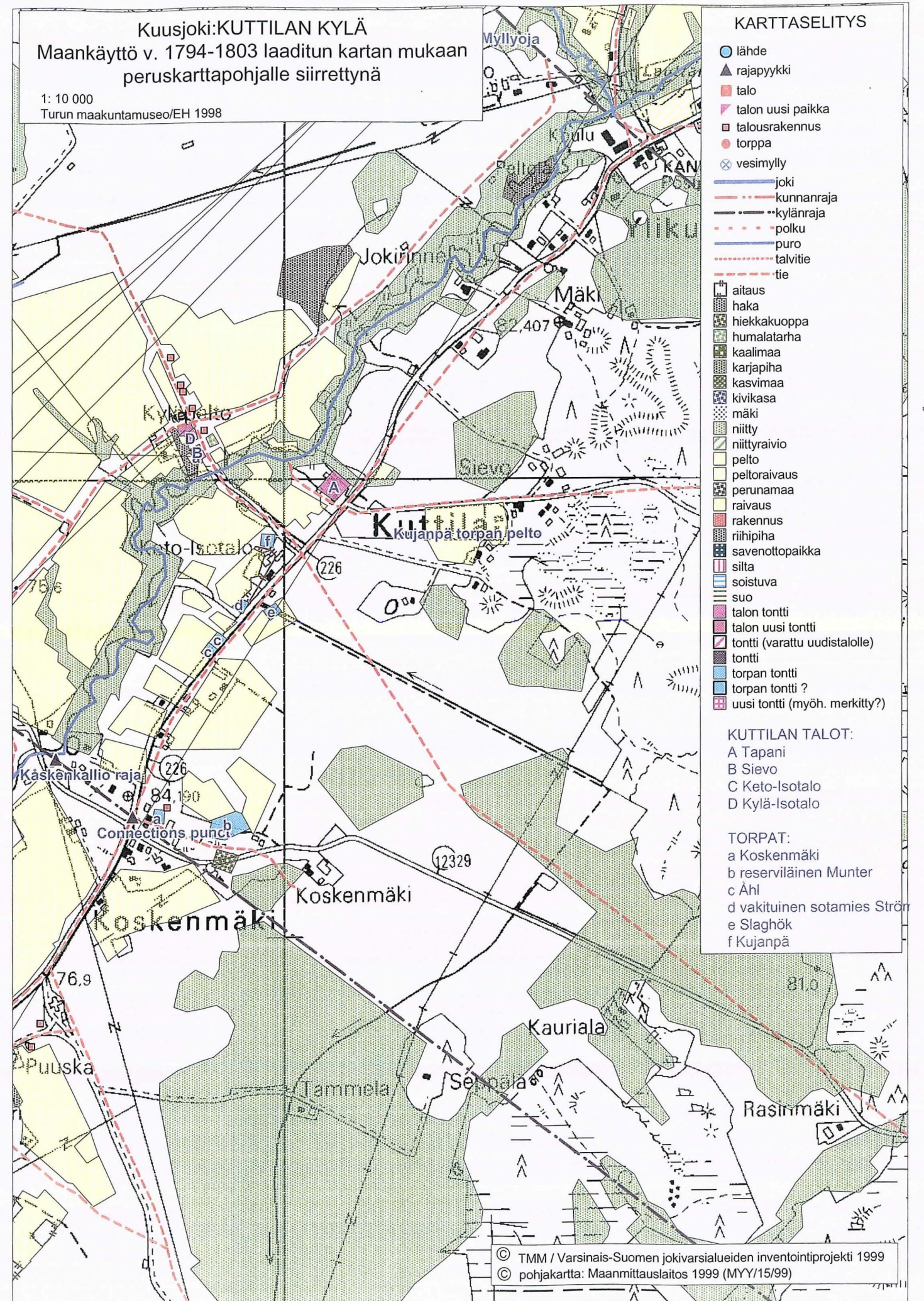
Tyynelä sijaitsee maantien kupeessa näkyvällä ja keskeisellä paikalla.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Väliä

KYLÄ
Kuttila
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
76

Väliä on ilmeisesti vanha mäkitupa, ja se sijaitsee maisemallisesti keskeisellä ja näkyvällä paikalla. Asuinrakennus 1800-l.

Kuusjoki**Kuusjoenperä****Maisema**

Kuusjoenperä kylän keskeinen osa sijaitsee Kuusjoen latvan peltoaukealla. Sen pohjoislaitamilla on metsäisen mäen reunalla vanha kylätontti Someron kunnan Häntälän kylään vievän tien varrella. Kylä rajoittuu etelässä ja idässä Kanungin kylään, lännessä Tskarlan kylään ja pohjoisessa Someron Kerkolan kylään. Kuusjokilaakson peltoaukea on Kuusjoenperän kylän kohdalla kapeahko, laajemmat tasaiset peltoalueet sijaitsevat kauempana kylän takamailla Koskentien molemmin puolin. Metsäsaarekkeet ovat kylän alueella suhteellisen pieniä. Laajin metsäalue on Nummijärvestä lounaaseen, pääosin kangasmaastoa. Nummijärvellä ei ole laskujokea, sen sijaan Vähäjärvestä lähtee Tiskarlan kylän halki kulkeva Järvenoja. Kuusjoenperän kylän länsiosissa virtaa Kuusjoen sivuhaara Piipalanoja. Maanteitä ovat Ylikulmalta Koskelle vievä Koskentie ja Kuusjoenperältä Someron Häntälään vievä Kuusjoenperäntie.

Historia

Aulis Ojan Kuusjoen historian mukaan Kuusjoenperä on todennäköisesti asutettu 1300-luvun kuluessa. Kuusjoenperän keskiaikaisesta yksinäistalosta on ensimmäinen maininta vuodelta 1399. Oja olettaa nykyisen Kuusjoenperän kylän alueella olleen kaksi uudisasutusta, Kuusjoenperä ja Piiparpyöli, joista jälkimmäinen on jo keskiajalla liitetty edelliseen. Piiparpyölin uudistalo olisi hänen mukaansa todennäköisesti sijainnut Mylly- eli Piipalanojan varrella lähellä myllypaikkaa, jossa vielä 1800-luvulla oli kuusjoenperäläisten myllyjä. Kuusjoen historian mukaan uuden ajan alussa vuonna 1540 Kuusjoenperän eli Vähän-Kuusjoenperän eli Suutarlan kylässä on ollut neljä taloa: Harmi, Kausti, Luikki ja Ruikka. Harmista erotettiin vuonna 1566 toinen Harmi, vuonna 1574 Kaustista Petkelteini eli Petkeli ja vuonna 1611 Luikista uusi Luikki. Uusi Harmi liitettiin takaisin kantataloonsa vuonna 1623, uusi Luikki Petkeliin 1638. Kausti oli veronmaksukyvytön 1624-1626, minkä jälkeen se oli Petkelin kanssa yhdysviljelyksessä vuosina 1626-1649 ja Ruikan kanssa vuosina 1649-1730. Petkeli puolestaan oli yhdysviljelyksessä Harmin kanssa vuosina 1649-1730. Luikki oli veronmaksukyvytön 1624-1626 ja 1629-1636. Harmi oli ratsutalona vuosina 1638-1698, Ruikka vuosina 1639-1698 ja Luikki vuosina 1655-1680. Vuonna 1792 halottiin Harmi kahtia Ali- ja Yliharmiksi, ja 1810-luvulla Luikki Yli- ja Aliluikiksi. Isojako Kuusjoenperän kylässä suoritettiin melko myöhään vuosina 1818-1826. Tuolloin kaikki talot sijaitsivat kylämäen kupeessa Someron Häntälän kylään vievän tien varrella: Petkeli, Ruikka, Aliluikki, Yliluikki, Aliharmi ja Yliharmi maantien kaakkoispuolella tässä järjestyksessä lounaasta koilliseen. Kaustin talon tontti oli Ruikan taloa vastapäätä maantien luoteispuolella. Torppia karttaan on merkitty 4: Kuoppalan torpan tontti Somerolle vievästä tiestä erkanevan haaran, joka kulkee nykyistä Koskentieä pitkin, varrelle, sotamies Friskin torppa ja Sepän torppa lähekkäin n. 150 m Kaustista länteen ja räätälin torppa Aliharmin pohjoispuolelle maantien toiselle puolen. Lisäksi on Kaustin pohjoispuolelle merkitty entinen Nurckalan torpan tontti. Karttaan on myös merkitty Ruikalle uusi tonttipaikka, jossa se sijaitsee nykyään. Rintapellot ovat sijainneet kylätontista kaakkoon Kuusjoen ylälatvoilla, mutta kartasta voi nähdä miten peltoalue on jo merkittävästi laajentunut uusien peltoaitauksien myötä rintapeltojen lähiympäristöön ja aina Piipalanojan varteen asti kylän länsirajoille. Nittyä on ollut vähän oijen varsilla, kylän takamaa-alueilla on ollut laajat niittyasangot alavilla mailla. Hakamaat ovat sijainneet kylätontin läheisyydessä. Piipalanojassa on sijainnut kaksi vesimyllyä. Jo edellä mainitut tiet, nykyinen Kuusjoenperäntie ja Koskentie, ovat jo tuolloin noudattaneet varsin tarkasti nykyistä tielinjausta. Kuusjoenperän, Kuttilan ja Kanungin rajoille on merkitty Kuusjoen ylittävä "Lautansilda", millä paikalla on silta edelleen. Lisäksi on ollut tie Piipalanojan varrelle myllyille sekä pienempiä sivuteitä kylätontin läheisyydessä. Vuosina 1901-1905 tehdyssä Halikon kihlakunnan kartassa näkyy Someron Häntälään vievä tie päätienä, mutta myös Someron Kerkolan kautta Koskelle vievä tie on merkitty vahvemmallalla kuin kylätiet. Asutusta näyttäisi jonkin verran jo levinneen jälkimmäisen tien varrelle. Kantataloista Ruikka on siirtynyt uudelle tonttipaikalle. Tarkemman kuvan antaa vuoden 1922 pitäjänkartta. Siihen mennessä asutus on jo levinnyt kylän pohjoisosiin asti ja niityt on pääosin otettu peltoviljelykseen. Peltoalue on vielä ollut jonkin verran nykyistä pienempi.

Uutta asutusta on syntynyt huomattavassa määrin Koskelle vievän tien varrelle ja läheisyyteen (Voitto, Lahti, Kujanpää, Mäkilä, Ahola, Kulmala, Lehtiranta, Mäenranta, Alhola, Kivistö, Järvelä, Kankare, Väliatalo, Nummenluikki, Rinne). Aliluikin talo on jaettu useaan osaan ja vanhalla tontilla on talo nimellä Peltola. Kaustia ei karttaan ole merkitty lainkaan. Kuusjoen historian mukaan Kaustin talo oli vielä olemassa vuonna 1886, mutta Kuusjoki-Seuran tietojen mukaan 1900-luvun alussa Kaustin pellot myytiin ja rakennukset hävitettiin. Vuoden 1922 pitäjänkarttaan on Petkelin kaakkoispuolelle merkitty kauppa, joka sijaitsi Einolan asuinrakennuksessa 1910-luvulta 1950-luvulle. Yliharmin

koillispuolelle maantien luoteispuolelle on karttaan merkitty saha, joka Hannu Haapasen tiedon mukaan oli Kauhasen saha ja joka toimi kyseisessä paikassa vain lyhyen aikaa, minkä jälkeen Kauhanen muutti Pöytyälle ja perusti sahan sinne.

Kuusjoenperän kylässä on ollut melko vähän torppia. Kuusjoen historian mukaan isojakokartassa mainittujen lisäksi kylään perustettiin 1800-luvun kuluessa yhdeksän torppaa, joista vain neljä olivat edelleen olemassa vuonna 1886: Kankare, Kujanpää, Nummenrinne ja Tiensuu. Näistä Kankare ja Kujanpää ovat edelleen olemassa itsenäisinä taloina.

Nykytila

Koskentien ja Kuusjoenperäntien risteykseen on viime vuosikymmeninä kasvanut Kuusjoen merkittävin teollisuuslaitos, Antti-teollisuus (konepajateollisuutta), vanhan kylämäen länsipuolelle. Sen eteläpuolella sijaitsee Vainion kauppa huomattavine varastorakennuksineen. Näiden länsipuolella n. 150 m länteen sijaitsee Ruikan kantatalon pihapiiri, jossa on säilynyt paljon 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun rakennuskantaa. Vanhalla kylätontilla sijaitsevista kanta- tai osataloista Aliharmin rakennuskanta on parhaiten säilynyt, muiden rakennuskantaa on uusittu merkittävästi. Kuusjoenperäntie on kuitenkin säilyttänyt kylätontin kohdalta maisemallisesti merkittävänä. Ville Laakso on vuonna 1997 inventoinut Kuusjoen muinaisjäännöksiä ja Kuusjoenperän kylästä hän on tarkastellut Ahonkulman Mäenalustan tilan ympäristöä, josta on vuonna 1927 löydetty kaksi kivikautista kivitalttaa, muttei ole tehnyt paikalta uusia löytöjä. Yli-Harmin ja Ali-Harmin talojen muodostama talonpoikainen kylämiljöö on merkitty Varsinais-Suomen vahvistettuun seutukaavaan suojelukohteena (MM:2 K 201).

KUNTA

Kuusjoki

ARVOALUE

Kylätontti

KUNTA

Petkeli, Yli- ja Aliharmi sijaitsevat edelleen vanhalla kylätontilla. Aliharmissa on säilynyt vanhaa rakennuskantaa. Ali- ja Yliluikin vanhalla tontilla on Peltola. Suojeltu seutukaavassa ((MM:2 K 201).

KYLÄKOSA

Kuusjoenperä

ARVOTUS

Seudullinen

KOHDENO

14

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
ALHO

KYLÄ
Kuusjoenperä
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
77

Alho on lohkottu Woitto -nimisestä talosta (lohkottu Aliluikista) v. 1902. Paritupatyypinen asuinrakennus 1900-luvun alusta, navetta ja aitta 1900-luvun alusta.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Ruikka II

KYLÄ
Kuusjoenperä
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
82

Ruikka on vanha kantatalo, joka on siirretty nykyiselle paikalleen isojaon jälkeen 1800-luvulla. Ruikassa on säilynyt paljon 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun rakennuskantaa.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Aliharmi

KYLÄ
Kuusjoenperä
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
78

Aliharmi on Harmin kantatalon puolikas, joka on halottu ennen isojakoa. Se sijaitsee isojaon aikaisella paikalla. Rakennuskanta on 1800-luvun lopulta ja se on melko hyvin säilynyt alkuperäisessä asussa. Asuinrakennus ilmeisesti 1880-luvulta.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Yliharmi

KYLÄ
Kuusjoenperä
ARVOTUS
Historiallinen

KOHDENO
83

Yliharmin osatalo on muodostettu 1700-luvun lopulla ja se on sijainnut nykyisellä paikalla isojaon aikaan. Vanhoista rakennuksista säilynyt vain aitta 1800-l. ja sauna 1920-l.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
KANKARE

KYLÄ
Kuusjoenperä
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
79

Kankare on Yliharmin entinen torppa, joka on perustettu 1850-luvulla, lohkottu itsenäiseksi 1922. Nykyinen asuinrakennus on 1910-20-luvulta, asuinhuone 1947, ulkoasu on hyvin säilynyt.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Petkeli

KYLÄ
Kuusjoenperä
ARVOTUS
Historiallinen

KOHDENO
80

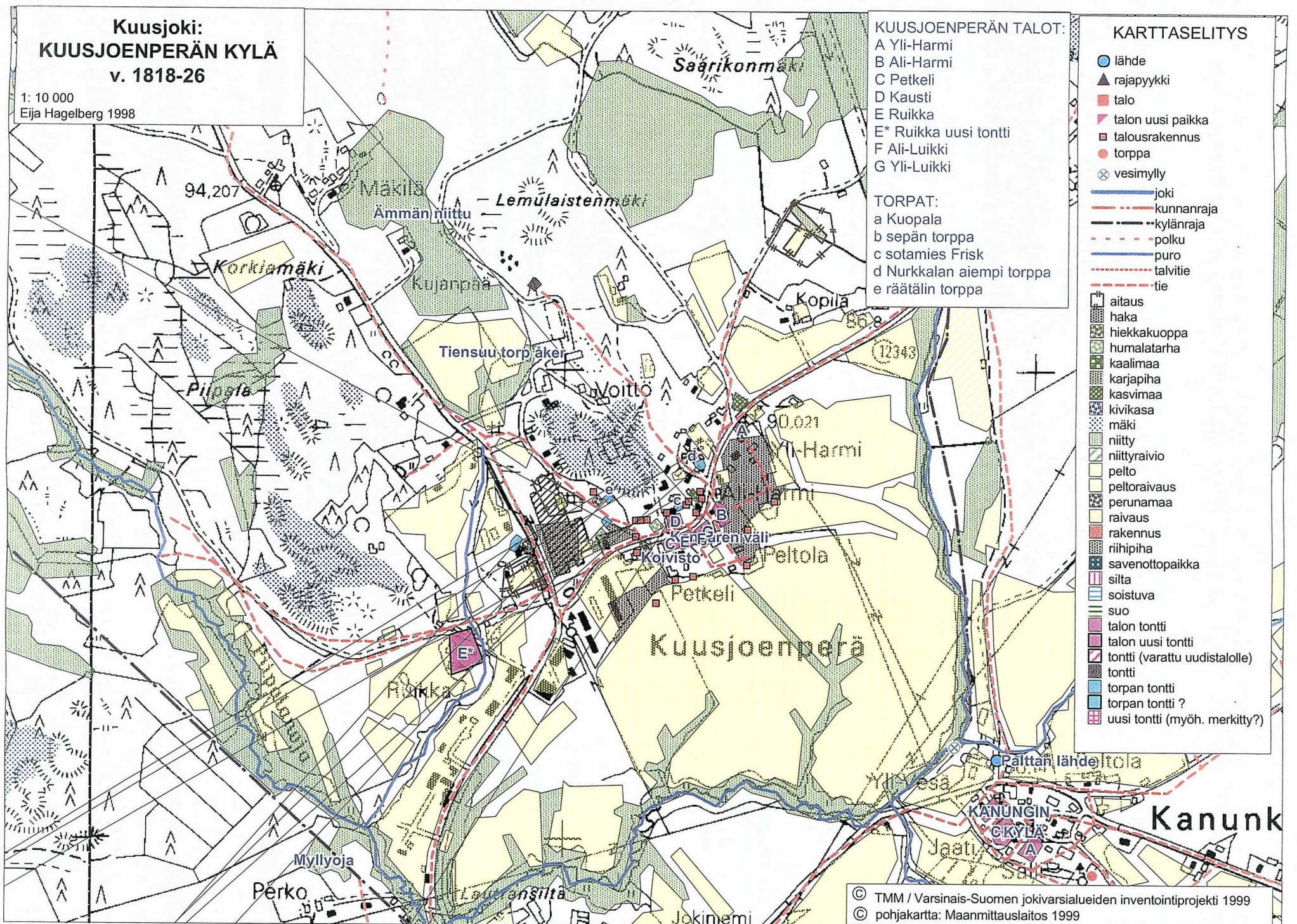
Petkeli on erotettu Kaustin kantatalosta 1574, sijaitsee vanhalla kylätontilla. Asuinrakennus 1904, nykyasu 1980-l., navetta 1937.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
RINNE

KYLÄ
Kuusjoenperä
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
81

Rinne on lohkottu Yliharmista v. 1917. Vanha, peritupatyypinen asuinrakennus on 1910-luvulta ja se on säilyttänyt alkuperäisen ulkoasunsa. Nykyinen päärakennus on 1930-luvulta. Tien varrella näkyvä kokonaisuus.

KUNTA

Kuusjoki

KYLÄ / KAUPUNGINOSA

Pappila

Maisema

Pappilan kylän kaakkoisosa on laajaa peltoaukeaa lukuottamatta Kuusjokilaaksossa Hämäläisten kylää vastapäätä sijaitsevaa metsäsaarekettä. Kylän keski- ja pohjoisosissa vaihtelevat pienet peltoaukeat ja metsäsaarekkeet. Kylän halki etelä-pohjoissuuntaan kulkevan kylätien (Pappilankylätie) jatkuessa pohjoisessa Tiskarlantielle asti. Suomen ympäristökeskus on vuonna 1997 teettänyt perinnemaisemien inventoinnin Kuusjoella, jolloin on Pappilan kylän alueelta inventoitu Moitanojan metsälaidun Pellonnummen talosta n. 250 m itään kylän pohjoisosista Lautkosken mailla. Se on arvioitu paikallisesti melko arvokkaaksi.

Historia

Aulis Ojan Kuusjoen historian mukaan on todennäköistä, että Pappilan kylä on tullut asutetuksi 1300-luvulla, jolloin siellä olisi ollut saman niminen uudistila. Säilyneissä asiakirjoissa Pappilan kylä mainitaan ensi kerran vasta vuonna 1541, jolloin kylän ainoan talon ilmoitetaan olleen Turun tuomiokirkon rakennusrahaston eli ns. Pyhän Henrikin prebendan hallussa. Yksinäistalona Pappila pysyi vuoteen 1625 asti, jolloin se halottiin kahdeksi taloksi. Kuitenkin jo vuonna 1652 talot yhdistettiin takaisin toisiinsa. Sen jälkeen Pappila oli Aulis Ojan mukaan yksinäistalo vuoteen 1772 asti, jolloin se halottiin kahtia. Ojan mukaan niiden nimet olisivat olleet Vanhatalo eli Harmaatalo ja Kylänpää eli Punainen talo. Maarekisterin mukaan jako olisi vahvistettu vasta isojoan aikaan 1797. Isojakolittera B on siinä myöhemmin nimetty Harmaataloksi eli Vanhataloksi, sen sijaan isojakolittera A:n alkuperäinen nimi jää epäselväksi. Isojakoaineistossa molemmista on vielä käytetty nimeä Vanhatalo. Isojakolittera B on maarekisterin mukaan halottu kahtia vuonna 1830 Keskitaloksi ja Kylänpääksi. Aulis Ojan mukaan (lähteenä henkikirjat) kylässä on ollut 1820-luvulta 1860-luvulle Keskitalo-niminen talo, joka olisi ollut halottu Vanhatalosta ja liitetty hävitessään takaisin siihen. Maarekisterin mukaan isojoan yhteydessä on kylän liikamailta erotettu Uusitalo-niminen talo, joka on samalla halottu kahtia. Ilmeisesti Vanhatalon molemmat osatalot ovat lunastaneet siitä puolet. Uudistalo Lautkoski eli Uusitalo on rakennettu kylän takamaille vasta huomattavasti myöhemmin, ilmeisesti vasta 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Isojoan aikaan 1700-luvun lopulla Vanhatalon molemmat osatalot ovat sijainneet rinnakkain nykyisellä Vanhatalon tontilla. Niiden koillispuolella on sijainnut kolme torppaa, joista yksi on ollut rakuunan torppa. Rintapellot ovat tuolloin sijainneet vanhan kylätontin eteläpuolella., lisäksi on ollut pienempiä peltoaitauksia tontin koillis- ja lounaispuolella. Niittyä on ollut Kuusjokilaaksossa, Kuusjokeen laskevan sivuojan varrella sekä alavilla mailla nykyisen Alholan ympärillä, kylän itärajoilla, nykyisillä Seppälän ja Mäkelän talojen pelloilla sekä myös aivan kylän pohjoisosissa. Kylän pohjoisosiin vievä tie on kulkenut suurin piirtein samalla kohdalla kuin nykyinen, tosin polveillen nykyisen tien molemmin puolin. Lisäksi kylän alueella on 1700-luvun lopulla ollut Kuusjoen pohjoisrantaa seurannut tieura, joka on rintapeltojen kohdalla noussut kylämaalle. Lisäksi on ollut teitä tai polkuja erillisille niityille. 1800-luvun kuluessa asutus on kylällä levinnyt kohti takamaita torppien perustamisen myötä. Suurin osa niistä on jäänyt lyhytikäisiksi. Aulis Ojan mukaan vuoteen 1886 mennessä torppia oli kylään perustettu yhteensä 15 kpl, mutta kyseisenä vuonna niitä oli enää 6: Harvanoja, Kankare, Männistöja, Nummila, Pellonpää ja Sillanpää. Näistä vain kaksi olivat edelleen olemassa inventoidulla alueella, nimittäin Nummila ja Kankare, joista jälkimmäinen on kuitenkin viime sotien jälkeen siirretty nykyiselle paikalleen n. 200 m pohjoiseen alkuperäiseltä torpan tontilta, joka on nykyään peltoa. Vuoden 1922 pitäjänkartasta voi nähdä, että asutus on siihen mennessä levinnyt jo kylän pohjoisosiin asti ja niityt on lähes kaikki otettu peltoviljelykseen. 1920-luvun alun jälkeen peltoalue on laajentunut enää lähinnä kylän pohjoisosissa, jossa on raivattu varsinkin vuoden 1922 pitäjänkartassa soistuneiksi merkittyjä maita. Uusitalon eli Lautkosken maille kylän takamaille on vuonna 1924 perustettu kansakoulu, jonka piiriä on kutsuttu nimellä Takamaa ja johon piiriin on kuulunut osia Tiskarlasta, Pappilasta ja Raatalasta. Pappilan kylän rintamaat sijaitsevat Kuusjokilaakson laajalla peltoaukealla. Kylänpään osatalossa on säilynyt paljon vanhaa rakennuskantaa alkuperäisessä asussa.

Nykytila

Vanhatalo sijaitsee vanhalla kylätontilla, Kylänpää siitä n. 400 m länteen. Molemmissa pihapiireissä on säilynyt paljon 1800-luvun ja 1900-luvun alkupuolen rakennuskantaa muodostaen tyypilliset ison talonpoikaistalon pihapiirit. Erityisesti Kylänpään rakennuskanta on poikkeuksellisen iäkästä ja hyvin säilynyttä. Vanhemmista isoista taloista Keskitalo on ollut pitkään tyhjiillään. Kylän pohjoisosissa säilynyt vanha kansakoulurakennus vuodelta 1924 (inventoimatta). Vanhoista torpista parhaiten säilynyt on Korpelan asuinrakennus 1900-luvun alusta. 1900-luvun lohkotiloista merkittävin

kokonaisuus on Vainion pihapiiri, jossa on säilynyt asuinrakennus ja aitta 1900-luvun alusta ja kivinavetta vuodelta 1922. Erillismaininnan arvoinen on myös Kankareen maalla sijaitseva pieni vanha niittylato. Ville Laakso on vuonna 1997 inventoinut Kuusjoen muinaisjäänneksiä ja Pappilan kylästä hän on todennut sudenkuopan Kuusjoen pohjoisella rantatöyräällä Kylänpään talon mailla ja tervahaudan Puromäen mailla Moitanojan länsirannalla.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Kuusjoki	Pappila	15
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti	Seudullinen	

KUVAUS

Vanhatalo, Pappilan yksinäistalon osatalo, sijaitsee vanhalla kylätontilla. Asuinrakennus 1800-luvulta, peruskorjattu. 1900-luvun alkupuolen rakennuskantaa edustavat navetta, talli, puuvaja, aitta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Pappila	84
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Keskitalo	Historiallinen	

Keskitalo on lohkottu Vanhatalosta 1820-luvulla, talouskeskus sijainnut nykyisellä paikallaan ainakin 1900-luvun alusta lähtien. Tältä ajalta peräisin oleva asuinrakennus (huonokuntoinen) on hyvin säilyttänyt alkuperäisen asussa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Pappila	85
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Korpela	Maisemallinen	

Vanha torppa, erotettu Vanhatalosta 1922. Asuinrakennus 1900-l:n alusta. Korpela sijaitsee Korventien kupeessa ja sen pihapiiri on tyypillinen vanhan torpan pihapiiri.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Kylänpää

KYLÄ
Pappila
ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
86

Kylänpää on erotettu Vanhatalosta 1830, talouskeskus lienee sijainnut nykyisellä paikalla 1820- tai 1830-luvulta lähtien. Komea talonpoikainen asuinrakennus (ettervik) 1909, runsaasti talousrakennuksia 1800-900-l. (luhti, 2 navettaa, kellari, sikala..)

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Vainio

KYLÄ
Pappila
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
87

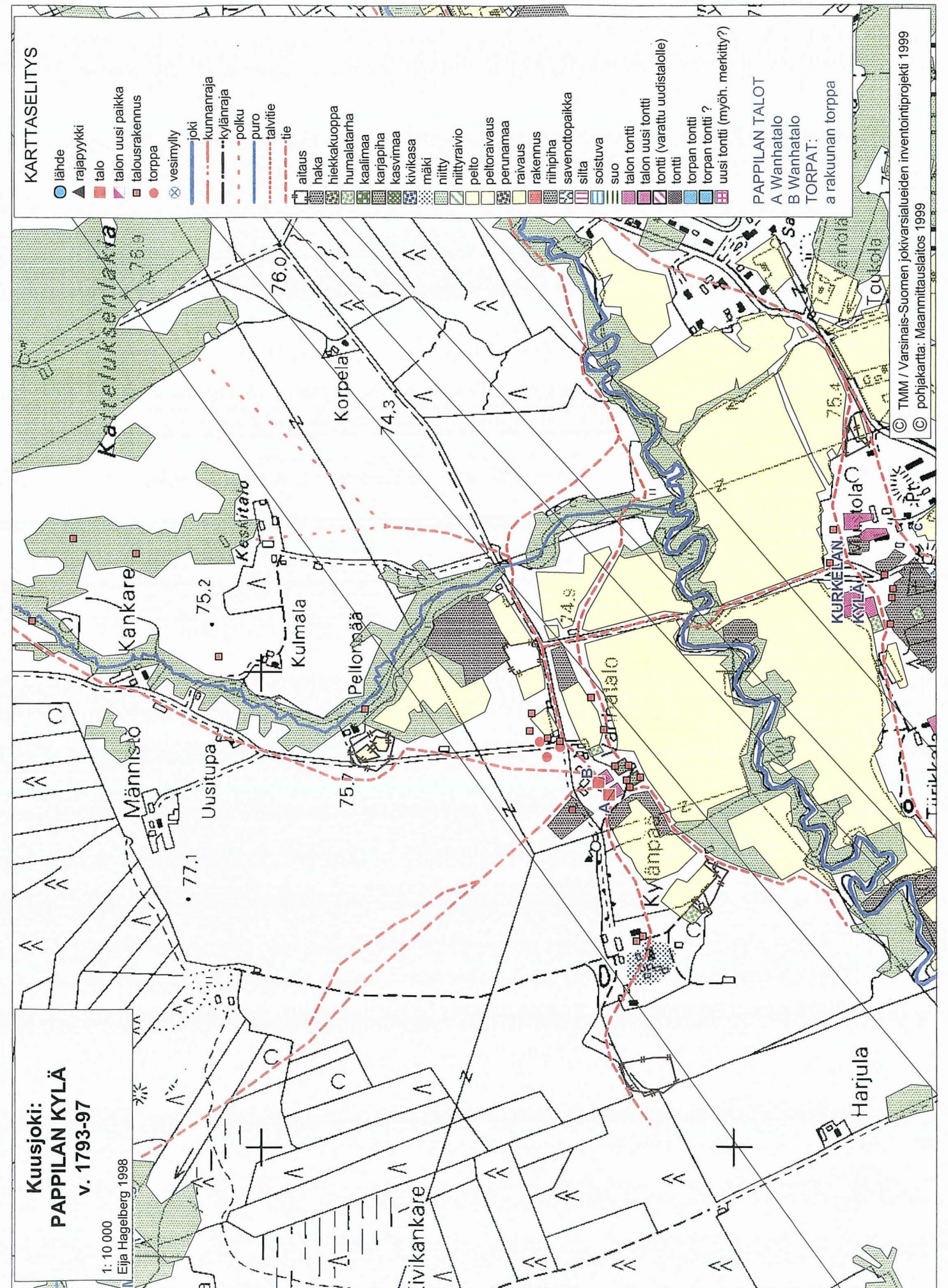
Vainio on lohkottu Vanhatalosta vuonna 1910, 1900-luvun alussa rakennetut asuinrakennus ja aitta sekä kivi-navetta 1920-luvulta ovat säilyneet alkuperäisessä asussa.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Vanhatalo

KYLÄ
Pappila
ARVOTUS
Historiallinen

KOHDENO
88

Vanhatalo on halottu kahtia vuonna 1772, joista toinen on nykyinen Vanhatalo. Talouskeskus sijaitsee kantatalon vanhalla kylätontilla. Päärakennus 1896 (peruskorjattu 1968), talli, aitta, navetta, riihi ja paja 1900-luvun alusta.

KUNTA

Kuusjoki

KYLÄ / KAUPUNGINOSA

Raatala

Maisema

"Raatalan kylä sijaitsee Kuusjoen kunnan luoteisosissa. Se rajoittuu pohjoisessa Kosken ja Marttilan kuntiin, lännessä Halikon kuntaan, idässä Pappilan kylään ja etelässä Impolan ja Kurkelan kyliin. Raatalan halki virtaa Kuusjoen sivuhaara Viepjoeki. Viepjoen varrella on laaja peltoaukea, myös Heinäsuontienvarsi on peltoaukeaa. Peltojen välissä olevat metsäkaistaleet ovat suhteellisen pieniä. Raatalan on pinta-alaltaan Kuusjoen suurin kylä.

Historia

Kuusjoen historiassa (s. 25-33) Aulis Oja on tulkinnut monet Raatalan Kaupinlinnaa koskevat tarinat ja nimistön niin, että kyseisellä paikalla Viepjoen ylälatvoilla nykyisen Lehtolan kohdalla on sijainnut varhaiskeskiajalla 1100-luvun jälkipuoliskolla ja 1200-luvun alkupuoliskolla ennen Kuusjoen asuttamista Kaupinlinna-niminen korpivarustus eli yksi varhaiskeskiajan kristityn Varsinais-Suomen rajavarustuksista pakanallista Hämettä vastaan. Tällä kohdin olisivat ristenneet muinaistiet Paavintie (Uskela-Kuusjoki-Marttila-sisämaa) ja Kalevantie (Turku-Kuusjoki-Somero). Linnavarustuksesta ei ole 1930-luvullakaan ollut muuta jäljellä kuin maahan vajonneen kiukaan jälkeä muistuttanut mättäikkö ja viereisellä peltosaralla tiilenporoa ja joen molemmilla rannoilla olleet kivet, josta kohtaa Kalevantie olisi ylittänyt joen. Paikka on suojeltu seutukaavassa, mutta merkitty 1990-luvun alun seutukaavayhdistelmään väärään paikkaan. Kuusjoen historian mukaan Raatala on asutettu 1300-luvulla. Vuoden 1540 maakirjan mukaan Raatalan kylässä on tuolloin ollut neljä taloa: Jama, Kauha eli Äijälä, Kulta ja Simola. 1500-luvun lopulla kylään syntyi kolme uutta taloa: Jamasta erotettiin isännän veljelle 1564 Junttila, vuonna 1569 samoin Jamasta isännän toiselle veljelle uusi Jama ja vuonna 1571 Simolasta emännän veljelle Mäki. Näistä taloista vain Junttila jäi pysyväksi, sillä Mäki yhdistettiin Simolaan vuonna 1604 ja uusi Jama takaisin vanhaan Jamaan vuonna 1655. Kuusjoen historian mukaan 1700-luvun puolivälissä alettiin kylän taloja taas lohkoa. Vuonna 1745 tehtiin Jamasta Yli- ja Alijama, Junttilasta vuonna 1789 Ali- ja Ylijunttila, Kullasta vuonna 1791 Ketokulta ja Kyläkulta, Simolasta 1810-luvulla Kankar-Simola ja Kylä-Simola sekä 1820-luvulla Kankar-Simolasta Mäki-Simola. Kuusjoen historian mukaan ""isojaossa erotetulle kylän liikamaalle perustettiin lisäksi 1820-luvulla seitsemän kruunun uudistaloa, kaksi Riemua, kaksi Paltaa, Rauha, Ilo ja Kunnia. Perustamista on suunniteltu jo aiemmin, sillä uudistaloille on merkitty tontit 1797 laadittuun isojakokarttaan. Uudistaloista kuitenkin vain toinen Riemu ja Rauha olivat aluksi itsenäisiä taloja, kun sen sijaan toinen Riemu oli yhteisviljelyksessä Ketokullan kanssa, toinen Palta Alijaman ja toinen Ylijaman kanssa sekä Ilo Kauhan ja Kunnia Ylijunttilan kanssa. 1850-luvulla itsenäiset Riemu ja Rauhakin joutuivat yhdysviljelykseen Kurkelan Isoparran kanssa, mutta samaan aikaan Ilo puolestaan itsenäistyi Iloniemen lasitehtaan patruunoitten omistamaksi. Seuraavalla vuosikymmenellä taas Kylä-Simola liitettiin yhdysviljelykseen Impolan Metäksen kanssa. Raatalan kylässä oli vuonna 1886 kymmenen itsenäistä taloa. Vuoden 1797 isojakokartasta ja -asiakirjoista voi päätellä, että kaikki kantatallot ovat vielä tuolloin sijainneet vanhalla kylätontilla paikalla, jossa on nykyinen kylätaajama. Nykyisestä Raatalantiestä länteen Heinäsuontien pohjoispuolella ovat sijainneet Jaman talot lähempänä Raatalantietä ja Junttilan talot niiden länsipuolella. Jamaa vastapäätä Raatalantien toisella puolella on ollut Kauha ja siitä itään Kullan talot. Kauhan talon eteläpuolella on sijainnut Simola. Torppia on sijainnut nykyisellä Ylijaman mäellä 6 kpl, Ojala-niminen torppa nykyisen Jaakolan talon kohdalla sekä Alhais-, Matt- ja Nummenmäki-nimiset torpat kylätontin pohjoispuolisten peltojen laitamilla Koskelle vieneen tien lähetyvillä. Peltoalue on ollut huomattavasti pienempi kuin nykyään. Nittyjä on ollut Viepjoen ja ojen varsilla. Nykyisistä teistä on ollut olemassa Raatalantie noudattaen samaa linjausta Impolasta Raatalan kylätontin pohjoispuolelle n. 500 m , josta tie on lähtien tie on kulkenut nykyistä idempänä, sekä Heinäsuontien alkupää n. 1,5 kilometrin matkalta. Mäkelän kohdalta se on lähtenyt kohti Marttilan Simalan kylää. Myös Ristisillantien alkupää ainakin Lepistöön asti on ollut olemassa, samoin Ylijaman mäelle vievät tiet. Lisäksi Ilolaan ja Niinitaloon vievät tiemat on merkitty karttaan. Siihen on myös jo merkitty isojaon jälkeen muodostettaville uudistaloille niiden tontin paikat, sekä Alijaman uusi tontti. Uudistaloista Kunnia sijaitsee nykyään jotakuinkin sillä paikalla, mihin näiden talojen tontti on merkitty. Ilon tontti on isojakokartassa merkitty nykyisen Ilolan talon paikalle, Riemu Kulmalan kohdalle, Rauha nykyisen Riemun paikalle ja Palta Kivilän talon eteläpuolelle. Vuosina 1901-1905 tehtyyn kihlakunnankarttaan on Raatalaan merkitty Kauhan ja Kyläkullan talot vanhalle kylätontille, Ylijama (nimellä Jaama), Ketokulta, Ylijunttila (nimellä Junttila) ja Kunnia (nimellä Kunja) nykyisille paikoilleen, Palta-niminen talo samalle paikalle kuin isojakokartassa, Simola nykyisen Raatalan koulun kohdalle (lähinnä Kanerva-nimiselle kiinteistölle) ja Iloniemi ja Ilola nykyisen Iloniemen talon kohdalle. Lisäksi on erilaisella merkillä (piste) merkitty todennäköisesti joitakin torppia: Hankala, Mäkelä ja Tuomaroja. Vuonna 1922 on Kuusjoesta tehty pitäjänkarta. Vaikuttaa siltä, että siihen olisi merkitty kaikki tuolloin olemassa olleet talot, torpat ja mäkituvat. Raatalan asutus ja viljelusala on huomattavasti lisääntynyt. Raatalan vanhalla kylätontilla ei tuolloin ole enää ollut yhtään kantataloa, vaan Raatalantien itäpuolella Viepjoesta etelään meijeri,

pikkukoulu, Rauhala ja Osuuskauppa nykyisen Simola 5:99:n (Vainio) kohdalla. Mitään näistä rakennuksista ei ole enää jäljellä. Uutta rakennuskantaa onkin tullut lisää eniten nykyiseen kylätaajamaan eli vanhalle kylätontille ja sen ympäristöön. Peltoaukea sen ympärillä on ollut jotakuinkin nykyisen kokoinen.

Nykytila

Nykyisessä Raatalan kulttuurimaisemassa oman kokonaisuuden muodostaa edellä mainittu taajama, jossa on rakennuskantaa 1920-luvulta 1990-luvulle. Sen itälaidoilla on pari uutta rivitaloa. Taajamakuvan kannalta erityisen merkittäviä rakennuksia ovat vanha meijerirakennus 1920-luvulta, Kuusjoen osuuspankin kiinteistö Yhteishyvä vuodelta 1957, vanha säästöpankin toimitalo vuodelta 1959 ja Vainion liikenteen vanhat korjaamorakennukset 1930- ja 1950-luvuilta (Simola 5:99). Isojaon jälkeä uusille tonttipaikoille siirretyt Ketokulta, Ylijama, Alijama ja Ylijunttila sijaitsevat viljelysmaisemassa hyvin esille tulevilla paikoilla ja kaikissa on säilynyt vanhaa rakennuskantaa. Raatalan koulu on sijoitettu 1900-luvun alussa kuten edelliset mäelle maisemassa hyvin näkyvälle paikalle. Tuolta ajalta ovat kaksi koulurakennusta (Valola, Kanerva) ovat edelleen koulukäytössä ja säilytäneet varsin hyvin alkuperäisen ilmeensä. Isojaon jälkeen muodostettu uudistalo Kunnia sijaitsee myös maisemallisesti merkittävällä paikalla Raatalan kyläkeskuksen ympärillä olevan peltoaukean pohjoislaidassa. Raatalantielle näkyy myös melko hyvin 1800-luvun lopulla syntynyt osatalo Niinitalo, jonka asuinrakennus on alkuperäinen. " Raatalan kylätaajamassa vanha meijerirakennus kaipaasi ainakin ulkoisen ilmeen kohennusta. Kuusjoelle ollaan tekemässä yleiskaavaa. Seutukaavassa suojelukohteiksi on merkitty Kuusjoen puolella oleva osa Kakossuosta (SL 403) ja Linnämäki (SU 2-431), käärmeukuusi Kivilästä runsas 300 m lounaaseen, ja paikka, jossa Kaupinlinna on todennäköisesti on sijainnut (seutukaavayhdistelmään merkitty väärään paikkaan, oikaisu on saatettu seutukaavan tekijän tietoon) sekä Iloniemen lasitehtaan paikka (SU-673). Raatalan osalta tulisi avoin viljelysmaisema pyrkiä säilyttämään ja ohjaamaan mahdollinen lisärakentaminen kylätaajamaan tai metsäreunoihin metsän puolelle, jotta kylälle tyyppillinen laajat avoimet viljelysmaisemat säilyisi.

KUNTA

Kuusjoki

ARVOALUE

Iloniemen lasitehtaan paikka

KUVAUS

Iloniemen lasitehdas toimi vuosina 1857-1890. Iloniemen lasitehtaan tontilla on jäljellä vanha paja (SU-673). Alue on avointa heinikkoa. Tehtaantontin länsipuolella olevalla Iloniemen tilalla on jäljellä 1900-l alun rakennuskantaa.

KYLÄKOSA

Raatala

ARVOTUS

Seudullinen

KOHDENO

16

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	17
ARVOALUE	ARVOTUS	
Kaupinlinna	Historiallinen	

KUVAUS
Keskiajalle sijoittuva tarulinna Viepjoen varrella. Paikalla nykyisin muistotaulu. Historiallisen ajan kiinteä muinaisjäännös.
Seutukaavan suojelukohde.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	18
ARVOALUE	ARVOTUS	
Torppa- ja mäkitupa-alue	Historiallinen	

KUVAUS
1700-luvun jälkipuolella asutettu torppa- ja mäkitupa-alue, 6 torppaa. Kaikki torpat hävinneet. Ylijaman rakennukset siirretty mäelle 1800-l. Kallioinen mäki-alue näkyy hyvin Raatalantielle.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	19
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti	Paikallinen	

KUVAUS
Vanhalla kylätontilla ja sen ympäristössä sijaitsee nykyinen kylätaajama, jossa on vielä toiminnassa pankki ja kauppa. Kantatalot siirretty muualle vuoteen 1922 mennessä. Alue on keskeinen ja se on rakennettu tiivisti.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	89
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Alhainen	Historiallinen	

Alhainen on 1700-luvun lopulta asti olemassa ollut torppa. Sen rakennuskanta on kuitenkin vasta 1930-luvulla rakennettua, talon itsenäisyyden ajalta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	90
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Alijama	Historiallinen	

Ent. kantatalon puolikas, erotettu v. 1745, siirretty kylätontilta 1800-luvun alussa (?). Talonpoikaistalo 1800-luvulta, ikkunat uusittu maisemaikkunoiksi. Sauna, autotalli. Sijaitsee maisemallisesti merkittävällä paikalla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	91
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
HUHTAMÄKI	Paikallinen	

Pieni kaksihuoneinen hirsirakennus on itsellisen asumus 1900-luvun alusta, tila lohkottu Peltolasta v. 1929. Se sijaitsee näkyvällä paikalla mäen rinteessä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	92
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Huvila I	Maisemallinen	

Huvila I on 1930-luvun alun pientalo, joka on säilynyt varsin hyvin alkuperäisessä asussa. Se sijaitsee maisemallisesti merkittävällä paikalla Raatalan kylätaajaman ympärillä olevan peltoaukean länsilaitamilla

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	93
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
ILONIEMI	Paikallinen	

Iloniemen kaksikuistinen asuinrakennus on vuodelta 1917 ja se sijaitsee Ilon talon vanhalla tontilla. Iloniemi on peltoaukealla näkyvä ja hieno kokonaisuus. Iloniemen länsipuolella on Ilon lasitehtaan (1858-1890) vanha tontti (SU 673).

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	94
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Jokiranta	Maisemallinen	

Jokiranta on 1930-luvulla rakennettu omakotitalo, joka on säilynyt varsin hyvin alkuperäisessä asussa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	95
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kanerva (Raatalan koulu)	Paikallinen	

Kanerva-nimisellä tontilla, Valolan eteläpuolella, Raatalan koulun lisärakennus n. 1910, ulkoapäin alkuperäisessä asussa, ent. käymälä v. 1966. Erotettu Mäkisimolasta v.1913. Näkyvä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	96
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KAUHAN KOULU	Paikallinen	

Kauhan koulu on tyypillinen 1920-luvun koulurakennus. Rakennus (1926) on säilyttänyt hyvin alkuperäisen ulkoasunsa, muutettu asuinkäyttöön 1980-90-l. Koulurakennus näkyy Raatalantielle.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	97
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KAUNELA	Paikallinen	

Kaunela on lohkottu Kunnian kantatalosta v. 1902, todennäköisesti 1910-20-luvulla valmistunut asuinrakennus on säilyttänyt hyvin alkuperäisen ulkoasunsa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	98
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ketokulta	Seudullinen	

Kullan kantatalon puolikas, erotettu v. 1791, siirretty kylätontilta 1800-luvulla. Talonpoikaistalo v. 1917, alkuperäinen ilme hyvin säilynyt. Tien varrella 1890 rakennettu riihi. Näkyvä, keskeinen sijainti.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	99
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
KOTIRANTA	Maisemallinen	

Kotiranta on lohkottu Iloniemestä v. 1922, asuinrakennus 1920-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	100
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kunnia	Paikallinen	

Kruunun uudistila 1800-luvun alusta. Talonpoikaistalo, joka lienee ollut asuttu vasta 1800- ja 1900- lukujen vaihteesta. Alkuperäinen sauna ja 1930-luvulla rakennettu vanha kanala. Näkyvä ja maisemallisesti merkittävä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	101
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
MATTILA	Maisemallinen	

Mattila on Paltan osatalosta v. 1906 lohkottu tila. Mattila sijaitsee Viepjoen itärannan tuntumassa. Asuinrakennus on mahdollisesti 1910-luvun alkupuolelta. Pihapiirin kautta kulkee vanha tielinjaus Paltaan. Tielinjaus on osaksi kivetty.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	102
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
MÄKI	Maisemallinen	

Mäki Mäki on lohkottu Paltan osatalosta v. 1906, sijaitsee Viepjoen itärannan tuntumassa sekä tien varrella näkyvällä paikalla. Tilan päärakennus on 1950-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	103
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäkirintala	Maisemallinen	

Mäkirintalaan kuuluu Rintalan talouskeskus. Rintala on perustettu 1830-luvulla torpaksi. Nykyinen rakennuskanta on rakennettu n. 1930 ja se on ulkoisesti säilynyt varsin hyvin alkuperäisessä asussa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	104
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Niinitalo	Maisemallinen	

Kuulunut Kankar-Simolaan, lohkottu Kyläsimolasta v. 1933. Talonpoikaistalo n. 1890, ent. navetta ja talli v. 1925.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	105
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Osuuskassa	Paikallinen	

Raatalan vanha kylätontti. Liike- ja asuinrakennus 1957-58. Ulkoisesti säilynyt alkuperäisessä asussa. Lohkottu Ylijamasta 1959. Keskeinen sijainti Raatalantien varrella.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	106
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
PALTTA	Maisemallinen	

Palta on alunperin isojaon yhteydessä muodostettu kruunun uudistalo, joka jaettiin 1810 kahtia ja 1906 neljään osaan. Sijainti nykyisellä paikalla jo 1800-luvun lopulla. Päärakennus 1986, aitta, riipi ja navetta 1900-l:n alkup.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	107
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Portaanoja	Maisemallinen	

Portaanoja on vanha torppa, joka lienee peräisin 1820-luvulta. Asuinrakennuksen vanhin osa lienee 1800-luvun lopulta peräisin, mutta sitä on huomattavasti laajennettu ja muutettu sen jälkeen. Aitta on mahdollisesti samanaikainen.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	108
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Risala	Historiallinen	

Risala on vanha torppa, jonka asuinrakennus lienee peräisin 1800-luvun lopulta. Siihen on tehty uusi kuisti, terassi ja ulkokuoraus. Vanha navettarakennus lienee 1920-1930-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	109
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Sallila	Maisemallinen	

Sallila on vanha mäkitupa, joka lienee syntynyt 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa tai 1900-luvun alussa. Asuinrakennus on tältä ajalta ja säilynyt hyvin alkuperäisessä asussa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	110
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Simola	Paikallinen	

Simola on 1930-luvun lopulla syntynyt lohkotila. Siellä on asunut Vainion Liikenne Oy:n perustaja Jooseppi Vainio ja tontilla on kaksi vanhaa korjaamorakennusta, toinen 1930-luvun lopulta, toinen 1950-luvun lopulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	111
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Skraatarlan meijeri	Paikallinen	

Tiilirakenteinen, ulkoa rapattu meijerirakennus 1920-luvulta. Varasto 1950-luvulta. Lohkottu Kyläpellosta v. 1931. Raatalan tien varrella, näkyvä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	112
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Säästölä	Maisemallinen	

Säästölä on rakennettu 1959 ja edustaa aikansa tyypillistä pankkirakentamista. Rakennusta on jatkettu taiten 1970-luvun alussa. Säästölä sijaitsee Raatalan kylätaajamassa vanhalla Junttilan kantatalon tontilla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	113
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
TAKALA	Historiallinen	

Takala on mahdollisesti Paltan entinen torppa, lohkottu Paltan osatalosta 1917, sijaitsee Viepjoen varrella. Takalan nykyinen asuinrakennus on vuodelta 1914, lisäksi ja nyk. ulkoasu 1980-l..

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	114
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Toivola	Historiallinen	

Toivolan asuinrakennus lienee peräisin 1800-luvun puolelta. Sen ikkunat ja ulkovuoraus on uusittu.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	115
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Tuomela	Maisemallinen	

Tuomela lienee vanha mäkitupalaisasunto 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta tai 1900-luvun alusta. Asuinrakennus on säilyttänyt hyvin alkuperäisen ilmeensä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	116
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Valola (Raatalan koulu)	Paikallinen	

Valola-nimisellä tontilla sijaitseva Raatalan koulurakennus, rak. 1902, laajennettu vanhaa kunnioittaen 1938-1939. Mäkisimolan vanha tontti, lohkottu v. 1904. Näkyvä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	117
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Vuori	Maisemallinen	

Rinne on vanha mäkitupa, joka lienee syntynyt 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa tai 1900-luvun alussa. Asuinrakennus on tältä ajalta ja säilynyt kohtalaisen hyvin alkuperäisessä asussa. Ikkunat on uusittu.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	118
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Yhteishyvä	Maisemallinen	

Vanha Salon osuukaupan kauppakiinteistö vuodelta 1923. Sitä on laajennettu 1930-luvun lopulla nykyiseen mittaan. 1990-luvun alussa se on peruskorjattu, jolloin on uusittu ikkunat, ulkovuoraus ja katon kate. Kaupan varastorakennus on vuodelta 1942.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	119
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ylijama	Paikallinen	

Erotettu Jaman kantatalosta 1745, talouskeskus siirretty kylätontilta 1800-luvun alussa. Talonpoikaistalo, rak. 1913, luhti 1900-luvun alku, vanha vilja-aitta v. 1837, sauna v. 1927, ent. talli 1800-luvulta. Näkyvä, keskeinen sijainti.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Raatala	120
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ylijunttila	Paikallinen	

Erotettu Junttilan kantatalosta 1789, talouskeskus siirretty kylätontilta 1800-luvun alussa. Alkuperäisessä asussa säilyneet talonpoikaistalo ja navetta 1920-luvulta, sauna n. 1950. Näkyvä ja maisemallisesti merkittävällä paikalla.

**Kuusjoki:
RAATALAN KYLÄ
v. 1797**

1: 10 000
Eija Hagelberg 1998

KARTTASELITYS

- lähde
- ▲ rajapyykki
- talo
- talon uusi paikka
- talousrakennus
- torppa
- ⊗ vesimylly
- joki
- kunnanraja
- kylänraja
- polku
- puro
- talvitie
- tie
- aitaus
- haka
- hiekkakuoppa
- humalatarha
- kaalimaa
- karjapiha
- kasvima
- kivikasa
- mäki
- niitty
- niittyraivio
- pelto
- peltoraivaus
- perunamaa
- raivaus
- rakennus
- riihipiha
- saventtopaikka
- silta
- soistuva
- suo
- talon tontti
- talon uusi tontti
- tontti (varattu uudistalolle)
- tontti
- torpan tontti
- torpan tontti ?
- uusi tontti (myöh. merkitty?)

RAATALAN TALOT:

- A, B Junttila
- A* Yli-Junttilan uusi paikka ?
- C Kauha
- D Simola
- E, F Kulda
- G Ylijama
- H Alijama
- H* Alijaman uusi paikka
- I Kunnia
- K Ilo
- L Rauha
- M Riemu
- N Palta

RAATALAN TORPAT:

- a rakuuna Flinckman
- b rakuuna Stockfeldt
- c rakuuna Friberg
- d Mäkilä
- e vanha rakuuna Roth
- f Ojala
- g torppari Matt
- h Alhais
- i Nummenmäki

KUNTA KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Kuusjoki Tiskarla

Maisema

Tiskarlan kylän pääosa sijoittuu Kuusjoen luoteispuolelle. Tämä alue rajoittuu lounaassa Pappilan kylään, luoteessa Kosken kuntaan, Koillisessa Kuusjoenperän kylään ja kaakossa Kuttilan kylään. Kuusjokilaaksossa on laaja peltoaukea. N. 1,5 km joesta luoteeseen alkaa metsäsaarekvyöhyke väliin jäävine pienine peltoaukioineen. Kylän luoteisosissa on laajempi yhtenäinen peltoaukea. Kylän halki kulkee kaakko-luode -suuntainen Tiskarlantie, joka yhtyy Kosken puolella Hongistontiehen. Lisäksi Tiskarlan kylään kuuluu Ylikulmantien varrella Kuttilan kylän maiden keskellä sijaitseva Saarnion talo Kuusjokilaakson peltoaukealla, Kuttilantien varrella oleva isompi enklaavi Kuttilan ja Hämäläisten maiden rajoilla (peltoa ja metsää) sekä pieni enklaavi Kuttilan kylän itäosissa (5:7, peltoa). Suomen ympäristökeskus on vuonna 1997 teettänyt perinnemaisemien inventoinnin Kuusjoella, jolloin on Tiskarlan kylän alueelta inventoitu Haaparannan haka Haaparannan talon ja Järvenojan länsipuolelta. Se on arvioitu maakunnallisesti melko arvokkaaksi. Se kasvaa pylväskatajia.

Historia

Tiskarlan kylä lienee ollut Tiskarlan ja Kuttilan yhteisen jakokunnan kantakylä, sillä vuoden 1540 maakirjassa Kuttilan talot on merkitty Tiskarlan kylään kuuluviksi. Näin ollen se olisi Aulis Ojan arvioiden mukaan asutettu 1300-luvulla. Vanhoissa asiakirjoissa kylän nimi on yleensä kirjoitettu muodossa Diskarla ja se on mainittu ensimmäisen kerran kirjallisissa lähteissä vuonna 1439. Kuusjoen historian mukaan uuden ajan alussa kylässä oli neljä taloa: Hako, Kraatari eli Kraati, Kupi ja Liivi. Vuonna 1553 erotettiin Kraatarista Prättä, vuonna 1556 Kupista uusi Kupi ja vuonna 1573 Liivistä uusi Liivi. Vanha Liivi hävisi vuonna 1590 tultuaan liitetyksi uuteen Liiviin. Uusi Kupi liitettiin kantataloonsa takaisin vuonna 1605. Prättä oli tilapäisesti yhdysviljelyksessä Kraatin kanssa vuosina 1643-1646 ja Kraati Haon kanssa vuosina 1680-1697. Kupi sai 1600-luvun jälkipuoliskolla uuden nimen Haikia. Tiskarlan kylän taloista Kupi, Kraati, Liivi ja Prättä olivat 1600-luvun kuluessa useita pidempiä ja lyhyempiä aikajaksoja veronmaksukyvyttömiä. Kraati menetti perintöluontonsa ja muuttui kruununtaloksi vuonna 1604, Kupi 1638. Haikia oli lyhyen aikaa ratsutalona vuosina 1673-1680. Prättä oli vuosina 1732-1735 yhdysviljelyksessä Haon kanssa. Tiskarlan kylän talomäärä pysyi samana (5) 1600-luvun alusta aina 1900-luvun alkuun. Isojako on Kuttilan ja Tiskarlan yhteisessä jakokunnassa suoritettu vuosina 1794-1795, 1800-1803. Tuohon aikaan Tiskarlan kylän kantatalot sijaitsivat kaikki nykyisen Järvenojan (vanhalta nimeltä Harvanoja) varrella sen itäpuolella n. 600-800 m Kuusjoesta luoteeseen. Pohjoisimpana oli Hako, seuraavina etelään päin Liivi, Haikia, Kraatari ja Prättä. Karttaan on Haikian talolle merkitty uusi tontti Kuusjoen rantaan paikalle, jonka lähellä Aulis Oja olettaa alkuperäisen Tiskarlan kylän tontin sijainneen: "Päätellen siitä, että nykyisen Haikia sillan pohjoispuolella olleen pellon nimenä oli isojaon aikoihin Vanhankylänpelto, koko kylä on sijainnut aikaisemmin tällä kohdalla itse Kuusjoen länsirannalla. Syynä siihen, että se sittemmin on siirretty Järvenojan rannalle, on epäilemättä ollut vanhalla kylätontilla joskus sattunut maanvieremä." Isojaon aikaan kylän pellot ovat sijoittuneet Kuusjokeen laskevan Järvenojan varteen Kuttilan peltojen luoteispuolelle. Nittyjä on ollut ojavarren lisäksi muilla alavilla mailla aina kylän takamaille asti pienempinä ja isompina alueina. Karttaan on merkitty kolme torppaa peltoalueen laitamille, niistä kaksi on sijainnut silloisen kylätontin länsipuolella (Liivin aiempi torppa ja vakituisen sotamiehen Albergin torppa) ja yksi kylätontin pohjoispuolella nykyisten Haaparannan ja Mäkilän talojen välimaastossa mäen syrjässä. Järvenojassa on ollut kaksi myllyä, toinen nykyisen Haaparannan pohjoispuolella ja toinen sen eteläpuolella. Tiskarlan tien kulku on Kuusjoen luoteispuolella muuttunut isojaon aikaisesta ja vain vanhan kylätontin kohdalla ja sen lounaispuolella nykyinen tie kulkee jonkin matkaa tarkalleen vanhaa tielinjaa pitkin. Lisäksi kartassa näkyy eri niittyalueille vieviä teitä sekä Kuusjoen luoteispuolella kulkenut tie Tiskarlan kylän eteläosissa Pappilan kylästä kohti Kuttilan vanhaa kylätonttia. Kuusjoen historian mukaan Tiskarlan kylään oli 1700-luvun lopulta lähtien perustettu yhteensä 19 torppaa, joista oli vuonna 1886 jäljellä yhdeksän: Hakala, Kujanpää (sijainnut Rintalaan vievän tien varrella), Kulmala, Nummila, Peltola, Pukkila (vuoden 1922 pitäjänkartassa Tuulensuuhun vievän tien varrella), Ristikankare, Saarenmäki ja Tuulensuu. Kihlakunnan kartassa, joka on tehty vuosina 1901-1905, näkyy Tuulensuun torppa (perustettu 1860-luvulla) kylän luoteiskärjessä. Lisäksi karttaan on laitettu pisteet Nummilan ja Ristikankareen nykyisille sijaintipaikoille. Muutoin asutus on vielä 1900-luvun alussa tämän kartan mukaan sijoittunut kantatalojen ja rintapeltojen lähistölle. Muutos tästä vuoden 1920-luvun alkupuolelle on ollut merkittävä. Vuoden 1922 pitäjänkartassa näkee kylän takamaille perustetun useita uudistiloja, joista huomattava osa ilmeisesti aiemmalle maattomalle väestölle. Näistä ovat edelleen olemassa Väliilä, Heinähuhta (peruskartassa nimellä Huhta), Ketola, Suntola, Savisaari, Tervämäki, Ahola, Ihana, Murtola, Rauhala, Kuukussuo, Kankare, Valtaoja, Takamaa (peruskartassa nimellä Kuusisto), Ojala, Pukkila, Riitasuo, Mustanummi, Särkilä, Kaunela, Ihanummi, Mäntymäki (peruskartassa nimellä Mäntyniemi), Takala. Vuoden 1922 jälkeen alueelle onkin perustettu vain Suopelto, Korpivaara, Ojaranta, Vaskela ja Kukonmäki.

Nykytila

Isojaonaikaisella tontilla sijaitsee enää Kraati, jonka asuinrakennus lienee 1800-luvun lopulta, muu rakennuskanta on uudempaa. Hakon vanhalla tontilla sijaitsee Haon vanha syytinkiasunto, kantatalo on siirretty 1800-luvun loppupuolella tien toiselle puolelle. Prätän pihapiirissä on jäljellä aittakellarirakennus 1800-luvulta ja komea asuinrakennus 1900-luvun alusta. Haikian pihapiirin rakennuskanta on 1900-luvulta, mutta päärakennus, kalustovaja ja entinen talli muodostavat tasapainoisen kokonaisuuden. Ville Laakso on vuonna 1997 inventoinut Kuusjoen muinaisjäänneksiä ja Tiskarlan kylästä hän on paikantanut kiven- ja maansekaisen ajoittamattoman raunion Kaurialan pihapiiristä (SU-635), osittain tuhoutuneen sudenkuopan n. 130 m Prätän talosta etelään Rauharrannan asuinrakennuksen ja navettarakennuksen välistä, ja ajoittamattomia pyyntikuoppia (yli 50 kpl) Korpivaaran talosta n. 200 m länsiluoteeseen.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Kuusjoki	Tiskarla	20
ARVOALUE	ARVOTUS	
Kylätontti ympäristöineen	Seudullinen	

KUVAUS

Isojaonaikaisella tontilla sijaitsee enää Kraati. Hakon vanhalla tontilla sijaitsee Haon vanha syytinkiasunto, kantatalo on siirretty 1800-luvun loppupuolella tien toiselle puolelle. Vanha kylätontti on osa jokilaakson kulttuurimaisemaa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Tiskarla	121
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Haikia	Paikallinen	

Haikia on Tiskarlan kylän vanha kantatalo, joka on sijainnut nykyisellä tontilla 1800-luvulta lähtien. Komea asuinrakennus on 1920-luvulta, todennäköisesti Onni Tourun suunnittelema, tosin huonejakoa muutettu. Sijainti on keskeinen ja näkyvä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Kuusjoki	Tiskarla	122
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Hakola	Maisemallinen	

Hakola on lohkottu 1989 ja se sijaitsee Hakon vanhalla kylätontilla keskeisellä ja näkyvällä paikalla. Asuinrakennus on alkujaan Hakon vanhanvaarinrivi 1800-luvulta (kunnostettu 1916).

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Kivilä

KYLÄ
Tiskarla
ARVOTUS
Historiallinen

KOHDENO
123

Kivilä on vanha mäkitupa, asuinrakennus ja sauna 1800-luvulta

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Kraatari

KYLÄ
Tiskarla
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
124

Kraatari eli Kraati on vanha kantatalo, jonka talouskeskus sijaitsee vanhalla kylätontilla. Asuinrakennus n. 1892, sauna 1930-l., navetta 1954. Sijainti on keskeinen ja näkyvä.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Mäntylä

KYLÄ
Tiskarla
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
125

Mäntylä on vanha mäkitupa. Asuinrakennuksen vanhin osa 1880-luvulta, laajennettu ja muutettu 1920- ja 1950-luvulla.

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Prättä

KYLÄ
Tiskarla
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
126

Prättä on erotettu Kraatarista vuonna 1553, talouskeskus on siirretty nykyiselle paikalleen 1800-luvulla. Asuinrakennus on 1900-luvun alusta ja säilynyt alkuperäisessä asussa, samoin 1800-luvulta peräisin oleva aitta.

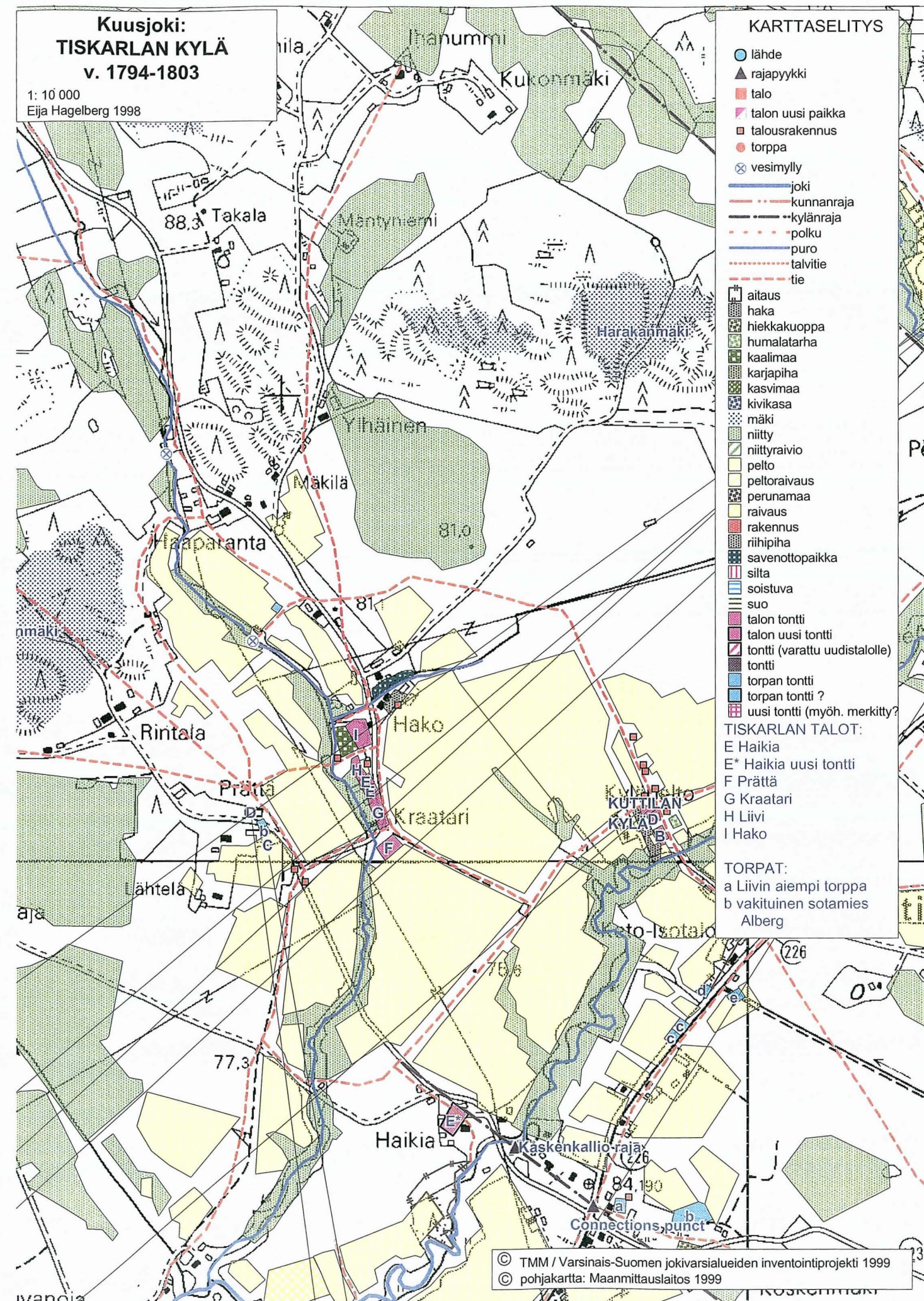

KUNTA
Kuusjoki
KIINTEISTÖ
Rauharanta

KYLÄ
Tiskarla
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
127

Rauharanta sijaitsee melko keskeisellä paikalla. Asuinrakennus n. 1922.

SALON SEUDUN RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ JA MAISEMA ”Sarakum”

PROJEKTISUUNNITELMA

Tausta: Varsinais-Suomen tärkeimmät matkailulliset teemat ovat kulttuuri ja alueen ainutlaatuinen historia. Vasta viime aikoina on alettu ymmärtää kulttuuriympäristöön liittyvien arvojen merkitys kansalliselle ja paikalliselle identiteetille. Kulttuuriympäristöä voidaan hyödyntää myös elinkeinotoiminnassa ja näin luoda uusia työtilaisuuksia. Ympäristön vaalimisen varmistamiseksi on jatkettava historiallisten muistomerkkien ja rakennusten sekä ympäristöjen ja maisemien hoitoa. Hoidon ja suunnittelun pohjaksi tarvitaan perustietoa alueen historiasta sekä rakennettuun ympäristöön sisältyvistä kulttuuriarvoista.

Varsinais-Suomessa on säilynyt enemmän vanhoja rakennuksia kuin missään muualla Suomessa. Länsi-Suomelle tyypillinen kyläasutus on erittäin tiheätä ja vanhat kylämäet ympärillä avautuvine viljelmineen hallitsevat ympäristöä yhä tänäkin päivänä. Rakennettu ympäristö muodostaa yli 70 % kansallisvarallisuudestamme. Analyytinen ja ajantasainen tieto auttaa viranomaisia ja yksityishenkilöitä vaalimaan kansallisvarallisuutta myös kulttuuriarvot säilyttävällä tavalla. Perusteltu tieto edistää myös vanhojen arvokkaiden ympäristökokonaisuuksien ja kohteiden korjaamista ja käyttöä mm. matkailutarpeisiin.

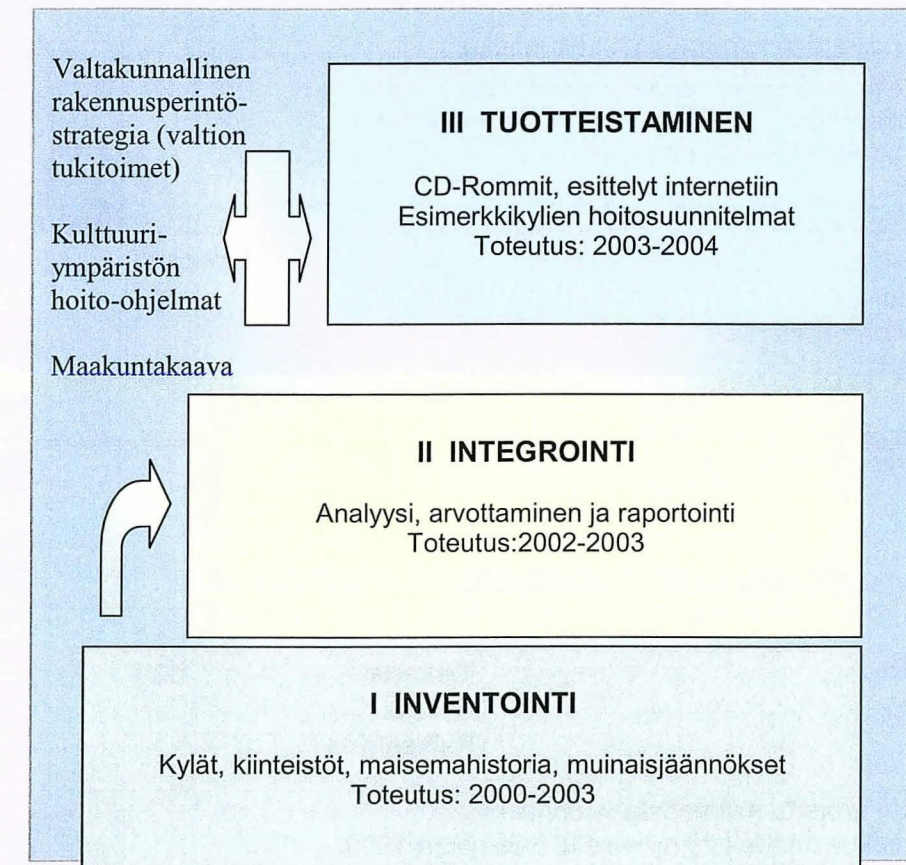
Salon seutu on alueena monipuolinen ja kiinnostava. Maisematyypeiltään alue jakautuu kolmeen osaan; (II) rannikon jokilaakso-selänne-vyöhykkeeseen (Salon seutu), (III) savitasankojen hallitsemaan ja pienten moreeniselänteiden jäsentämään viljelylakeuksien vyöhykkeeseen (Someron seutu) ja (IV) selännevaltaiseen vyöhykkeeseen (Kiskon-Somerniemen-vyöhyke), jolle ovat tyypillistä kapeat laaksot, järvet, metsäselänteet ja harjut. Maisematyypit ovat vaikuttaneet jo varhain ympäristön erityis- ja ominaisuuspiirteiden muovautumiseen. Suomen vanhimman kivikautisen kulttuurin, Suomensjärven kulttuurin, asuinsijat sijaitsevat selännevaltaisella vyöhykkeellä ja rannikkoseudun jokilaaksot ovat saaneet pysyvän asutuksensa viimeistään rautakaudella. Alueen kulttuurihistoriallisiin ympäristöihin kuuluu mm. poikkeuksellisen hienoja kartanomiljöitä, talonpoikaista kyläasutusta sekä varhaisen esiteollisen ajan ruukki- ja kaivosyhdyskuntia. Voimakkaasti viime vuosina kasvanut Salon kaupunki edustaa sekä pittoreskia entistä puutalovaltaista kauppala-että modernia liike-elämän keskusta.

Salon seudulla on Uskelan- ja Halikonjoen laaksot, jotka kuuluvat valtakunnallisesti arvokkaisiin maisema-alueisiin. Lisäksi alueella on lukuisia valtakunnallisesti ja seudullisesti merkittäviä rakennetun ympäristön suojelukohteita. Alueen halki kulkee myös kaksi valtakunnallisesti merkittävää ikivanhaa päätieta, Hämeen härkätie ja Suuri rantatie (Kuninkaantie). Näitä yhdistävät Hiidentie ja Härjänpoljintie, ja kylästä toiseen kiemurtavat lukemattomat, jo keskiajalla syntyneet kirkko- ja kylätiet.

Tavoite: Projektin tavoitteena on tuottaa perustietoa ympäristönhoidon ja matkailun tukemiseksi, vahvistaa asukkaiden identiteettiä sekä lisätä alueen vetovoimaisuutta ja tunnettavuutta.

Alue: Alueellisesti projekti kattaa Halikon, Kiikalan, Kiskon, Kuusjoen, Muurlan, Perniön, Perttelin, Salon, Someron, Suomensjärven ja Särkisalon kuntien asutuksen ja elinkeinoelämän historialliset ydinalueet.

Hanke:

Hankkeen aikana tuotetaan kattava, monipuolista käyttäjäkuntaa palveleva perustiedosto alueen muinaisjäännöksistä, rakennetusta ympäristöstä ja maisemahistoriasta sekä määritetään kulttuurihistorialliset arvot ja suunnitellaan aineiston pohjalta tehtäviä ”tuotepaketteja”.

Projekti muodostaa ”sateenvarjoprojektin”, jonka alla eri osiot ja niiden rahoitus toteutetaan. Hankekokonaisuuden esiselvitysosan (I) muodostaa kulttuuriympäristön (rakennukset, maisemahistoria, kylät, muinaisjäännökset) inventointi ja sen rahoituksesta vastaa Varsinais-Suomen liitto (maakuntakaavoitus/maakunnan kehittämisasiä), alueen kunnat ja Turun maakuntamuseo. Aiempien ja nyt toteutettujen inventointien integrointi (II) arvotuksen sisältäväksi tiedostoksi toteutetaan maaseutuohjelman rahoituksen turvin ja tiedoston tuotteistaminen (III) tapahtuu yhteistyössä Leader-toimintaryhmien ja Tampereen Teknillisen Korkeakoulun arkkitehtiosaston kanssa.

Projektin perusselvitykset suunnataan niihin alueisiin, jotka ovat kunkin kunnan asutus- ja elinkeinohistorian kannalta kaikkein merkittävimmät. Jokilaaksoihin ja järvien rantojen tuntumaan sijoittuvat keski- ja uuden ajan alussa asutetut vanhat kylätontit, niitä yhdistävät historialliset tiet, ja niiden ympärillä avautuvat hedelmällisille paikoille raivatut vanhimmat viljelyalueet. Alueen luonnonvarat ovat luoneet myös edellytykset varhaiselle ruukki- ja kaivostoiminnalle, ja niiden ympärille on syntynyt jo 1600-1700-luvuilla mielenkiintoisia teollisuusyhdyskuntia.

Maaseudun rakennetun ympäristön arvottaminen tapahtuu Maisema-alue- ja Joki- varsiprojekteissa luotujen kriteerien mukaisesti: Kylät ja kiinteistöt jaetaan asutus- ja kulttuurihistoriallisen sekä rakennustaiteellisen arvon pohjalta kolmeen luokkaan (seudullinen, paikallinen ja maisemallinen). Viljelymaisemasta arvokkaimman luokan muodostaa vanhan maatalouden aikainen avoin maisema (pellot, niityt ja hakamaat) ja tiestöstä hyvin säilyneet historialliset linjaukset. Kaupunkien rakennetun ympäristön arvottamista varten luodaan maaseudun arvoluokkia vastaava kriteeristö Salon kaupungin asemakaavakartta-analyysin ja kiinteistöinventoinnin pohjalta.

Rakennuskulttuuri- ja historiatiedot viedään ATK-tietokantaan (Access), josta ne on siirrettävissä paikkatiedostoihin (GIS). Maisemahistoria- ja kulttuuriarvokartat digitoidaan ominaistietoineen suoraan paikkatieto-ohjelmaan (Mapinfo).

Kuntien muinaisjäänösinventoinnit päivitetään ja tiedot niistä viedään osaksi paikkatietojärjestelmää ja kulttuuriarvokarttoja. Kunnat saavat tiedot käyttöönsä paperitulosteina sekä sähköisessä muodossa resurssiensa ja tarpeidensa mukaan.

Projektin yhteydessä tutkitaan sähköisten tiedonhallintamenetelmien tarjoamia mahdollisuuksia levittää tietoa rakennetusta kulttuuriympäristöstä opetustoimen, matkailuelinkeinojen ym. kiinnostuneiden tahojen käyttöön. Kustakin kunnasta tehdään CD-Rom, johon on koottu kuntaa koskeva aineisto, sekä esittely kunnan kulttuuriympäristöstä ja sen arvoista internetiin.

Projektin aikana solmitaan yhteydet aktiivisiin kyläyhdistyksiin tai vastaaviin tahoihin, jotka ovat kiinnostuneita lähtemään mukaan III vaiheen jatkohankkeisiin. Kustakin kunnasta pyritään löytämään esimerkkikylä tai alue, josta laaditaan alueen kulttuuriarvoihin pohjautuva hoitosuunnitelma. Kohteet valitaan eri tyyppien edustajista unohtamatta voimakkaasti muuttuneita taajamia ja muinaisjäänösten hoitotavoitteita. Hoitosuunnitelmien on tarkoitus toimia esimerkkeinä myös muiden alueiden vaalimiselle. Mallikohteet voisivat olla esim. seuraavan-

laisia: 1. Halikon Hajalan taajama tai Märy, joka on mäen reunaan sijoittuva talonpoikainen ryhmäkylä, jonka viljelymaisema on muuttumassa aluetta halkovan moottoritien seurauksena. 2. Kiikalan Johannislundin lasitehtaan alue. 3. Kiskon Orijärven kuparikaivoksen alue. 4. Kuusjoen Kanunki, mäellä sijaitseva vanha talonpoikainen ryhmäkylä. 5. Muurlan Ruotsalan kylä. 6. Perniön Kosken ja Latokartanon kartano- ja ruukkimiljööt. 7. Perttelin Iso-Hiisi ja Vähä-Hiisi. 8. Salon vanhin kaava-alue (tai Mököinen). 9. Someron Hirsjärven kartanot (Vanhala, Kartano, Söderkulla ja Wiik). 10. Suomensjärven Kitula. 11. Särkisalon Pettu.

Lähtötilanne ja tehtävät: Aiemmin kerättyjen rakennuskulttuuritiedostojen kattavuus ja taso vaihtelee hyvin paljon eri kuntien kesken. Parhain tilanne on Kuusjoella, jonka rakennusinventointi ja analyysi on tehty Varsinais-Suomen jokivarsialueiden inventointiprojektin (1997-99) yhteydessä ja heikoin Kiskossa ja Suomensjärvellä, joissa työ on käytännöllisesti katsoen aloittamatta. Projektin yhteydessä täydennetään myös aiemmin tehtyjä inventointeja maisemahistorian selvityksen, kulttuuriarvojen määrittämisen ja koordinaattien tarkastuksen osalta.

Myös alueen muinaisjäänösten inventointitaso vaihtelee huomattavasti. Vanhimmat tiedot ovat vuodelta 1885 (Särkisalo) ja 1949 (Salo), uusimmat 1990-luvulta (Halikko 1998, Perniö 1997). Salon, Kiikalan, Kiskon ja Särkisalon muinaisjäänökset inventoidaan uudelleen. Osasta vastaa rahoituksen ja toteutuksen osalta museovirasto. Paikkatietoon siirrettävät tiedot tarkastetaan sijainti- ym. tietojen osalta.

Alueen 11 kunnassa on yhteensä noin 450 kylää ja karkeasti arvioiden noin 6000 ennen vuotta 1940 rakennettua kiinteistöä. Näistä on aiemmin inventoitu noin 4000 kiinteistöä ja laadittu noin 180 kylästä aluelomake.

Alueen halki kulkee kaksi valtakunnallisesti merkittävää ikivanhaa päätieta, Hämeen härkätie ja Suuri rantatie (Kuninkaantie), näitä yhdistävät Hiidentie ja Härjänpoljintie sekä lukemattomia jo keskiajalla syntyneitä kirkko- ja kyläteitä. Vain päätieta on inventoitu Tiemuseon toimesta, muiden teiden linjauksista ja säilyneisyydestä ei ole käytettävänä yhtenäistä tietoa.

Kattavien tiedostojen kokoaminen rakennetusta kulttuuriympäristöstä vaatii noin 70 kuukauden työpanoksen ja muinaisjäänösten inventointi noin 19 kuukautta. Lisäksi tulevat julkaisuista (hoitosuunnitelmat, raportit, CD-Rommit, internet-esittelyt) aiheutuvat kustannukset.

Tulokset: Työn tuloksena syntyvä rakennuskulttuurikortisto muodostuu alueinventointilomakkeista (liite 1) ja kohdeinventointilomakkeista (liite 2):

Alueinventointiosaa käytetään hyväksi kylien maankäytön ja elinkeinoelämän suunnittelussa. Se sisältää mm. matkailuelinkeinojen luomiseen ja kehittämiseen tarvittavaa syvällistä kulttuurihistoriallista tietoa ja kohteiden arviointia nähtävyyksien osalta. Se sisältää tietoa asutus- ja maisemahistoriasta sekä kulttuu-

rihistoriallisista ja maisemallisista arvoista, muinaisjäänöksistä sekä uhkatekijöistä ja muutoksista kulttuurimaisemassa, rakennusten ikäjakaumasta jne.

Kohdeinventointilomakkeista saa tietoa yksittäisten kiinteistöjen historiasta, rakennusten kulttuurihistoriallisesta ja antikvaarisesta arvosta suojelua, peruskorjausta ja rakennusvalvontaa varten.

Kortiston tueksi tehdään kylittäin ja kunnittain nk. kulttuurimaisemakopiot historiallisesta maisemarakenteesta (liite 3) sekä nk. arvokartta (liite 4), jossa on esitetty yksilöiden alueiden kulttuuri-elementit (muinaisjäänökset, rakennuskanta, kylämäet, kaupunginosat, historialliset tiet, pellot jne.). Kulttuurimaisemakopioilla tarkoitetaan 1700- ja 1800-luvun vaihteen isojakokartoista peruskarttapohjalle siirrettyä maisemakuvaa, joka visualisoi vanhan maatalouden aikaista tilannetta. Kulttuurimaisemakopiot ovat erittäin tärkeitä apuvälineitä määrittäessä maisemaelementtien ja asutuksen kulttuurihistoriallista arvoa.

Muinaisjäänöksistä tehdään inventointiraportit museoviraston periaatteiden mukaisesti, sekä paikkatietojärjestelmiin siirrettävä taulukkomuotoinen tietokanta.

Yhteenveto koko projektialueen kulttuuriarvoista kootaan raporttiin, jota monistetaan 100-150 kpl kuntien, alueellisten viranomaisten ja yhteistyötahojen käyttöön. Kunkin kunnan inventointilomakkeista kootaan ao. kunnan pääkirjastoon ja kunnanvirastoon tallennettavat käyttökopiot. CD-Rommeja tehdään ainakin kuntien viranomaisten, koulujen ja kotiseutuyhdistysten käyttöön. Mikäli kiinnostusta ilmenee, voidaan harkita niistä tehtäviä kaupallisia myynituotteita. Projektille avataan omat sivut internetiin, josta voi seurata projektin etenemistä. Jokaisesta kunnasta tehtävä kulttuuriympäristön esittely linkitetään osaksi kuntien kotisivuja. Mallikyliä hoitosuunnitelmia monistetaan/painetaan n. 250-500 kpl ja ne jaetaan kaikkien alueella toimivien kyläyhdistysten ja -toimikuntien käyttöön.

Vaikutukset: Luo työpaikkoja ja palvelee suunnittelua

Projektin tuloksena syntyy perustietoa, jota tarvitaan mm. matkailupalvelujen kehittämiseen, kylien hoitosuunnitelmien laatimiseen sekä tavanomaiseen asuin- ympäristön kehittämiseen ja rakentamiseen. Tuloksena syntyy välillisiä työpaikkoja.

Projekti työllistää projektinvetäjän lisäksi 5-6 tutkijaa, jotka tekevät maastotöitä kesäkuukausien ajan ja sen jälkeen työstävät kerätystä aineistosta rakennuskulttuurikortiston.

Lisää alueen vetovoimaisuutta matkailukohteena sekä yritys-, työ- ja asuinpaikkana, levittää tietoa

Projektin tulos on käytettävissä välittömästi kehitettäessä maaseutuelinkeinoja, joissa perinteisestä kulttuuriympäristöstä ja sen hoitamisesta on hyötyä elinkeinojen menestymiselle (esim. erilaisten matkailureittien suunnitteluun), maankäytön suunnittelussa, rakentamisen ohjauksessa ja mm. eriasteisissa ympäristön-

parannushankkeissa. Se tarjoaa myös tarpeellisen taustatiedon kyläkohtaisten hoitosuunnitelmien tekemiselle.

Edistää ympäristönsuojelua ja kestävästä kehitystä, vahvistaa paikallista identiteettiä, edistää viihtymistä

Rakennetun ympäristön hoidon ja kehittämisen on perustuttava alueen ominaispiirteiden ja kulttuuriarvojen tuntemiseen. Projekti pyrkii sellaisten maisemiarvojen määrittämiseen ja säilyttämiseen, jotka vahvistavat paikallista identiteettiä ja vaikuttavat sitä kautta asukkaiden viihtymiseen.

Kulttuuriympäristön arvottaminen palvelee suunnittelua ja rakennetun ympäristön suojelua maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämällä tavalla. Inventoinnin yhteydessä levitettävä tieto vanhojen rakennusten korjausperiaatteista ja korjausavustuksista edistävät kestävästä kehitystä.

Kehittää kulttuuriympäristötiedostoja ja niiden käytettävyyttä

Rakennuskulttuuritiedostot ja muinaisjäänösrekisterit kirjoitetaan ATK:lle ja sidotaan karttakoordinaatteihin. Inventointitietokanta on rakennettu siten, että tiedot kohteiden kulttuurihistoriallisesta merkityksestä voidaan siirtää osaksi paikkatietojärjestelmää (GIS). Muinaisjäänöksistä luodaan Access-muotoinen taulukko ja tiedot siirretään Mapinfoon. Kulttuurimaisemakopiot digitoidaan Mapinfoon ja siirretään samaan mittakaavaan peruskarttojen kanssa (1:20 000). Kunnat ja alueelliset viranomaiset saavat siten aineiston käyttöönsä sähköisessä muodossa.

Yhteys ohjelmiin:

Projekti toteuttaa Varsinais-Suomen kehittämissuunnitelmissa asetetut tavoitteet:

Varsinais-Suomen tavoite 2- ohjelma 2000-2006. Esim. 3.2. Ympäristön tilan säilyttäminen ja parantaminen ja 3.4. Matkailun ja kulttuurin kehittäminen sekä elinympäristön parantaminen ja viihtyisyyden lisääminen. Kohta 6.3. Ympäristö ja kestävä kehitys: *"Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys, jolla taataan, että hyvinvoinnin edellytykset siirtyvät sukupolvelta toiselle ja vaalitaan mm. tasa-arvoa, taiteen eri lajien elinvoimaisuutta, kansanperinnettä, maisemaa sekä kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia ja asuinympäristöjä."* 9.1.4b: *Säilytetään ja kunnostetaan arvokkaimmat kaupunkimiljööt, ts. säilytetään kulttuuri- ja perinnetta... Ympäristön omaleimaisuuden säilyttämiseksi sekä erityisarvojen ja kestävä kehityksen edistämiseksi lisätään tietoisuutta oman alueen ympäristöstä..."*

Maaseutusuunnitelma. (3.0): Kylien kunnostaminen ja kehittäminen sekä maaseutuperinnön suojeleminen ja säilyttäminen. *"Maaseudun kulttuuriperinnön suojeleminen ja säilyttäminen on tärkeää kylän identiteetille ja sitä kautta kylässä viihtymiselle. Kulttuuriperintöä voidaan hyödyntää myös elinkeinotoiminnassa ja näin luoda uusia työtilaisuuksia alueelle. Esim. tuettavia toimenpiteitä: paikallishistorian ja perinteen tallentaminen ja esille tuominen, maisemallisesti tärkeiden rakennusten ja kulttuuriympäristön hoito..."*

Lounais-Suomen ympäristöohjelma. 4.7 Rakennettu ympäristö ja kulttuuri-
maisema. Tavoitteet vuoteen 2005: *"Yhdyskuntien viihtyisä, historiallisesti
monimuotoinen ja ajallisesti kerroksinen elinympäristö on säilytetty ja
kulttuuriympäristö on pysynyt elävänä. Maaseutu on säilynyt elinvoimaisena niin,
että perinteisten elinkeinojen muovaamat maiseman ja rakennetun kulttuuriym-
päristön erityispiirteet ovat säilyneet."*

Varsinais-Suomen kehittämisohjelma. TPK 5.3. *"Ympäristön vaalimisen
varmistamiseksi on jatkettava historiallisten muistomerkkien ja rakennusten sekä
ympäristöjen ja maisemien inventointia sekä hoitoa. Hyvällä suunnittelulla alueita
ja kohteita voidaan käyttää erilaisiin tarkoituksiin suojeluarvoa vaarantamatta."*

Varsinais-Suomen matkailuohjelma. 3. Matkailun infrastruktuurin kehit-
täminen. 3.2. Kulttuuri ja vapaa-aika sidotaan osaksi maakunnan matkailumark-
kinointia. *"Maakunnan tulee hyödyntää alueen kulttuuria ja historiaa vienti-
artikkelina alueen tunnetuksi tekemisessä sekä matkailun kehittämisessä."*

Lounais-Suomen Itsenäiset Maaseutuyrittäjät, LSIM ry. Ohjelmaluonnos
vuosille 2000 - 2006 (8.2.5): Esim. *"Maisema- ja rakennusinventointien avulla
voidaan tunnistaa erityisesti säilyttämisen arvoiset kokonaisuudet ja maisemaan
kohdistuvat uhat. Inventoinnit ovat omiaan lisäämään alueella asuvien ihmisten
kiinnostusta ympäristöönsä ja aktiivisuutta sen hoitoon ja säilyttämiseen. Samalla
tietoisuus oman alueen menneisyydestä sitouttaa väestöä omaan paikkakuntaan-
sa."*

Varsinais-Suomen jokivarsikumppanit ry. Ohjelmaluonnos 2000-2006.

Toteutus: Projekti jakautuu vuosille 2000-2004:

Vuosi 2000: Projektin käynnistäminen ja tavoitteiden sekä aikataulujen täsmentäminen yhdessä
alueen kuntien kanssa.

Jatketaan Salon ja Kiikalan rakennusinventointeja. Laaditaan Salon ja Kiikalan
inventoiduista kylistä ja kaupunginosista kulttuurimaisemakopiot. Digitoidaan
valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden kulttuurimaisemakopiot.
Inventoidaan Salon muinaisjäännökset (vastuu museovirasto).

Vuosi 2001: Saatetaan loppuun Kiikalan ja Perttelin rakennetun ympäristön inventoinnit,
jatketaan Perniön ja Someron inventointeja sekä aloitetaan työ Kiskossa ja
Suomusjärvellä. Aloitetaan ja jatketaan maisemahistorian karttojen laatimista
Halikossa, Perttelissä, Salossa, Muurlassa, Särkisalossa, Perniössä, Somerolla,
Kiikalassa ja Suomusjärvellä.

Inventoidaan Kiskon ja Perttelin muinaisjäännökset.

Vuosi 2002: Jatketaan em. inventointeja ja maisemahistorian selvitystyötä. Inventoidaan
Kiikalan, Muurlan ja Särkisalon muinaisjäännökset.

Vuosi 2003: Saatetaan loppuun inventoinnit, maisemahistorian selvitystyöt. Määritetään alueen
kulttuuriarvot ja viedään ne osaksi paikkatietojärjestelmää. Laaditaan raportit ym.
selvitykset. Aloitetaan esimerkkikylien hoitosuunnitelmien ja kuntien rakennettua
kulttuuriympäristöä koskevien sähköisten esitteiden suunnittelu.

Vuosi 2004: CD-Rommit, mallikylien hoitosuunnitelmat ja internetesitykset valmistuvat.
Loppuraportti ja projektin päättäminen.

Työmäärä/kunta (kk)	2000	2001	2002	2003	2004
- Halikko (2+7)	2	1	1	3	2
- Kiikala (11)	4	2	2	1	2
- Kisko (14)		4	4	4	2
- Kuusjoki (1,25)				0,25	2
- Muurla (8)		2	2	2	2
- Perniö (13)		3	4	4	2
- Pertteli (1+10)	1	3	3	2	2
- Salo (13,5)	4	3	1,5	3	2
- Somero (9,5)		2	2	3,5	2
- Suomusjärvi (10)		3	3	2	2
- Särkisalo (7)		1	2	2	2
Kylien hoitosuunnitelmat, rap. monistus				4	5
Yhteensä (116,27)	11	24	24,5	30,75	27

Vastuu: Turun maakuntamuseo vastaa projektin käytännön järjestelyistä, työn ohjauksesta,
työtiloista ja laitteista sekä taloudenhoidosta. Museo palkkaa projektihenkilöstön.
Kuntien ja Varsinais-Suomen liiton rahoitusosuus maksetaan Turun maakunta-
museolle. Projektin taustaorganisaationa toimii Varsinais-Suomen kulttuuriym-
päristötyöryhmä. Projektin ohjausryhmä muodostetaan kulttuuriympäristötyö-
ryhmän, alueellisten Leader-toimintaryhmien ja alueen kuntien nimeämistä edus-
tajista.

Projektin johtajana toimii Turun maakuntamuseon tutkija Kaarin Kurri, joka
vastaa myös rakennetun ympäristön inventoinnin ja kulttuuriarvojen määritte-
lytyön ohjauksesta. Muinaisjäännösten inventointia ohjaa museon tutkija Heljä
Brusila. Projektihenkilöstönä käytetään mahdollisuuksien mukaan ao. kunnista
kotoisin olevia sopivan koulutuksen omaavia henkilöitä.

KUUSJOKI - KANUNKI - YLIVESÄ

Kiinteistötiedot

KUNTA	KIINTUNNUS	KYLÄ/KAUPUNGINOSA	KIINTEISTÖN NIMI		
Kuusjoki	404-0003-0081	KANUNKI	YLIVESÄ		
OSOITE			ALUETYYPPI		
Kanungintie, 25340 Kanunki			Kyläalue (hist.)		
KULTTUURIARVOT			ARVOTUS		
Rakennushistoriallisesti, historiallisesti ja ympäristöllisesti arvokas			Paikallinen		
PERUSTELUT					
Ylivesän osatalo sijaitsee vanhalla Vesän kantatalon tontilla. Pihapiirissä on säilynyt paljon 1900-luvun alkupuolen rakennuskantaa ja vilja-aitta vuodelta 1840. Komea mansardikattoinen asuinrakennus 1920-luvulta.					
KAAVATILANNE	KAAVAMERKINTÄ	RAK.LKM.REK.	INV.LKM	HIST. TILATYYPPI	
Seutukaava, maakun	MM:2 K 202	10	8	Osatalo, tila	
ASUTUSHISTORIA					
Kuusjoen historian mukaan Vesän talo mainitaan jo vuoden 1540 maakirjassa. Se on halottu kahtia 1810-luvulla Ali- ja Ylivesäksi. 1700-luvun lopulta olevassa isojakokartassa Vesän kantatalo sijaitsee nykyisen Ylivesän tontilla.					
PIHAPIIRI					
Pihapiirin läpi kulkee maantie (Kanungintie). Sijaitsee kallioisen mäen reunalla, rakennukset vapaasti sijoiteltu pihapiiriin.					
YMPÄRISTÖ					
Ylivesä sijaitsee Kanungin kylämäellä sen länsireunalla Kuusjokilaakson laajalla peltoaukealla. Kaakkoispuolella sijaitsee Ylijaati.					
LISÄTIEDOT					
Seutukaavaan on Kanungin kylämäki saanut merkinnän MM:2 K 202, "Kanungin kylän mälle sijoittunut rakennusryhmä. Talonpoikainen kylämiljöö, jossa paikallistiestö seuraa vanhoja tonttirajoja".					
VALOKUVAT					
Kuusjoki 11/98: 22-31.					
PIIRUSTUKSET					
KARTAT					
ASIAKIRJAT					
KIRJALLISET JA SUULLISET LÄHTEET					
Oja, Aulis, Kuusjoen historia, Salo 1961, 63, 162; Varsinais-Suomen maanmittaustoimiston arkisto: Kanungin isojakokartta ja asiakirjat 1767-1796, 1800-1824, Kuusjoki 4-; Muistitieto: Paavo Tuominen, omistaja.					
INVENTOIJAJA		PVM			
Tuija Matikainen		10.8.1998			

KUUSJOKI - KANUNKI - YLIVESÄ

Rakennus 001 Talonpoikaistalo

KIINTUNNUS	SUOJELU	KULTT.HIST. ARVO			
404-0003-0081	Ei suojeltu	Kaupunkikuvallisesti/maisemallisesti arvokas			
RAKUUOSI	1924 n	MUUTOKSET	1991		
RAKENTAJA/SUUNNITTELIJA					
Laine ? Osk.		?	Suunnittelija		
Omistajalla on säilynyt alkuperäiset julkisivupiirustukset, jossa on epäselvä signeeraus, mahdollisesti "Osk. Laine".					
RAKENTAJA/SUUNNITTELIJA					
Wettervik		rakennusmestari (?)	Rakentaja		
Omistajan tietojen mukaan Ylivesän päärakennus olisi somerolaisen Wettervikin rakentama.					
NYKYKÄYTTÖ	ALKUP.KÄYTTÖ	KERROS	RUNKO	VUORAUUS	
Asuminen	Asuminen	1,5	Hirsi	Pystylauta, pontattu	
PERUSTUS	KATTO	KATE	ULKOVÄRI	KUNTO	
Luonnonkivi -harkko	Mansardi	Pelti -saumattu	keltainen/valkoinen	Hyvä	
RAKENNUSHISTORIA,SISÄTILAT JA KUVAUS					
RAKENNUSHISTORIA: Omistajan tietojen mukaan ja kunnan kiinteistöluettelon mukaan Ylivesän päärakennus on vuodelta 1924, vuoden 1932 maatilakirjan mukaan vuodelta 1923. Vuonna 1991 rakennusta on laajennettu kaakkoon työvaatehuone- ja pesutiloilla. Samalla on muutettu huonejakoa keittiön ja entisen väentuvan osalta. Myös ikkunat ja niiden vuorilaudat on uusittu ja jälkimmäisiin on lisätty koristeita ikkunan yläpuolella olevaan osaan. Kaakkoissivun kaksi erillistä kuistia on yhdistetty yhtenäiseksi verannaksi. SISÄTILA: Sisätiloja jonkin verran muutettu vuoden 1991 remontissa keittiön ja entisen väentuvan osalta. KUVAUS: Ylivesän päärakennuksen koillissivulla on kaksi sisäänkäyntiä sisältävä veranta ja lisäksi itäpäässä erillinen kuisti. Lounaissivulla on keskellä frontoni.					
LISÄTIEDOT, PIIRUSTUKSET JA LÄHTEET					
PIIRUSTUKSET: Kopio rakennuslupapiirustuksista vuodelta 1991.					
VALOKUVAT			KOORDINAATIT	2461890	6716080
Kuusjoki 11/98: 22-23.					

Rakennus 002 Muu asuinrakennus

KIINTUNNUS	SUOJELU	KULTT.HIST. ARVO			
404-0003-0081	Ei suojeltu				
RAKUUOSI	1929 ?	MUUTOKSET	1986		
NYKYKÄYTTÖ	ALKUP.KÄYTTÖ	KERROS	RUNKO	VUORAUUS	
Asuminen	Asuminen	1,5	Hirsi	Vaihteleva ponttilauta	
PERUSTUS	KATTO	KATE	ULKOVÄRI	KUNTO	
Luonnonkivi -harkko	Satula	Pelti -saumattu	vaaleankeltainen/valkoinen	Hyvä	
RAKENNUSHISTORIA,SISÄTILAT JA KUVAUS					
RAKENNUSHISTORIA: Kunnan kiinteistöluettelon mukaan Ylivesän vanhan väen rakennus olisi vuodelta 1929. Siitä on vuonna 1986 purettu vanha kuisti (, jonka ikkunoita on käytetty saunarakennuksessa), ja on jatkettu rakennusrunkoa n. 1 m, jolloin sinne on saatu sauna- ja pesutilat. SISÄTILA: Alunperin keittiö ja kolme huonetta, laajennettu uudella eteisellä ja suihku- ja pesutiloilla. Rakennuksen alla on kellari. KUVAUS: Pitkän suorakaiteen mallinen asuinrakennus.					
LISÄTIEDOT, PIIRUSTUKSET JA LÄHTEET					
LISÄTIEDOT: Rakennus on rakennettu vanhan väen asuinrakennukseksi.					
VALOKUVAT			KOORDINAATIT	2461910	6716060
Kuusjoki 11/98: 24.					

Rakennus 003 Muu pientalo

KUUSJOKI - KANUNKI - YLIVESÄ

KIINTUNNUS 404-0003-0081	SUOJELU Ei suojeltu	KULTT.HIST. ARVO Kaupunkikuvallisesti/maisemallisesti arvokas		
RAKVUOSI 1932 n	MUUTOKSET			
NYKYKÄYTTÖ	ALKUP.KÄYTTÖ	KERROS	RUNKO	VUORAUUS
Vapaa-ajan toiminta	Asuminen	1	Hirsi	Pystylauta, peiterimoitettu
PERUSTUS	KATTO	KATE	ULKOVÄRI	KUNTO
Luonnonkivi -harkko	Satula	Tiili -sementti	punainen/valkoinen	Hyvä
RAKENNUSHISTORIA,SISÄTILAT JA KUVAUS				
RAKENNUSHISTORIA: Kunnan kiinteistöluettelon mukaan Kuoppalaksi kutsuttu entinen talon työväen asuinrakennus on vuonna 1932 rakennettu. Sitä on hiljattain kunnostettu ja samalla on purettu rakennuksen eteläpäädyssä ollut lakka, joka toimi puuvajana. SISÄTILA: Tupa ja kamari. KUVAUS: Tyypillinen pieni työväen asuinrakennus maailmansotien väliseltä ajalta. Kuisti länsisivulla.				
LISÄTIEDOT, PIIRUSTUKSET JA LÄHTEET				
VALOKUVAT	KOORDINAATIT	2461990	6716260	
Kuusjoki 11/98: 25.				

Rakennus 004 Sauna

KIINTUNNUS 404-0003-0081	SUOJELU Ei suojeltu	KULTT.HIST. ARVO Kaupunkikuvallisesti/maisemallisesti arvokas		
RAKVUOSI 1900 n	MUUTOKSET			
NYKYKÄYTTÖ	ALKUP.KÄYTTÖ	KERROS	RUNKO	VUORAUUS
Muu käyttö	Muu käyttö	1	Hirsi	Pystylauta, peiterimoitettu
PERUSTUS	KATTO	KATE	ULKOVÄRI	KUNTO
Luonnonkivi -harkko	Satula	Pelti -profiloitu	punainen/valkoinen	Hyvä
RAKENNUSHISTORIA,SISÄTILAT JA KUVAUS				
RAKENNUSHISTORIA: Kunnan kiinteistöluettelon mukaan saunarakennus olisi rakennettu n. 1900, mikä rakenteesta päätellen vaikuttaa oikealta. Se on hiljattain kunnostettu, jolloin on laitettu vanhan väen rakennuksesta puretun kuistin ikkunoita saunan kuistiosaan. SISÄTILA: Ei tietoa. KUVAUS: Vanha pienehkö saunarakennus, joka on hiljattain peruskorjattu.				
LISÄTIEDOT, PIIRUSTUKSET JA LÄHTEET				
LISÄTIEDOT: Saunarakennus on edelleen saunomiskäytössä.				
VALOKUVAT	KOORDINAATIT	2461940	6716080	
Kuusjoki 11/98: 28.				

Rakennus 005 Navetta

KIINTUNNUS 404-0003-0081	SUOJELU Ei suojeltu	KULTT.HIST. ARVO		
RAKVUOSI 1925 n	MUUTOKSET 1982			
NYKYKÄYTTÖ	ALKUP.KÄYTTÖ	KERROS	RUNKO	VUORAUUS
Varastointi	Tuotanto	1,5	Betonitiili	Pystylauta, peiterimoitettu
PERUSTUS	KATTO	KATE	ULKOVÄRI	KUNTO
Luonnonkivi -harkko	Mansardi	Tiili -sementti	punainen/valkoinen	Hyvä
RAKENNUSHISTORIA,SISÄTILAT JA KUVAUS				
RAKENNUSHISTORIA: Vuoden 1932 maatilakirjan mukaan Ylivesän vanha navettarakennus on vuodelta 1925. Se on vuonna muutettu sikalaksi ja laajennettu tiilivuoratulla siivellä. SISÄTILA: Alunperin ollut 40 lehmän navetta, jossa on ollut kaksi kaksipuoleista pöytää. Muutettu 1982 sikalaksi. KUVAUS: 1½-kerroksinen karjarakennus, jota on jatkettu matalammalla siivellä länteen.				
LISÄTIEDOT, PIIRUSTUKSET JA LÄHTEET				
VALOKUVAT	KOORDINAATIT	2461900	6716170	
Kuusjoki 11/98: 29.				

Rakennus 006 Aitta

Rakennusinventoinnit - Turun maakuntamuseo 26.4.2005

KUUSJOKI - KANUNKI - YLIVESÄ

KIINTUNNUS 404-0003-0081	SUOJELU Ei suojeltu	KULTT.HIST. ARVO Rakennusperinteisesti arvokas		
RAKVUOSI 1840	MUUTOKSET 1998			
NYKYKÄYTTÖ	ALKUP.KÄYTTÖ	KERROS	RUNKO	VUORAUUS
Varastointi	Varastointi	1,5	Hirsi	Ei vuorattu
PERUSTUS	KATTO	KATE	ULKOVÄRI	KUNTO
Nurkkakivet	Satula	Tiili -sementti	punainen/valkoinen	Hyvä
RAKENNUSHISTORIA,SISÄTILAT JA KUVAUS				
RAKENNUSHISTORIA: Aittarakennuksen takaseinässä on ylhäällä vuosiluku 1840, tosin numero 4 on piirretty peilikuvana. Rakenteesta ja rakennusmateriaaleista päätellen vuosiluku vaikuttaa oikealta rakentamisajankohdalta. SISÄTILA: Yläkerrassa viljalaarit jäljellä, alakerrasta purettu pois. KUVAUS: Nurkkakiville hirsikarille perustettu pitkänurkkainen aittarakennus.				
LISÄTIEDOT, PIIRUSTUKSET JA LÄHTEET				
LISÄTIEDOT: Ei ulkovuorasta. Kattoa kunnostetaan parhaillaan, saatetaan siirtää nykyiseltä sijainti paikalta n. 10 m lounaaseen.				
VALOKUVAT	KOORDINAATIT	2461970	6716090	
Kuusjoki 11/98: 26.				

Rakennus 007 Talli

KIINTUNNUS 404-0003-0081	SUOJELU Ei suojeltu	KULTT.HIST. ARVO Kaupunkikuvallisesti/maisemallisesti arvokas		
RAKVUOSI 1924 n	MUUTOKSET			
NYKYKÄYTTÖ	ALKUP.KÄYTTÖ	KERROS	RUNKO	VUORAUUS
Varastointi	Tuotanto	1,5	Muu	Pystylauta, peiterimoitettu
PERUSTUS	KATTO	KATE	ULKOVÄRI	KUNTO
Luonnonkivi -harkko	Satula	Pelti -profiloitu	punainen/valkoinen	Hyvä
RAKENNUSHISTORIA,SISÄTILAT JA KUVAUS				
RAKENNUSHISTORIA: Omistajan tiedon mukaan rakennus oli rakennettu n. 1924. Se on myöhemmin muutettu autotalliksi. SISÄTILA: Tallin lisäksi ollut sikala ja lantala. Sisätilat muutettu autotalliksi ja muiksi varastotiloiksi. KUVAUS: Pitkän suorakaiteen mallinen ulkorakennus, jonka julkisivussa erottuvat maalaamattomat betonitiilestä muuratut pilarit ja peiterimoitetulla pystylaudalla vuorattu pilareiden väliin jäävä seinä. Sijaitsee maantien kupeessa keskeisellä ja näkyvällä paikalla.				
LISÄTIEDOT, PIIRUSTUKSET JA LÄHTEET				
LISÄTIEDOT: Pääkerroksen kantavana rakenteena ovat betonitiilestä muuratut pilarit, joiden välit on täytetty hirrellä. Katon katteena on tavallinen yksinkertainen profiloitu pelti.				
VALOKUVAT	KOORDINAATIT	2461940	6716110	
Kuusjoki 11/98: 27.				

Rakennus 008 Vaja

KIINTUNNUS 404-0003-0081	SUOJELU Ei suojeltu	KULTT.HIST. ARVO		
RAKVUOSI 1937 n	MUUTOKSET 1960-luku			
NYKYKÄYTTÖ	ALKUP.KÄYTTÖ	KERROS	RUNKO	VUORAUUS
Varastointi	Varastointi	1	Ranko	Pystylauta, peiterimoitettu
PERUSTUS	KATTO	KATE	ULKOVÄRI	KUNTO
Luonnonkivi -harkko	Satula	Tiili -sementti	punainen/valkoinen	Hyvä
RAKENNUSHISTORIA,SISÄTILAT JA KUVAUS				
RAKENNUSHISTORIA: Omistajan tiedon mukaan rakennus olisi rakennettu 1937. SISÄTILA: Rakennukseen on tehty 1960-luvun loppupuolella kuivuri. KUVAUS: Pitkän suorakaiteen mallinen varastorakennus, jonka pohjoispäässä on korotettu osa kuivurin elevaattoria varten.				

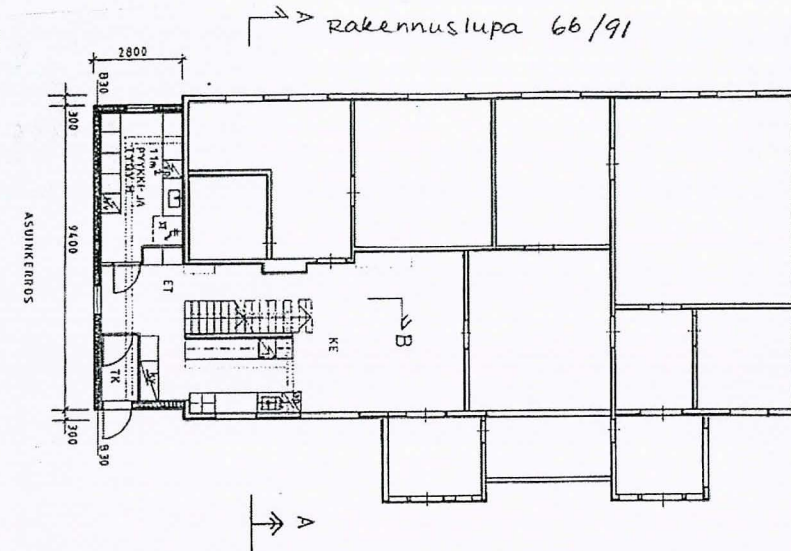
Rakennusinventoinnit - Turun maakuntamuseo 26.4.2005

KUUSJOKI - KANUNKI - YLIVESÄ

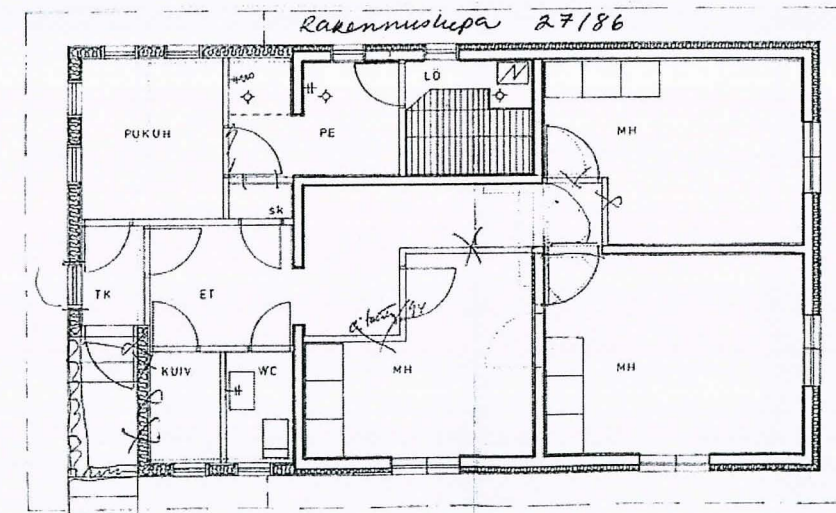
LISÄTIEDOT, PIIRUSTUKSET JA LÄHTEET	COORDINAATIT	2461960	6716100
VALOKUVAT			
Kuusjoki 11/98: 29.			

KUUSJOKI, KANUNKI, YLIVESÄ

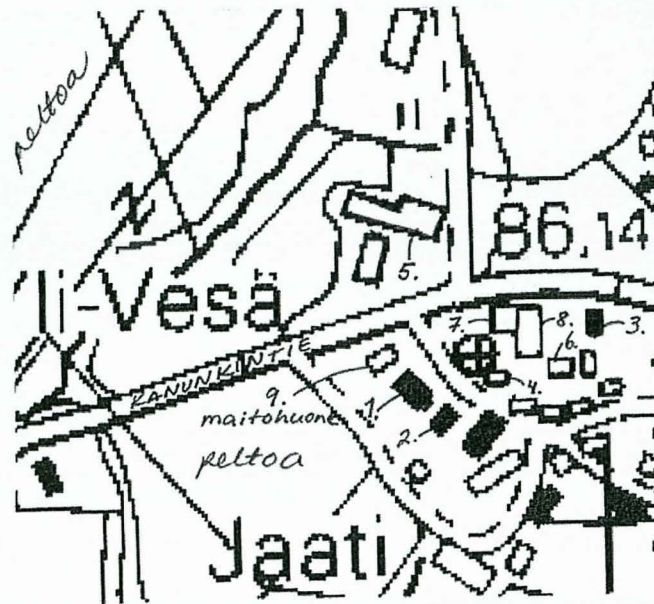
RAKENNUS 1

RAKENNUS 2

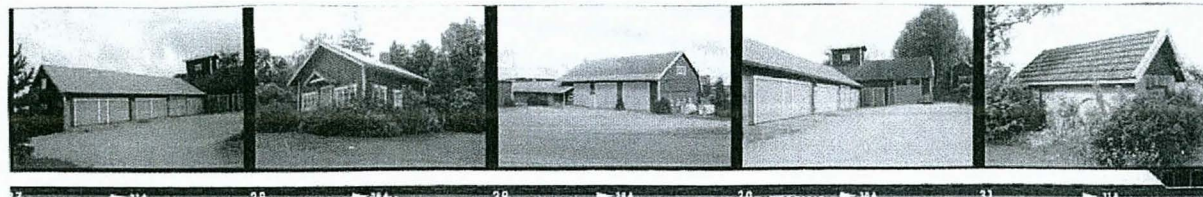
KUUSJOKI, KANUNKI, YLIVESÄ

KUUSJOKI 11/98

rak. 1 rak. 1 rak. 2 rak. 3 rak. 6
 koillisesta lännestä pohjoisesta länni-
 lounaasta lounaasta

rak. 7 ja 8 rak. 4 rak. 5 rak. 7 ja 8 rak. 9
 lounaasta luoteesta etelästä lännilounaasta koikesta

KUUSJOKI - KUUSJOENPERÄ

Kylän/kaupunginosan inventointitiedot

KULTTUURIHISTORIALLINEN ARVO	ARVOTUS
Historiallisesti ja ympäristöllisesti arvokas	
PERUSTELU	
Asuttu 1300-l. lähtien. Kylässä oli 1500-l neljä taloa ja isojaon aikaan taloja oli kylätontilla 7: Yli- ja Aliharmi, Petkeli, Kausti, Ruikka, Ali- ja Yliluikki. Ruikka siirtyi nykyiselle paikalleen 1800-l. Kausti hävinnyt 1900-l.	
MAISEMA	
Kuusjoenperä kylän keskeinen osa sijaitsee Kuusjoen latvan peltuaukealla. Sen pohjoislaitamilla on metsäisen mäen reunalla vanha kylätontti Someron kunnan Häntälän kylään vievän tien varrella. Kylä rajoittuu etelässä ja idässä Kanungin kylään, lännessä Tskarlan kylään ja pohjoisessa Someron Kerkolan kylään. Kuusjokilaakson peltoaukea on Kuusjoenperän kylän kohdalla kapeahko, laajemmat tasaiset peltoalueet sijaitsevat kauempana kylän takamailla Koskientien molemmiin puolin. Metsäsaarekkeet ovat kylän alueella suhteellisen pieniä. Laajin metsäalue on Nummijärvestä lounaaseen, pääosin kangasmaastoa. Nummijärvellä ei ole laskujokea, sen sijaan Vähäjärvestä lähtee Tiskarlan kylän halki kulkeva Järvenoja. Kuusjoenperän kylän länsiosissa virtaa Kuusjoen sivuhaara Piipalanoja. Maanteitä ovat Ylikulmalta Koskelle vievä Koskentie ja Kuusjoenperältä Someron Häntälään vievä Kuusjoenperäntie.	
HISTORIA	
Aulis Ojan Kuusjoen historian mukaan Kuusjoenperä on todennäköisesti asutettu 1300-luvun kuluessa. Kuusjoenperän keskiaikaisesta yksinäistalosta on ensimmäinen maininta vuodelta 1399. Oja olettaa nykyisen Kuusjoenperän kylän alueella olleen kaksi uudisasutusta, Kuusjoenperä ja Piiparpyöli, joista jälkimmäinen on jo keskiajalla liitetty edelliseen. Piiparpyölin uudistalo olisi hänen mukaansa todennäköisesti sijainnut Mylly- eli Piipalanojan varrella lähellä myllypaikkaa, jossa vielä 1800-luvulla oli kuusjoenperäläisten myllyjä.	
Kuusjoen historian mukaan uuden ajan alussa vuonna 1540 Kuusjoenperän eli Vähän-Kuusjoenperän eli Suutarlan kylässä on ollut neljä taloa: Harmi, Kausti, Luikki ja Ruikka. Harmista erotettiin vuonna 1566 toinen Harmi, vuonna 1574 Kaustista Petkelteini eli Petkeli ja vuonna 1611 Luikista uusi Luikki. Uusi Harmi liitettiin takaisin kantataloonsa vuonna 1623, uusi Luikki Petkeliin 1638. Kausti oli veronmaksukyvytön 1624-1626, minkä jälkeen se oli Petkelin kanssa yhdysviljelyksessä vuosina 1626-1649 ja Ruikan kanssa vuosina 1649-1730. Petkeli puolestaan oli yhdysviljelyksessä Harmin kanssa vuosina 1649-1730. Luikki oli veronmaksukyvytön 1624-1626 ja 1629-1636. Harmi oli ratsutalona vuosina 1638-1698, Ruikka vuosina 1639-1698 ja Luikki vuosina 1655-1680. Vuonna 1792 halottiin Harmi kahtia Ali- ja Yliharmiksi, ja 1810-luvulla Luikki Yli- ja Aliluikiksi.	
Isojako Kuusjoenperän kylässä suoritettiin melko myöhään vuosina 1818-1826. Tuolloin kaikki talot sijaitsivat kylämäen kupeessa Someron Häntälän kylään vievän tien varrella: Petkeli, Ruikka, Aliluikki, Yliluikki, Aliharmi ja Yliharmi maantien kaakkoispuolella tässä järjestyksessä lounaasta koilliseen. Kaustin talon tontti oli Ruikan taloa vastapäätä maantien luoteispuolella. Torppia karttaan on merkitty 4: Kuoppalan torpan tontti Somerolle vievästä tiestä erkanevan haaran, joka kulkee nykyistä Koskientietä pitkin, varrelle, sotamies Friskin torppa ja Sepän torppa lähekkäin n. 150 m Kaustista länteen ja räätälin torppa Aliharmin pohjoispuolelle maantien toiselle puolen. Lisäksi on Kaustin pohjoispuolelle merkitty entinen Nurckalan torpan tontti. Karttaan on myös merkitty Ruikalle uusi tonttipaikka, jossa se sijaitsee nykyään.	
Rintapelot ovat sijainneet kylätontista kaakkoon Kuusjoen ylälatvoilla, mutta kartasta voi nähdä miten peltoalue on jo merkittävästi laajentunut uusien peltoaitauksien myötä rintapeltojen lähiympäristöön ja aina Piipalanojan varteen asti kylän länsirajoille. Nittyä on ollut vähän ojien varsilla, kylän takamaa-alueilla on ollut laajat niittyasangot alavilla mailla. Hakamaat ovat sijainneet kylätontin läheisyydessä. Piipalanojassa on sijainnut kaksi vesimyllyä. Jo edellä mainitut tiet, nykyinen Kuusjoenperäntie ja Koskentie, ovat jo tuolloin noudattaneet varsin tarkasti nykyistä tielinjausta. Kuusjoenperän, Kuttilan ja Kanungin rajoille on merkitty Kuusjoen ylittävä "Lautansilda", millä paikalla on silta edelleen. Lisäksi on ollut tie Piipalanojan varrelle myllyille sekä pienempiä sivuteitä kylätontin läheisyydessä.	
Vuosina 1901-1905 tehdyssä Halikon kihlakunnan kartassa näkyy Someron Häntälään vievä tie päätienä, mutta myös Someron Kerkolan kautta Koskelle vievä tie on merkitty vahvemman kuin kylätiet. Asutusta näyttäisi jonkin verran jo levinneen jälkimmäisen tien varrelle. Kantataloista Ruikka on siirtynyt uudelle tonttipaikalle. Tarkemman kuvan antaa vuoden 1922 pitäjänkartta. Siihen mennessä asutus on jo levinnyt kylän pohjoisosiin asti ja niityt on pääosin otettu peltoviljelykseen. Peltoalue on vielä ollut jonkin verran nykyistä pienempi.	

KUUSJOKI - KUUSJOENPERÄ

Uutta asutusta on syntynyt huomattavassa määrin Koskelle vievän tien varrelle ja läheisyyteen (Voitto, Lahti, Kujanpää, Mäkilä, Ahola, Kulmala, Lehtiranta, Mäenranta, Alhola, Kivistö, Järvelä, Kankare, Välitälo, Nummenluikki, Rinne). Aliluikin talo on jaettu useaan osaan ja vanhalla tontilla on talo nimellä Peltola. Kaustia ei karttaan ole merkitty lainkaan. Kuusjoen historian mukaan Kaustin talo oli vielä olemassa vuonna 1886, mutta Kuusjoki-Seuran tietojen mukaan 1900-luvun alussa Kaustin pellot myytiin ja rakennukset hävitettiin. Vuoden 1922 pitäjänkarttaan on Petkelin kaakkoispuolelle merkitty kauppa, joka sijaitsi Einolan asuinrakennuksessa 1910-luvulta 1950-luvulle. Yliharmin koillispuolelle maantien luoteispuolelle on karttaan merkitty saha, joka Hannu Haapasen tiedon mukaan oli Kauhasen saha ja joka toimi kyseisessä paikassa vain lyhyen aikaa, minkä jälkeen Kauhanen muutti Pöytyälle ja perusti sahan sinne.

Kuusjoenperän kylässä on ollut melko vähän torppia. Kuusjoen historian mukaan isojakokartassa mainittujen lisäksi kylään perustettiin 1800-luvun kuluessa yhdeksän torppaa, joista vain neljä olivat edelleen olemassa vuonna 1886: Kankare, Kujanpää, Nummenrinne ja Tiensuu. Näistä Kankare ja Kujanpää ovat edelleen olemassa itsenäisinä taloina.

NYKYTILA

Koskentie ja Kuusjoenperäntien risteykseen on viime vuosikymmeninä kasvanut Kuusjoen merkittävin teollisuuslaitos, Antti-teollisuus (konepajateollisuutta), vanhan kylämäen länsipuolelle. Sen eteläpuolella sijaitsee Vainion kauppa huomattavine varastorakennuksineen. Näiden länsipuolella n. 150 m länteen sijaitsee Ruikan kantatalon pihapiiri, jossa on säilynyt paljon 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun rakennuskantaa. Vanhalla kylätontilla sijaitsevista kanta- tai osataloista Aliharmin rakennuskanta on parhaiten säilynyt, muiden rakennuskantaa on uusittu merkittävästi. Kuusjoenperäntie on kuitenkin säilyttänyt kylätontin kohdalta maisemallisesti merkittävänä. Ville Laakso on vuonna 1997 inventoinut Kuusjoen muinaisjäänneksiä ja Kuusjoenperän kylästä hän on tarkastellut Ahonkulman Mäenalustan tilan ympäristöä, josta on vuonna 1927 löydetty kaksi kivikautista kivitalttaa, muttei ole tehnyt paikalta uusia löytöjä.

Yli-Harmin ja Ali-Harmin talojen muodostama talonpoikainen kylämiljöö on merkitty Varsinais-Suomen vahvistettuun seutukaavaan suojelukohteena (MM:2 K 201).

ERIKSEEN ARVOTETTU ALUE	ARVOTUS
Kylätontti	Seudullinen

Petkeli, Yli- ja Aliharmin sijaitsevat edelleen vanhalla kylätontilla. Aliharmissa on säilynyt vanhaa rakennuskantaa. Ali- ja Yli- ja Aliharmin talojen muodostama talonpoikainen kylämiljöö on merkitty Varsinais-Suomen vahvistettuun seutukaavaan suojelukohteena (MM:2 K 201).

LISÄTIEDOT

Seutukaavassa Ali- ja Yliharmin pihapiirit käsittävä merkintä MM: 2 K 201 (= Yliharmin ja Aliharmin talojen muodostama talonpoikainen kylämiljöö). Kuitenkin seutukaavan laatimisen jälkeen on Yliharmin vanha päärakennus purettu ja tontille on rakennettu kaksi uutta asuinrakennusta.

VALOKUVAT

Kuusjoki 1/97: 20; Kuusjoki 16/98: 14-15, 18-20.

PIIRUSTUKSET

KARTAT

ASIAKIRJAT

LÄHTEET

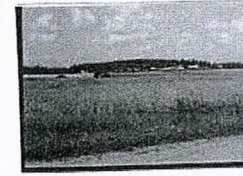
Oja, Aulis, Kuusjoen historia, Salo 1961, 38-46, 65-66, 69, 129, 164, 168; Kuusjoen kunnan arkisto: pitäjänkartta Kuusjoen kunnasta vuodelta 1922; Varsinais-Suomen maanmittaustoimiston arkisto: Kuusjoenperän isojakokartta ja asiakirjat vuosilta 1818-1826, Kuusjoki 6:0; Turun maakunta-arkisto: Halikon kihlakunnan kartta v. 1901-1905; Turun maakuntamuseo: Kuusjoki, Muinaisjäänneinventointi 1997, Ville Laakso; Muistitieto: Hannu Haapanen.

INVENTOIJAT	PVM
Kaarin Lehtonen	1999

INVENTOIJAT	PVM
Tuija Matikainen	22.6., 24.8. ja 26.8.1998.

KUUSJOKI, KUUSJOENPERÄ

KUUSJOKI 1/97

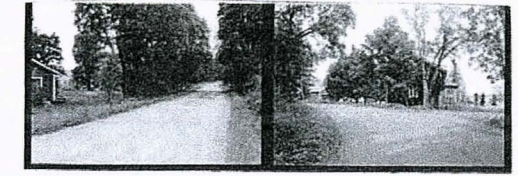

*kylämäki
Kauunkin
tieltä nähtynä*

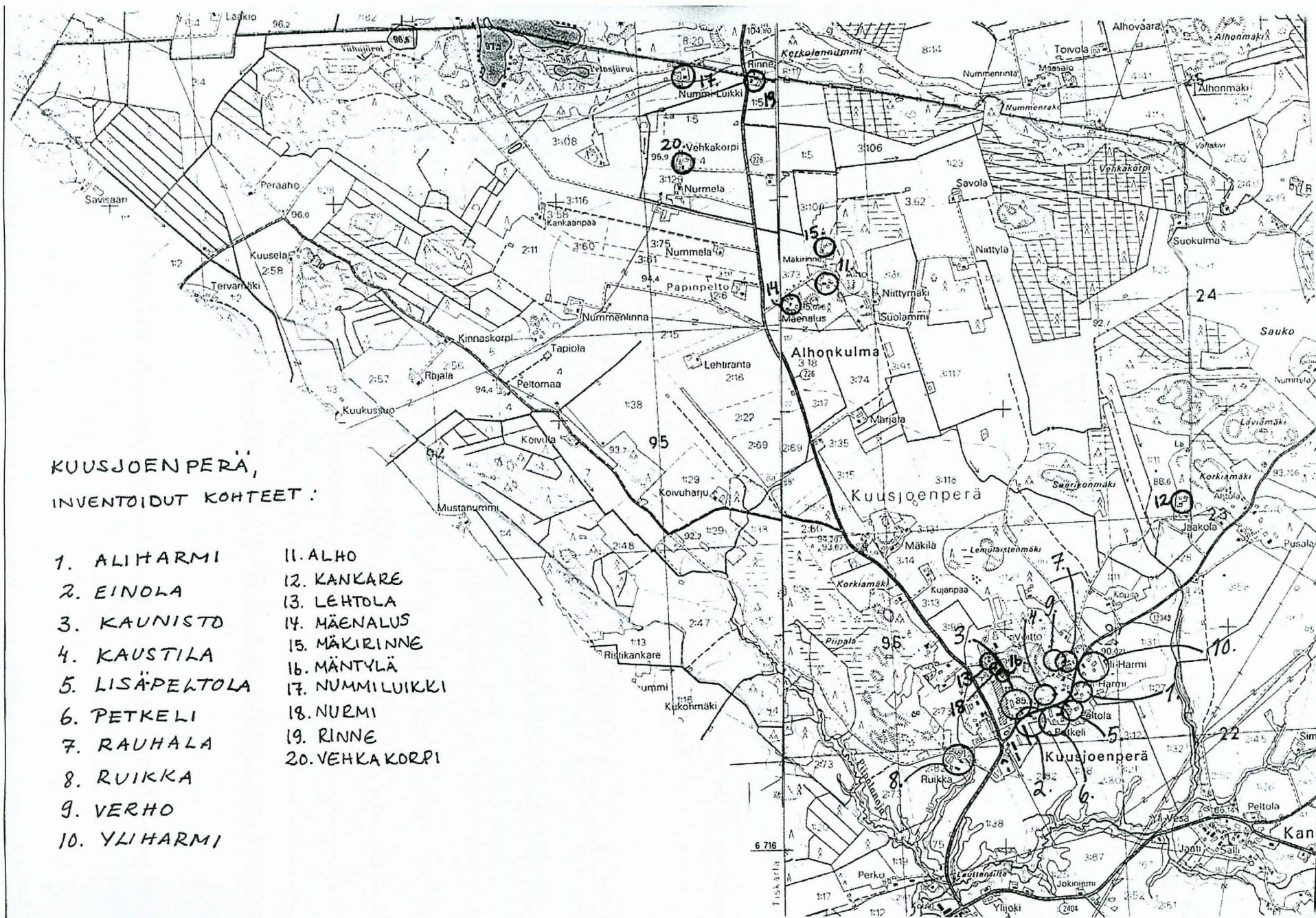
KUUSJOKI 16/98

*kylämäki
koillisesta*

*Kuusjoenpuentie
Yliharmin ja Aliharmin
kohdalta*

KUUSJOENPERÄ,
INVENTOIDUT KOHTEET:

1. ALIHARMI	11. ALHO
2. EINOLA	12. KANKARE
3. KAUNISTO	13. LEHTOLA
4. KAUSTILA	14. MÄENALUS
5. LISÄPELTOLA	15. MÄKIRINNE
6. PETKELI	16. MÄNTYLÄ
7. RAUHALA	17. NUMMILUIKKI
8. RUIKKA	18. NURMI
9. VERHO	19. RINNE
10. YLIHARMI	20. VEHKAKORPI

